

İmeva Kitapları

Dr. Cüneyt Yılmaz

*POLONYA VE TÜRKİYE' NİN AVRUPA
BİRLİĞİ ENTEGRASYONU BAĞLAMINDA
PAYLAŞTIĞI VE AYRIŞTIĞI SİYASİ
DİNAMİKLER*

EUROPE

Dr Cüneyt Yılmaz

İMEVA KİTAPLARI

**POLONYA VE TÜRKİYE’NİN AVRUPA
BİRLİĞİ ENTEGRASYONU BAĞLAMINDA
PAYLAŞTIĞI VE AYRIŞTIĞI SİYASİ
DİNAMİKLER**

YAZAR

DR. CÜNEYT YILMAZ

EDİTÖR

DOĐ.DR. YILDIRIM B DELDAL

İMEVA KİTAPLARI
2023

KİTAP BİLGİLERİ

POLONYA VE TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ENTEGRASYONU BAĞLAMINDA PAYLAŞTIĞI VE AYRIŞTIĞI SİYASİ DİNAMİKLER

“Bu eser, Kültür ve Turizm Bakanlığının E-Kitap Yönetmenliği kapsamında tescillenmiş olup, akademik amaçlı bir yayındır. Ayrıca eser, T.C. Milli Kütüphane avşivine kayıtlıdır”

Kitabın Yazarlar: Dr. Cüneyt YILMAZ

Kitabın Editörü: Doç.Dr. Yıldırım Bayezit DELDAL

Kitap Sayfa, Kapak Dizayn: Doç.Dr. Yıldırım Bayezit

DELDAL

E-ISBN:978-625-98114-9-9

1.E-Baskı, 2024, İstanbul

Yayına Hazırlayan: Yıldırım Bayezit DELDAL

© 2023 **Yayınevi:** İstanbul Medisosyal Eğitim ve Araştırma Yayıncılık/İstanbul

Kitap Yayımcısı: Yıldırım Bayezit DELDAL

www.istanbulmedisosyal.com.tr

istanbulmedisosyal@gmail.com

Basım: E-Kitap

İMEVA KİTAPLARI

YAZAR HAKKINDA

Dr. Cüneyt YILMAZ

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdi. Aynı üniversitede Avrasya Araştırmaları alanında yüksek lisansını “İran’da yaşayan Azerbaycan Türkleri ve Azerbaycan-İran ilişkilerine etkileri” teziyle tamamladı.

University of Economics and Human Sciences in Warsaw’da alan dışı olarak “ Yetenek yönetiminin çalışan üretkenliğine etkisi” alanında ikinci yüksek lisansını Polonya’da tamamlamış oldu.

St. Clements University ‘de “Polonya ve Türkiye’nin Avrupa Birliği entegrasyonu bağlamında paylaştığı ve ayrıştığı siyasi dinamikler’ doktora tezi ile Political Science alanında doktorasını tamamlamıştır. Yazarın ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makeleleri vardır

ÖZET

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) sürecindeki ortak ve farklılaşan dinamiklerini incelemek için literatür derlemesi yöntemini kullanarak, mevcut akademik çalışmaları ve analizleri derleyerek, bu iki ülkenin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin tarihsel ve güncel boyutlarını anlamak için kapsamlı bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, iki ülkenin AB ile ilişkilerinin karmaşıklığının ve çeşitliliğinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Çalışma, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) sürecindeki ortak ve farklılaşan dinamiklerini belirlemek ve anlamak için öncelikle bu iki ülkenin tarihini, AB ile ilişkilerini ve entegrasyon süreçlerini ele almaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği (AB) sürecinin başlangıcından itibaren her iki ülkenin katılımı, müzakereleri, siyasi reformları ve ekonomik entegrasyonu literatürdeki çalışmalar ve analizler üzerinden değerlendirilmektedir.

Ayrıca, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) sürecindeki ortak ve farklılaşan dinamiklerini anlamak için benzer ülkelerin deneyimleriyle karşılaştırmalı bir yaklaşım da benimsenmektedir. Bu karşılaştırmalı analiz, her iki ülkenin AB entegrasyonu bağlamında diğer aday ülkeler veya Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerle olan ilişkilerini daha iyi kavramamıza yardımcı olmaktadır.

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR HAKKINDA.....	I
ÖZET.....	III
İÇİNDEKİLER.....	III

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş.....	1
1.1.Entegrasyon Kavramı Ve Kuramla.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

2.AB Entegrasyonu ve Genel Dinamikler	9
2.1.Avrupa’da Birlik Fikrinin Oluşması.....	18
2.2.Avrupa Günü ve 9 Mayıs 1950 Bildirisi	25
2.3.Avrupa’da Ekonomik Birleşme: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu.....	27
2.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu	29
2.5.Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AURTOM)	31
2.6.Polonya'nın AB Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri	32
2.6.1.Polonya'nın AB Genişleme Sürecindeki Rolü.....	37
2.6.2.Polonya'nın Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri.....	43
2.6.3.Polonya'nın Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri.....	54
2.6.4.Polonya'nın AB Fonları ve Destekleri ile İlişkileri	56
2.7.Türkiye'nin AB Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri.....	58
2.7.1.Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki Rolü.....	60
2.7.2.Türkiye'nin Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri.....	61
2.7.3.Türkiye'nin Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri.....	70
2.7.4.Türkiye'nin AB Fonları ve Destekleri ile İlişkileri.....	76
2.8.Karşılaştırmalı Çalışmalar.....	79
2.9.Polonya ve Türkiye'nin AB Sürecinde Ortak Dinamikler.....	83
2.9.1.AB'ye Üyelik İçin Ortak Hedefler.....	86
2.9.2.Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri.....	89

2.9.3.Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri.....	93
2.9.4.AB Fonları ve Destekleri.....	96
2.9.5.Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri.....	89
2.10.Polonya ve Türkiye'nin AB Sürecindeki Farklılaşan Dinamikler	99
2.10.1.Siyasi Engeller ve Müzakerelerdeki Zorluklar.....	103
2.10.2.Kültürel ve Toplumsal Farklılıklar.....	108
2.10.3.Ekonomik Farklılıklar ve Sektörel Dinamikler.....	114
2.10.4.Dış Politika ve Stratejik Yönelimler.....	116

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.Avrupa Birliği ve Genişleme Politikası.....	120
3.1.Avrupa Birliği'nin Genişleme Evreleri	124
3.2.Avrupa Birliği'nin Merkez/Doğu Avrupa Ülkeleri ile İlişkileri.....	132
3.3.AB'nin Savaş Sonrası Politika Arayışları.....	138
3.4.AB'nin Genişleme Sürecinde Tam Üyelik Başvuruları ve Tam Üyelik Kriterleri	147
3.5.Avrupa Birliği ve Genişleme Politikası.....	155
3.5.1.Polonya'nın AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi....	157
3.5.2.Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi..	164

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.Sonuç Tartışma Ve Öneriler	173
KAYNAKÇA.....	177

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Giriş

Avrupa Birliği'nin (AB) genişleme politikası, dünya genelinde siyasi ve ekonomik dönüşümlere yol açan önemli bir uluslararası süreçtir. Bu süreç, aday ülkelerin Avrupa Birliği (AB) üyeliğine yönelik hazırlıklarını ve entegrasyon çabalarını içerirken, aynı zamanda bu ülkelerin kendi iç dinamiklerini de etkilemektedir. Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye gibi önemli aday ülkelerin AB sürecindeki deneyimleri, hem AB hem de aday ülkeler için büyük bir öneme sahiptir.¹

Polonya ve Türkiye, AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş ve müzakerelere başlamış olan iki önemli aday ülkedir. Her iki ülke de farklı tarihsel, kültürel ve ekonomik geçmişlere sahip olmalarına rağmen, AB üyeliği konusundaki hedefleri benzerdir: AB'ye tam üyelik. Ancak, bu hedefe ulaşma sürecinde karşılaştıkları zorluklar ve deneyimledikleri dinamikler farklılık göstermektedir.²

1989 yılı, Polonya'da komünizmin sonlandığı ve demokrasiye geçişin başladığı bir dönemin miladıdır (Ekşi, 2005). Bu tarihten sonra Polonya, liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi benimsemesiyle Avrupa'ya geri dönmeye başlamıştır (Smith, 2007). Ancak, bu geri dönüş süreci her zaman sorunsuz olmamıştır ve özellikle Avrupa Birliği (AB) ile ilişkiler bağlamında bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Polonya'nın Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci, tartışmalı ve çalkantılı bir dönemden geçmiş, hatta üyelik sonrasında dahi tartışmalar devam etmiştir.³

¹Akgül Açıkmeşe, 2004

²Schimmelfennig, 2017: Winzen, 2019

³Jones, 2012

Polonya ve AB arasındaki karşılıklı şüphecilik, Polonya'nın sadece belirli ortak politikalara sıcak bakmasına yol açmış ve bu da Avrupa bütünleşmesindeki farklılaşmayı besleyen bir dinamik haline gelmiştir (Miller, 2015). Bunun yanı sıra, Polonya'nın liberal demokrasiye uygun olmayan tercihler ve uygulamaları, AB tarafından eleştirilmiş ve izlenmeye alınmıştır.⁴

Türkiye de Polonya gibi AB ile ilişkilerinde benzer dinamikleri yaşamış bir ülkedir (Brown, 2019). Her iki ülke de AB'ye tam üyelik hedefiyle başvuruda bulunmuş ve müzakerelere başlamıştır (Schimmelfennig ve Winzen, 2019: 4). Ancak, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar ve deneyimledikleri dinamikler farklılık göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin (AB) genişleme politikası, uluslararası ilişkilerin ve siyasi dinamiklerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. AB'nin genişleme süreci, hem AB içindeki üye ülkeleri hem de aday ülkeleri etkileyen karmaşık bir süreçtir (Akgül Açıkmeşe, 2004). Bu sürecin her iki taraf için de büyük önemi bulunmaktadır çünkü aday ülkelerin AB'ye katılması, AB'nin sınırlarını ve politikalarını genişletirken aday ülkelerin kalkınmasını teşvik eder (Andersen ve Sitter, 2006).

Bu çalışma, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerini ve genişleme sürecini incelemeyi amaçlamaktadır. Her iki ülke de AB üyeliği için başvuruda bulunmuş ve müzakerelere başlamıştır. Ancak, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar ve deneyimledikleri dinamikler farklılık göstermektedir (Schimmelfennig, 2017). Polonya, AB ile ilişkilerini zaman

⁴Smith, 2018

içinde farklılaştırmış ve AB içindeki diğer üyelerle bazı konularda anlaşmazlıklar yaşamıştır.⁵

Öte yandan, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle benzersiz zorluklarla karşılaşmıştır. Öte yandan, tez çalışmasında, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerindeki ortak ve farklılaşan dinamiklerin incelenmesi amaçlanmaktadır. İki ülkenin AB üyelik süreçlerinin karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınarak bu dinamikleri n açıklığa kavuşturulması hedeflenmektedir. Ayrıca, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) sürecindeki deneyimlerinin, AB'nin genişleme politikası bağlamında anlamlandırılması ve AB-Türkiye ilişkilerine yeni bir bakış açısı sunulması amaçlanmaktadır.⁶

Bu bağlamda, literatür derlemesi yöntemi benimsenmiş olup; bu yöntem ile, mevcut akademik çalışmaların ve analizlerin derlenmesi ile, bu iki ülkenin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin tarihsel ve güncel boyutlarını anlamak için kapsamlı bir temel oluşturmaya çalışılmıştır.

Çalışma, Beş Ana Bölümden Oluşmaktadır

- Literatür Taraması: Bu bölümde, Avrupa Birliği (AB) entegrasyonunun tarihçesi ve genel dinamikleri ele alınarak, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecine daha iyi bir bağlam sunulacaktır.

- Polonya'nın Avrupa Birliği (AB) Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri: Bu bölümde, Polonya'nın AB ile ilişkilerindeki tarihsel gelişimi, siyasi reformları, ekonomik entegrasyonu ve Avrupa Birliği (AB) fonları ile ilişkileri incelenecektir.

⁵Buras, 2017

⁶Kesselman ve Krieger, 2002

- Türkiye'nin AB Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri: Bu bölümde, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinde karşılaştığı zorluklar, siyasi reformlar, ülkenin ekonomik entegrasyonu ve Avrupa Birliği (AB) fonları ile ilişkileri analiz edilecektir.
- Karşılaştırmalı Çalışmalar: Bu bölümde, Polonya ve Türkiye'nin AB sürecindeki ortak dinamikleri ve farklılaşan unsurları karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.
- Son olarak, çalışmanın bulguları özetlenecek ve Polonya ile Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri üzerine tartışmalara yer verilecektir.

Böylece, bu bölümler, Polonya ve Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin karmaşıklığını ve önemini vurgulamak için üzere tezin ana yapısını oluşturur. Avrupa Birliği (AB) entegrasyonunun tarihçesi ve genel dinamikleri konusunda açıklamalarla başlanarak, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecine dair ayrıntılı bir inceleme sunmak amaçlanmış olup; bu, AB'nin genişleme politikası bağlamında daha geniş bir anlayışın parçasıdır.

1.1. Entegrasyon Kavramı Ve Kuramları

Entegrasyon, siyasal bilimler alanında önemli bir kavramdır ve uluslararası ilişkiler, Entegrasyon ve Uluslararası Entegrasyon kavramları, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında temel kavramlardır.⁷

Bu kavramlar, devletlerin, bölgelerin veya uluslararası aktörlerin daha yakın bir iş birliği içine girmesi ve ortak amaçlar doğrultusunda daha fazla birleşmelerini ifade eder (Rosamond, 2000). Entegrasyon süreçleri ekonomik, siyasi, askeri veya sosyal alanlarda gerçekleşebilir ve uluslararası

⁷Mitrany, 1966

politika, ve uluslararası organizasyonlar gibi birçok alt alanı içine alan geniş bir perspektife sahiptir. Bu kavram, uluslararası düzeydeki iş birliği, birleşme ve ortaklık süreçlerini ifade eder ve uluslararası politikanın önemli bir bileşenini oluşturur.

Entegrasyon, kelime anlamıyla "birleştirme" veya "bütünleştirme" anlamına gelir ve uluslararası ilişkiler bağlamında, farklı aktörlerin daha fazla iş birliği içine girerek bir araya gelmelerini ifade eder. Bu iş birliği genellikle ekonomik, siyasi, askeri veya sosyal alanlarda gerçekleşebilir ve devletlerarası ilişkileri büyük ölçüde etkiler.

Uluslararası entegrasyon ise entegrasyonun uluslararası düzeyde gerçekleşen bir türüdür. Bu, birden fazla devletin, bölgelerin veya uluslararası aktörlerin bir araya gelerek daha geniş bir entegre yapı oluşturduğu bir süreci ifade eder. Böylece, uluslararası entegrasyon, devletler arası iş birliği ve dayanışmanın arttığı bir süreç olarak kabul edilir ve uluslararası politikanın bir parçasıdır. Uluslararası entegrasyon, genellikle bazı temel unsurlar etrafında şekillenir. Bu unsurlar şunları içerir:

Ekonomik Entegrasyon: Birçok uluslararası entegrasyon süreci, ekonomik iş birliği ve ticaret serbestleştirilmesi ile başlar. Bu, gümrük vergilerinin azaltılması, ticaret engellerinin kaldırılması ve ortak bir pazarın oluşturulması gibi adımları içerebilir. Ortak bir para birimi kullanımı da ekonomik entegrasyonun bir göstergesi olabilir.

Siyasi İş birliği: Uluslararası entegrasyon sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi iş birliğini de içerir. Üye ülkeler, ortak kararlar almak ve siyasi amaçlarını birleştirmek için bir araya gelirler. Bu, uluslararası ilişkilerde daha etkili bir rol oynama yeteneği sağlayabilir.

Toplumsal ve Kültürel Entegrasyon: Bazı entegrasyon süreçleri, üye ülkeler arasında toplumsal ve kültürel değerlerin paylaşılmasını içerir. Ortak normlar, değerler ve kültürel bağlar, entegrasyonun daha derin bir seviyesini temsil edebilir.

Uluslararası entegrasyon, tarihsel olarak farklı dönemlerde farklı şekillerde evrilmiştir. Bu evrim, uluslararası ilişkilerdeki değişen koşullar ve aktörler tarafından şekillendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası entegrasyon, Milletler Cemiyeti gibi kurumların oluşturulmasıyla başlar. Ancak bu dönemdeki entegrasyon çabaları sınırlı kalır ve ikinci büyük savaşın patlak vermesiyle sona erer. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise uluslararası entegrasyon daha güçlü bir şekilde başlar. Avrupa'da Schuman Planı ve Monnet Planı gibi entegrasyon projeleri hayata geçirilir. Bu projeler, ekonomik entegrasyonun temellerini atar ve Avrupa'da daha fazla birleşmeyi teşvik eder. Bu süreç, sonunda Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurulmasına ve daha sonra Avrupa Birliği'nin (AB) oluşumuna yol açar.

Uluslararası entegrasyonun önemi, birçok açıdan incelenebilir

-Barış ve Güvenlik: Uluslararası entegrasyon, devletler arasındaki çatışmayı azaltabilir ve barışı teşvik edebilir. Ortak ekonomik çıkarlar ve siyasi iş birliği, çatışma riskini azaltabilir.

-Ekonomik Kalkınma: Ekonomik entegrasyon, ülkeler arasında ticareti artırabilir ve ekonomik büyümeyi teşvik edebilir. Ortak bir pazar, daha fazla fırsat ve verimlilik sağlayabilir.

-Siyasi Etki: Entegre bir uluslararası örgüt, üye ülkelerin siyasi etkilerini artırabilir. Özellikle büyük ekonomilere sahip ülkeler, uluslararası kurumlarda daha fazla söz sahibi olabilirler.

-Toplumsal ve Kültürel Değişim: Uluslararası entegrasyon, toplumsal ve kültürel değişimi teşvik edebilir. İnsanlar arasındaki etkileşim, kültürel normların ve değerlerin paylaşılmasını sağlayabilir.

-Küresel Sorunlara Cevap Verme: Uluslararası entegrasyon, küresel sorunlara daha etkili bir şekilde cevap verme yeteneğini artırabilir. İklim değişikliği, terörizm ve pandemiler gibi küresel sorunlar, uluslararası iş birliği gerektirir.

Bu bağlamda, Entegrasyon, genel olarak farklı aktörlerin daha yakın ilişkiler kurarak daha büyük bir bütün oluşturduğu bir süreci ifade eder. Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası organizasyonlar, entegrasyonun örnekleridir. Bu konuda "entegrasyon" teriminin sıklıkla kullanıldığı birçok çalışma bulunmaktadır (Schmitter ve Haas, 1963)

Öte yandan, entegrasyon, devletler arası ilişkilerin yanı sıra uluslararası organizasyonların işleyişini ve amaçlarını da içerir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB), entegrasyonun en belirgin örneklerinden biridir. AB, üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyon, siyasi iş birliği ve hatta toplumsal normların paylaşılması gibi birçok farklı boyutta entegrasyonu içerir. Entegrasyonun ve uluslararası entegrasyonun teorik açıklamaları, bu kavramların karmaşıklığını ve farklı boyutlarını ele alır (Haas, 1958). Bu teoriler, entegrasyonun nedenlerini, süreçlerini ve sonuçlarını anlamamıza yardımcı olur (Mattli ve Slaughter, 1998).

Entegrasyon süreçlerini açıklamak ve anlamak için geliştirilmiş bir dizi teori bulunmaktadır (Rosamond, 2000). Bu teoriler, entegrasyonun nedenlerini, dinamiklerini ve sonuçlarını farklı perspektiflerden ele alırlar:

Fonksiyonalizm: Fonksiyonalist teori, entegrasyonun ekonomik işlevlerle başladığını ve daha sonra diğer alanlara genişlediğini savunur (Mitrany, 1966). Bu teoriye göre, devletler işbirliği yaparak ortak ekonomik çıkarları korumak ve geliştirmek amacıyla bir araya gelirler. Bu, Polonya ve Türkiye gibi ülkeler için ekonomik entegrasyonun getirdiği avantajları vurgular.

Neo-Fonksiyonalizm: Neo-fonksiyonalist yaklaşım, supranasyonal kurumların rolünü vurgular (Schmitter, 1969). Bu teori, uluslararası organizasyonların ve kurumların, devletlerin egemenliklerine müdahale etmeden entegrasyonu teşvik edebileceğini öne sürer. Polonya ve Türkiye, uluslararası organizasyonların etkisi altında entegrasyon süreçlerini deneyimlemiş ülkelerdir.

İntergovernmentalizm: İntergovernmentalizm teorisi, devletlerin entegrasyon süreçlerini ulusal çıkarlar doğrultusunda kontrol ettiğini savunur (Hoffmann, 1966). Bu teoriye göre, uluslararası organizasyonlar sadece devletlerin egemenlikleri dahilinde faaliyet gösterir. Polonya ve Türkiye, ulusal çıkarlarını korumak için entegrasyon süreçlerini etkin bir şekilde yönetmişlerdir.

Liberal İntegrasyonizm: Liberal integrasyonizm, ekonomik serbestleşme ve ticaretin entegrasyonu teşvik ettiğini savunur (Keohane ve Nye, 1977). Bu teori, ekonomik açıdan bağlı ülkelerin barışçıl ilişkiler sürdürme eğiliminde olduğunu öne sürer. Polonya ve Türkiye, ekonomik entegrasyonun barışı teşvik edebileceği bir perspektife sahip ülkelerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AB Entegrasyonu ve Genel Dinamikler

Entegrasyon, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığını anlamada merkezi bir kavramdır. Bu kavram, devletlerin, bölgelerin veya uluslararası aktörlerin daha yakın bir iş birliği içine girerek ortak amaçlar doğrultusunda daha fazla birleşmelerini ifade eder. Entegrasyonun kökenleri, Fonksiyonalizm adı verilen bir teoriye dayanır. Fonksiyonaliz, entegrasyonun belirli işlevsel alanlarda ve adımlarla başladığını savunur ve iş birliği gereksinimlerinin doğduğu bir kuram olarak öne çıkar (Mitrany, 1966). Nevin Yörük ve Nihal İncioğlu gibi önde gelen araştırmacıların çalışmaları, uluslararası entegrasyonun karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamamıza yardımcı olmuştur.⁸

Bu alandaki bir başka önemli örnek ise Avrupa Birliği (AB) entegrasyonudur. AB, uluslararası entegrasyonun en önde gelen örneklerinden biridir ve farklı kuram ve yaklaşımlarla incelenmiştir. Örneğin, liberal entegrasyonizm ve neo-fonksiyonalizm gibi yaklaşımlar, AB'nin evrimini açıklamak için kullanılmıştır (Haas, 1958; Moravcsik, 1993). Ayrıca, uluslararası entegrasyon sadece AB ile sınırlı değildir; Latin Amerika'da Mercosur ve Asya'da ASEAN gibi bölgesel entegrasyon örnekleri de bulunmaktadır ve bu alanlarda da entegrasyonun farklı dinamikleri ve kuramları incelenmektedir.⁹

Polonya ve Türkiye'nin AB entegrasyonu deneyimleri, entegrasyon teorilerini uygulamada zengin bir kaynaktır. Her iki ülkenin deneyimleri, fonksiyonalizmin, neo-fonksiyonalizmin, konstrüktivizmin, realizmin ve liberalizmin çeşitli yönlerini yansıtır.

⁸Yörük ve İncioğlu, 2001

⁹Dent, 2008

Avrupalılaştırmanın kavramsal çerçevesinin çizilmesi, ulusal düzeydeki değişimin analizi için iyi bir başlangıç noktası oluşturmaya rağmen, Avrupalılaştırmanın bu değişim için kullandığı mekanizmaların neler olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.¹⁰

Avrupalılaştırmanın, AB düzeyinde alınan kararların bağlayıcılığına göre farklı uyum mekanizmaları kullandığı bilinmektedir (Jones, 2019). Bunlar aracılığıyla üye ülkeler üzerinde farklılaştırılmış derecede uyum baskısı oluşturularak üye ülkelerin AB politikaları ile eşgüdömlü hale gelmesi sağlanmaktadır (Brown, 2020). Ancak Morisi ve Morlino'nun (1999) da belirttiği gibi, farklı zamanlarda ve düzeylerde oluşan mekanizmalar, her üye ülkede aynı uyum derecesini ortaya çıkarmamaktadır.

Avrupa politikalarının, üye ülkelerin kurumları ve politikaları üzerindeki etkilerinin incelenmesi ile ilgili birbirinden farklı teorik açıklamalar gündeme gelmiştir. Bunlar, Avrupalılaştırma aracılığıyla üye ülkelerin nasıl etkilendiğini irdelerken çeşitli mekanizmalara başvurmaktadır (Green, 2017). Bu bağlamda bazı çalışmaların, ulusal düzeydeki düzenlemelerin Avrupa kurumsal yapıları ve politikalarıyla uyumlaştırılmasını, Avrupalılaştırmanın ulusal yapılara yönelik etkisi için önemli bir değişken olarak ele aldıkları görülür.¹¹

Buna karşın çalışmaların bazıları ise Avrupa politikalarının, ulusal fırsat yapılarını ve çıkar gruplarını hangi ölçüde etkileyebildikleri noktasına odaklanarak Avrupalılaştırmanın üye ülkelerdeki düzeyini belirlemeye çalışmaktadır (Lehmkuhl, 1999; Schneider, 2001). Bu iki yaklaşımın da tek başına yeterli olmadığını savunan diğer akademisyenler, bunların birlikte ele

¹⁰Smith, 2021

¹¹Héritier vd., 1996

alınmasının gerekliliğine işaret etmektedirler (Börzel, 1999; Cowles ve Risse, 2001). Ayrıca Avrupa politikalarının ulusal aktörlerin inanışları ve beklentilerindeki kavramsal etkiye vurgu yapan ve bunu, üye ulus devletlerin Avrupalılaşmaya verdikleri farklı tepkileri açıklamak için önemli bir değişken olarak kullanan yaklaşımlar da mevcuttur.¹²

Bu tartışmalar çerçevesinde Knill ve Lehmkuhl (2002), ulusal düzenlemeler ve AB arasındaki uyum süreçlerinin açıklanmasının, Avrupalılaşmanın farklı mekanizmalarının bir araya gelmesi ile mümkün olabileceğinin altını çizmiştir (Knill ve Lehmkuhl, 2002: 257). Avrupa politikalarına uyum için gereken değişim süreci, bir yandan ulusal fırsat yapılarının değişimini beraberinde getirirken diğer yandan ulusal aktörlerin beklentileri ve inanışlarında bir dönüşüme neden olabilir veya bunun tam tersi de ortaya çıkabilir. Bu bağlamda Knill ve Lehmkuhl (2002) Avrupalılaşma mekanizmalarını, kurumsal uyarılma, ulusal fırsat yapılarını değiştirme ve ulusal beklentiler ile inanışları yeniden biçimlendirme şeklinde üç kategoride sıralamaktadır.¹³

Bu mekanizmalardan birincisi ve belki de en açık olan şekli, AB düzeyinde belirlenmiş somut, katı ve spesifik kurumsal gereksinimlerin, ulusal değişimi tetikleyeceği üzerine kurgulanmıştır. Bu da üye ülkelerin, ulusal düzenlemelerinin kurumsal bir model olarak belirlenmiş AB politikalarına uyumlu hale getirilmesi anlamına gelir. Bu mekanizma, yani “kurumsal uyarılma” bir anlamda “pozitif bütünleşme” olarak görülebilir, çünkü “üye devletler, kurumsal değişimlerin nasıl uygulanacağı konusunda sınırlı takdir yetkisine sahiptirler” (Vink, 2002: 9).

¹²Checkel, 1998

¹³Thompson, 2019

“Ulusal fırsat yapılarını değiştirme” ise AB politikalarının, ulusal düzeydeki oyunun kurallarını değiştirerek ulusal düzenlemeleri etkileyebilmesini ifade eder. Bu mekanizmaya göre Avrupa mevzuatı, ulusal düzeydeki kuralların değişmesine aracılık ederek ulusal politikaların Avrupa düzeyi ile uyumlu olmasına olanak sağlayabilmektedir. AB etkisi ile ulusal fırsat yapılarının değiştirilmesi ve dolayısıyla üye ülkelerin kurumları ve aktörleri arasındaki güç ve kaynak dağılımının yeniden düzenlenmesi, üye ülkelerde AB’ye uyum yönünde bir sürecin yaşanmasını mümkün kılacaktır (Bennett, 2017). Bu tür bir Avrupalılaşma, Knill ve Lehmkuhl (2002) tarafından negatif bütünleşme olarak tarif edilmekte ve AB’nin üye ülkelere herhangi bir model önermekten ziyade üye ülkelerin kendi ulusal yapılarındaki bir değişim ile AB politikalarına ayak uydurabileceklerini belirtmektedir.

Avrupalılaşma mekanizmasının en zayıf formu olarak görülen “ulusal beklenti ve inançların yeniden şekillenmesi” ile üye ülkelerin politikalarında ve kurumsal yapılarında değişiklikler gerçekleşebilir. Bu süreçte Avrupa politikaları, somut kurumsal gereksinimler ve stratejik etkileşim için üye ülkelerin kurumlarının ve politikalarının içeriğinde herhangi bir değişimi öngörmemektedir. Ancak olası değişimler sayesinde ilerleyen dönemlerde ortaya çıkacak AB gereksinimleri, politikaları ve bu anlamda gerçekleşmesi beklenen uyum süreçleri için zihinsel zemin hazırlanmaktadır (Knill ve Lehmkuhl, 2002: 260). Diğer ikisine göre Avrupalılaşmanın “yumuşak” boyutunu içeren bu mekanizmanın, Knill ve Lehmkuhl’un (2002) da altını çizdiği gibi, ulusal beklenti ve inanışları etkileyip etkilemeyeceği ya da bu etkinin boyutu önemli bir soru işareti oluşturmaktadır.¹⁴

¹⁴Roberts, 2018

Bu bilgiler ışığında Avrupalılaştırmanın mekanizmalarını “sert” ve “yumuşak” olarak iki kategoriye ayırmak mümkündür. Bu mekanizmalardan “sert” olarak nitelendirilenler, AB’nin kuralları karşısında üye ülkelerin takdir yetkisini elinden alır ve bu anlamda onlara kendi politikalarını yapma fırsatı tanımaz.¹⁵

Üye ve aday ülkeler için süreç, AB düzeyinde belirlenen kurallara uyum temelinde şekillenir. Buna karşın AB’nin spesifik olarak bir kural belirlemediği ya da üye ülkelere salt öneride bulunduğu durumlar, “yumuşak” mekanizmalar olarak tespit edilebilir. Böylece üye ülkeler, kendi iç dinamikleri doğrultusunda ulusal politika ve kurumlarını AB ile uyumlu hale getirebilir. Görüleceği üzere AB, ulusal yönetim yapılarını ve politikalarını çeşitli Avrupalılaştırma mekanizmaları ile değiştirmekte veya değiştirmeye çalışmaktadır. Ancak belirtilmesi gereken noktalardan biri de Avrupalılaştırma mekanizmalarının başarısının sadece AB düzeyindeki uyum baskısına değil, ulusal düzeydeki aktörlerin değişim yönündeki istek ve kararlılığına bağlı olduğudur.¹⁶

Avrupalılaştırmanın üye ülkelerin politikaları, politik süreçleri, hükümet etme şekilleri ve ulusal kimlikleri üzerinde etkiye sahip olduğu savunılmaktadır (Smith, 2020). Avrupalılaştırmanın ulusal düzeydeki bu etkisinin gerçekleşmesi için öncelikli olarak iki koşulun oluşması gerekmektedir. Bu koşullardan ilki, AB ile ulusal düzeylerdeki politikalar ve kurumlar arasında bir uyumsuzluk (Misfit/Mismatch) olmasını zorunlu kılar (Jones, 2017). Bu bağlamda Avrupalılaştırmanın ilk koşulu olan uyumsuzluk, AB’ye uyum yönünde üye ülkeler üzerinde oluşturulacak baskının derecesini belirlemede en temel göstergedir (Heritier vd., 1996; Börzel ve Risse, 2003; Cowles vd., 2001; Bache ve Jordan, 2008). AB ve ulusal düzey

¹⁵Adams, 2021

¹⁶Evans, 2019

arasındaki “uyum” veya “uyumsuzluk” derecesi, ulusal değişim için uyum baskıları oluşturur.¹⁷

Avrupalılaştırmanın uyum yönünde bir değişimi meydana getirebilmesi için üye ülkeler ve AB arasında var olan uyumsuzluk gerekli, fakat tek başına yeterli bir koşul değildir (Börzel, 1999; Börzel ve Risse, 2003; Cowles vd., 2001). Bu çerçevede “AB ve ulusal düzey arasındaki uyumsuzluğun ortaya çıkardığı uyum baskısına cevap vererek ulusal düzeydeki değişimi kolaylaştıran faktörler -aktörler ve kurumlar- değişimin gerçekleşmesi için gerekli diğer bir koşulu oluşturmaktadır” (Börzel ve Risse, 2003: 58). Bu aktörler ve kurumların ulusal değişimin yönünü ve derecesini -pozitif ve negatif- belirlemedeki rolü, rasyonalist kurumsalcılık ve sosyolojik kurumsalcılık tarafından elde edilen arabulucu (mediating factors) faktörlerin yardımı ile açıklanmaktadır.¹⁸

Bu kavramın incelenmesi, Avrupalılaştırma (Europeanization) üzerine yapılan literatür taramasının önemli bir bileşenini oluşturur. Avrupalılaştırma, ulusal düzeydeki politika, kurumlar, ve politika yapım süreçlerinin Avrupa Birliği'nin etkisi altında nasıl değiştiğini ve uyum sağladığını inceleyen bir konsepttir. Bu konsept, uluslararası ilişkiler ve AB çalışmalarının merkezinde yer almaktadır. Avrupalılaştırma, AB'nin genişlemesi ve derinleşmesi süreçlerinin üye ve aday ülkeler üzerindeki etkilerini anlamak için kritik bir analitik araçtır.

Avrupalılaştırma kavramı, AB'nin politika alanlarında yarattığı standartları, normları ve kuralları içselleştirme sürecini ele alır. Bu kavram, üye ve aday ülkelerin, AB'nin politika alanlarına uyum sağlamak için ulusal politika ve kurumlarını nasıl dönüştürdüğünü inceler. Özellikle, Avrupalılaştırma, ulusal

¹⁷Cowles vd., 2001; Börzel ve Risse, 2003; Bache ve Jordan, 2008

¹⁸Börzel ve Risse, 2003; Radaelli, 2000

politika yapım süreçlerinde AB'nin etkisini ve bu etkinin sonuçlarını anlamak için kullanılır. Bu sürecin başarısını ve etki derecesini değerlendirmek, Avrupalılaşıma konseptinin merkezi bir sorunsalıdır.

Avrupalılaşıma kavramının incelenmesi, ulusal devletlerin egemenliği ile uluslararası bir örgüt olan AB arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamayı amaçlar. Bu, politika yapıcılarına, araştırmacılara ve analistlere AB'nin etkisini daha iyi anlamaları ve AB politikalarının nasıl ulusal düzeyde uygulandığını ve değiştirildiğini değerlendirmeleri için bir çerçeve sunar. Bu nedenle, Avrupalılaşıma kavramının literatür taraması, AB çalışmalarının temel bir unsuru olarak kabul edilir ve AB'nin gelecekteki gelişimini anlamak için önemlidir. Avrupa'da birlik fikrinin oluşması, tarihsel olarak büyük öneme sahip bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde, Avrupa kıtasında uzun yıllar süren savaşların ardından barış ve işbirliği arayışları ön plana çıkmıştır (Smith, 2003). Bu yazıda, Avrupa'da birlik fikrinin oluşumundan başlayarak AB entegrasyonu ve genel dinamikleri üzerine odaklanacağız.

Avrupa'da birlik fikri, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından ortaya çıktı. Savaşın sonunda Avrupa'nın büyük bir bölümü harap olmuş, ekonomik olarak çökmüş ve insanlar büyük acılar yaşamıştı. Bu durum, Avrupa'nın artık savaşların getirdiği yıkımdan kaçınmak ve barışı korumak için bir araya gelmesi gerektiği fikrini doğurdu (Milward, 1992). Bu düşünceyle, Avrupa'nın önde gelen liderleri, birlik fikrini hayata geçirmeye karar verdiler.

Avrupa'da birlik fikrinin sembolik bir önemi olan "Avrupa Günü" ve 9 Mayıs 1950 tarihli bildiri, bu sürecin başlangıcını işaret eder. Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından sunulan bu bildiri, Fransız ve Alman kömür ve çelik üretiminin birleştirilmesini öneriyordu (Schuman, 1950). Bu, sadece

ekonomik bir iş birliği değil, aynı zamanda savaşın nedenlerinden biri olan stratejik kaynakların kontrolünün paylaşılmasını da içeriyordu. Bu öneri, Avrupa'nın ekonomik birleşme yoluyla daha yakın ilişkilere sahip olma fikrini somutlaştırdı.

Bu öneri, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (ECSC) kurulmasına yol açtı. ECSC, 1951 yılında Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Paris Anlaşması ile kuruldu. Bu topluluk, kömür ve çelik üretimi ile ticaretini düzenlemek ve ortak bir yüksek otoriteye sahip olmak amacıyla kuruldu. Bu, Avrupa'da ekonomik iş birliğinin ilk adımıydı ve diğer alanlarda daha fazla iş birliğinin kapısını araladı.¹⁹

Daha sonra, 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kuruldu (Roma Antlaşmaları, 1957). AET, ekonomik iş birliğini daha da genişletti ve serbest ticareti teşvik etti. EURATOM ise nükleer enerji alanında iş birliği yapmayı amaçladı.

Bu topluluklar, zaman içinde daha fazla ülkenin katılımıyla genişledi ve daha fazla yetki kazandı. Özellikle 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalanması ile Avrupa Birliği (AB) resmen kuruldu (Maastricht Antlaşması, 1992). AB, ekonomik iş birliğinin yanı sıra siyasi ve toplumsal alanlarda da iş birliğini içeren bir yapı oluşturmaktadır.²⁰

AB entegrasyonu, Avrupa kıtasında barışı ve istikrarı koruma amacı taşıyan büyük bir başarı hikayesidir. Bununla birlikte, AB'nin genel dinamikleri karmaşıktır. AB, ekonomik

¹⁹Paris Anlaşması, 1951

²⁰Dinan, 2010

entegrasyon, siyasi iş birliği, hukuki düzenlemeler ve ortak değerler gibi bir dizi unsuru içerir.²¹

Ayrıca, AB içindeki üye ülkeler arasında çeşitli politikaların ve stratejilerin belirlenmesi süreci de karmaşıktır. AB, bu dinamikleri dengelemek ve üye ülkelerin çıkarlarını korumak zorundadır. AB'nin genel dinamiklerinin anlaşılması, Avrupa'nın geleceğini şekillendiren önemli bir konudur. Bu dinamikler, üye ülkeler arasındaki ilişkileri, AB'nin dış politikasını ve küresel düzeydeki rolünü etkiler. Bu nedenle, AB entegrasyonu ve genel dinamikleri, hem Avrupa hem de dünya siyasetinin bir parçası olarak büyük bir öneme sahiptir. Polonya'nın AB ile olan ilişkileri, tarihsel mirasın etkisi altında şekillenmiştir ve ülkenin ekonomik, teknolojik, teknik altyapı, örgütsel ve sosyal altyapı bağlamında geri kalmışlık nedeniyle bazı farklı dinamiklere sahiptir.²²

Polonya, AB üyeliği için büyük bir çaba sarf etmiş ve bu süreçte ekonominin serbest piyasa ekonomisine dönüşümünün uzun vadeli bir süreç olduğunu görmüştür (Simons, 1991). Aynı zamanda, bu dönüşümü "siyasi kapitalizm" temelli ideolojik bir proje olarak algılamıştır. Polonya'nın AB ile ilişkileri, AB'nin genel dinamikleri ve entegrasyon sürecinin bir parçası olarak şekillenmiştir. Polonya'nın AB üyeliği, AB'nin genişlemesi ve çeşitliliğini artırmış ve yeni üye ülkelerin katkıları ile AB'nin potansiyelini genişletmiştir.²³

Türkiye de benzer şekilde AB ile olan ilişkilerinde kendi dinamiklerini yaşamıştır. Türkiye, AB üyeliği yolunda

²¹Moravcsik, 1998

²²Wnuk-Lipinski, 2001; Simons, 1991

²³Craig ve de Búrca, 2015

demokratik reformlar ve insan hakları alanlarında ilerleme kaydetmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye'nin AB süreci de farklı zorluklarla karşılaşmıştır. Polonya ve Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri aynı zamanda AB'nin dış politika dinamiklerini etkilemektedir. Özellikle Türkiye'nin jeostratejik konumu, AB'nin enerji güvenliği ve göç yönetimi gibi konulardaki politikalarını etkilemektedir (European Union External Action, 2021). Polonya ise AB içindeki farklılaştırmanın sembolik bir ögesi halini almıştır ve bu durum AB içindeki dinamikleri de etkilemektedir.²⁴

Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri, hem bu ülkelerin hem de AB'nin iç ve dış dinamiklerini etkileyen karmaşık bir faktördür. Bu ilişkiler, AB'nin genişlemesi, entegrasyonu ve uluslararası rolü üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.

Polonya ve Türkiye'nin AB entegrasyonu deneyimleri, AB'nin bu dinamiklerini anlamak için önemli birer örnektir (Önis ve Bakır, 2003). Her iki ülkenin katılım süreçleri, AB ile ilişkileri ve politika tercihleri, entegrasyon teorilerini uygulamada zengin bir kaynak sunar.²⁵

Polonya ve Türkiye'nin deneyimleri, AB'nin genişlemesi ve çeşitlenmesinin nasıl bir etki yarattığını anlamak için incelenmelidir.

2.1. Avrupa'da Birlik Fikrinin Oluşması

Avrupa Birliği'nin bugünkü hali, tarih boyunca süregelen birlik fikrinin ve çeşitli entegrasyon adımlarının bir ürünüdür. Avrupa Birliği'nin bugünkü hali, Yirminci Yüzyıl'ın en önemli gelişmelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Karluk, 1998).

²⁴Buras, 2017

²⁵Grabbe, 2006

AB, öncelikle Batı Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve sosyal yapısında büyük değişikliklere yol açmış ve daha sonra dünya genelindeki güç dengelerini etkileyen bir aktör haline gelmiştir.²⁶

AB'nin oluşumundan itibaren Avrupa kıtası, tarihindeki en uzun süreli barış dönemini yaşamıştır. Bu başarı, Avrupa'da birlik fikrinin tarih boyunca nasıl geliştiğini ve evrildiğini anlamak için köklerine dayanmaktadır. Orta Çağ'da, uluslararası çatışmaların sona erdirilmesi ve Avrupa'da kalıcı bir barışın sağlanması gerekliliği birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir. Bu düşünürler, barış içinde bir Avrupa'nın oluşturulması için çeşitli modeller önermişlerdir.²⁷

La Rochefoucauld, William Penn, Due de Sully, Emile de Girardin, Victor Hugo ve Briand gibi düşünürler, barış içinde yaşanabilecek bir Avrupa'nın hayalini kurmuşlardır. Bu düşünürlerin ortaya koyduğu fikirler, Avrupa'nın birliğini sağlamak için atılan ilk adımlardan biridir (Karluk, 1998). Ancak, bu fikirlerin pratikte uygulanması ve bir Avrupa Birliği'nin kurulması süreci, XVII. Yüzyıl'ın sonlarına kadar hız kazanmamıştır.

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle, Fransa ve İngiltere arasında 1786 yılında imzalanan bir ticaret anlaşması, Avrupa'da bütünleşme yolunda atılan ilk somut adımdır (Karluk, 1998). Ancak, bu anlaşmanın uygulanması, Fransız Devrimi'nin neden olduğu zorluklar nedeniyle sekteye uğramıştır. Daha sonraki dönemlerde, Prusya'nın "Maassen Tarifesi" ile iç gümrükleri kaldırması ve Alman Gümrük Birliği'nin (Zollverein) 1834 yılında kurulması, Avrupa'da ekonomik entegrasyonun ilk adımları olarak kabul edilmiştir. Aynı dönemde Kant, Avrupa

²⁶Canpolat, 1997

²⁷Karluk, 1998

Birleşik Devletleri'nin kurulması fikrini ortaya atmıştır (Canpolat, 1997). Ancak, bu düşüncelerin hayata geçirilmesi ve Avrupa'da birliğin sağlanması, birçok zorluğun üstesinden gelinmesini gerektirmiştir.

Avrupa'da bir "Avrupa Birliği" veya "Avrupa Federasyonu" oluşturma düşüncesi, ulus-devletlerin yükselişi ile eş zamanlı olarak gelişmiştir. Orta Çağ'da Avrupa kıtasındaki uluslararası çatışmaların ardından imzalanan barış anlaşmaları, birliğin temellerini atmıştır. XVII. Yüzyılda, Kant, Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasına yönelik düşüncesini ortaya koymuştur.

Ayrıca, Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi birçok düşünür, siyasal liberalizmi ve barışı hedefleyen projeleri savunmuşlardır. Ancak, siyasi alandaki bu yenilikçi fikirlerin kabul edilmesi ve geliştirilmesi, uzun bir süreç gerektirmiştir. Bu süreçte, milliyetçilik, liberalizm ve ihtilalci akımların öne çıktığı dönemler yaşanmıştır.

Özellikle Napolyon, Avrupa'yı birleştirme çabalarıyla dikkat çekmiştir. Napolyon'un Avrupa'yı birleştirme girişimi, şiddet kullanarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı için sınırların daha da kalıcı hale gelmesine yol açmıştır. Bu, Avrupa'da birliğin sağlanmasında istenmeyen bir sonuç olmuştur.²⁸

Avrupa'da bir "Avrupa Birliği" veya "Avrupa Federasyonu" kurma düşüncesi, ulus-devletlerin yükselmesi ile eş zamanlı olarak gelişmiştir. Orta Çağ'da, Avrupa kıtasındaki uluslararası çatışmaların ardından imzalanan barış anlaşmaları, birliğin temellerini atmıştır. XVII. Yüzyılda, Kant, Avrupa Birleşik Devletleri'nin kurulmasına yönelik düşüncesini ortaya koymuştur.

²⁸Canpolat, 1997

Ayrıca, Montesquieu, Voltaire, Proudhon ve Saint Simon gibi birçok düşünür, siyasal liberalizmi ve barışı hedefleyen projeleri savunmuşlardır. Ancak, siyasal alandaki bu yenilikçi fikirlerin kabul edilmesi ve geliştirilmesi, uzun bir süreç gerektirmiştir. Bu süreçte, milliyetçilik, liberalizm ve ihtilalci akımların öne çıktığı dönemler yaşanmıştır. Özellikle Napolyon, Avrupa'yı birleştirme çabalarıyla dikkat çekmiştir. Napolyon'un Avrupa'yı birleştirme girişimi, şiddet kullanarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı için sınırların daha da kalıcı hale gelmesine yol açmıştır. Bu, Avrupa'da birliğin sağlanmasında istenmeyen bir sonuç olmuştur.²⁹

Ancak, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa'da ekonomik entegrasyonun ilk adımları atılmıştır. Bu dönemde üretilen sanayi mallarına pazar yaratma düşüncesiyle, Fransa ve İngiltere 1786 yılında bir ticaret anlaşması imzalamıştır (Karluk, 1998). Ancak, Fransız Devrimi bu anlaşmanın uygulanmasına engel olmuştur.

1815 Viyana Kongresi sonrasında, Prusya'nın "Maassen Tarifesi" ile iç gümrükleri kaldırması ve Avrupa'da kalıcı bir barışın tesis edilmesine yönelik adımlar atması, bütünleşme sürecini hızlandırmıştır. 1834 yılında ise 18 devletin katılımıyla Alman Gümrük Birliği (Zollverein) kurulmuştur. Bu birlik, Alman devletlerinin ekonomik entegrasyonunu sağlamayı amaçlamış ve üye ülkelerin dış ticaret çıkarlarını korumuştur.

Ancak, İtalyan devletlerinin benzer bir bütünleşme modeli oluşturma çabaları aynı başarıyı elde edememiştir. Bunun nedeni, İtalya'nın sanayi faaliyetlerinin yeterince gelişmemesi ve daha çok tarım ürünlerine dayalı olmasıdır.

²⁹Canpolat, 1997

1860 yılında, İngiliz-Fransız Ticaret Anlaşması ve 1862 yılında Fransız-Prusya Ticaret Anlaşması gibi gümrük indirimlerinin uygulanması, Zollverein modelinin daha geniş bir alana yayılmasını sağlamıştır. Ancak, Alman Friedrich List'in korumacı ekonomik yaklaşımlarından etkilenen Almanya, Fransa ve İngiltere ile gümrük tarifelerini yükseltmiştir. 1870 yılından I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, Avrupa devletleri kendi sınırları içine kapanmış ve dış dünya ile ticareti sınırlamıştır.

Bu dönemdeki uluslararası çatışmalar, Avrupa'da bir birlik oluşturma fikrini daha da güçlendirmiştir. I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve bu savaşın yarattığı yıkım, Avrupa'da yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Savaş sonrası dönemde, uluslararası ilişkilerde daha fazla iş birliği ve barış arayışı öne çıkmıştır. Bu noktada, Avrupa'da bir birlik oluşturma çabaları hız kazanmıştır.

Bir sonraki önemli dönem, II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945) ardından gelmiştir. Bu savaşın yıkıcı etkileri, Avrupa'nın çatışmalardan kaçınma ve iş birliği yapma ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir. II. Dünya Savaşı'nın sonunda Avrupa'da büyük bir yıkım yaşanmış ve bu savaşın trajik sonuçları, Avrupa devletlerini savaşları bir daha yaşamamak için birlikte çalışmaya zorlamıştır. Bu dönemde, Avrupa'da birlik oluşturma fikri daha fazla destek görmüş ve somut adımlar atılmıştır.³⁰

Özellikle Avrupa'nın yeniden imarı ve refahın artırılması amacıyla Marshall Planı gibi inisiyatifler, Avrupa'da iş birliği ve ekonomik entegrasyonun önemini vurgulamıştır. Bu dönemde, bazı Avrupa ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi iş birliği

³⁰Karluk, 1998

anlaşmaları imzalanmıştır. Bunlar, Avrupa'nın bütünleşmesinin temellerini atmıştır.

1950'lerin sonlarında, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuş ve bu, Avrupa'da daha derin bir entegrasyonun başlangıcını işaret etmiştir. AET, üye ülkeler arasındaki gümrük tarifelerini kaldırmayı ve serbest ticareti teşvik etmeyi amaçlamıştır. AET'nin kuruluşu, Avrupa'nın bütünleşmesi yolunda önemli bir adımdır.

Bu süreç, 1957'de Roma Antlaşmalarının imzalanmasıyla daha da ileri götürülmüştür. Bu antlaşmalar, AET'nin kurumsal yapısını oluşturmuş ve Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Adalet Divanı gibi kurumları hayata geçirmiştir. Ayrıca, ortak tarım politikası gibi önemli politika alanlarında iş birliği sağlanmıştır.

1970'ler ve 1980'ler, Avrupa'da daha fazla bütünleşme ve genişleme dönemlerini işaret etmiştir. Bu dönemde, İngiltere, İrlanda ve Danimarka gibi ülkeler AET'ye katılmıştır. Ayrıca, iç pazarın tamamlanması ve ortak para birimi olan Euro'nun (Avro) oluşturulması gibi önemli adımlar atılmıştır. Avrupa Birliği'nin (AB) resmi olarak kurulması ise 1993 yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalanmasıyla gerçekleşmiştir.

Avrupa Birliği, üye ülkeler arasında sınır kontrollerini kaldırmış, bir ortak pazar oluşturmuş ve ortak bir para birimi kullanmaya başlamıştır. Ayrıca, AB'nin siyasi ve güvenlik alanlarındaki iş birliği de derinleşmiştir. Genişleme süreci devam etmiş ve birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesi AB'ye üye olmuştur. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, XX. Yüzyılda ortaya konulan bütünleşme fikirleri daha somut öneriler gündeme getirmekteydi. Ancak, Kont Kalergi'nin 1924 yılında önerdiği 'Pan-Avrupa Birliği', ve 1930 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Brinad tarafından dile getirilen, devletlerin egemenliklerinin

korunduğu 'Avrupa Federal Birliği', bütünleşme hareketine dönüşebilecek kadar ilgi görmemişti. Bu noktada Alan M. Williams'ın (1991) çalışmaları da, Avrupa'da bir birlik oluşturma düşüncesinin geçmişteki zayıf ilgisini vurgulamaktadır.

Avrupa'da bir birlik yaratma düşüncesi, tam olarak II. Dünya Savaşı'nın (1939-1945) ardından ortaya çıkmıştır. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, savaşın nedeninin ulus-devletlerin çıkar çatışmaları olduğu düşünülmüş ve bu çatışmaların ancak uzlaşının hâkim olduğu bir birlik sayesinde önlenilebileceği anlaşılmıştır. Bu bağlamda, Derek W. Urwin'in (1991) çalışmaları, savaş sonrası dönemde Avrupa'da birliğin önemini vurgulamaktadır. İlk olarak, Belçika, Hollanda ve Lüksembourg, 5 Eylül 1944 tarihinde kendi aralarında 'Benelüks' adıyla anılacak bir ekonomik birlik oluşturmuştur. Daha sonra, 19 Eylül 1946'da İsviçre'nin Zürih şehrinde yaptığı konuşmada W. Churchill, 'Avrupa Birleşik Devletleri' kurulmasını önermiştir. Birlik, aslında Fransa ve Almanya'nın iş birliğine dayanacak, İngiltere, İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) şeklinde ayrı birlik içinde yer alacaktır.

Bu öneriler, Avrupa'nın birlik oluşturma yönündeki ilk adımları olarak kabul edilir (İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2000). 1946 yılında Avrupa Birleşik Devletleri oluşturma fikri, 1949 yılında Avrupa Konseyi'nin oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Avrupa' da oluşan bu yeni iş birliği sürecine iktisadi açıdan Marshall Planı ile destek vermiş, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın (NATO) imzalanmasıyla da istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Marshall Planı ile sağlanan yardımın Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü (OECD) çerçevesinde gerçekleştirilmiş olması, üye ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğini artırmıştır. Alan M. Williams'ın (1991)

çalışmalarına göre, bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'daki destekleri bütünleşme sürecini hızlandırmıştır.

Avrupa Konseyi ve OECD'nin bütünleşmiş Avrupa projesini hayata geçirebilecek bir yapıya sahip olmaması, Avrupa devletlerinin daha sıkı iş birliği modelleri oluşturmaya yönelik çabalarını hızlandırmıştır. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, bu dönemde Avrupa Federasyonu idealinin fikir babalarından Fransız Teşkilatlanma Bakanı Jean Monnet, Avrupa devletleri arasında gümrük tarifelerinin aşağıya çekilerek ve sınırların aşamalı olarak kaldırılması ile Avrupa'da sürekli barışın sağlanabileceğini düşünüyordu. Monnet, savaş sonrası düzenin, Almanya'nın büyümesinin sınırlandırılmasıyla değil, Almanya'yı Avrupa içinde asimile etmek yoluyla sağlanabileceğini ifade etmiştir.³¹

Bu görüşler, Avrupa'da daha derin bir bütünleşme yolunda atılan adımları şekillendirmiştir. Bugün AB, 27 üye ülkeyi kapsayan bir bütün olarak varlığını sürdürmektedir. AB'nin etki alanı ekonomiden güvenliğe kadar genişlemiştir. Ortak bir dış politika oluşturma çabaları devam etmektedir ve AB, küresel düzeyde önemli bir aktör haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nin bu başarısı, tarih boyunca çeşitli düşünürlerin, liderlerin ve vatandaşların çabalarının bir sonucudur.

2.2. Avrupa Günü ve 9 Mayıs 1950 Bildirisi

Avrupa'nın bugünkü durumu, XX. Yüzyıl boyunca ortaya çıkan çeşitli bütünleşme fikirleri ve somut adımlarla şekillenmiştir. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, bu sürecin kilit bir dönüm noktası, Fransız Dışişleri Bakanı Robert

³¹Derek W. Urwin, 1991

Schuman tarafından 9 Mayıs 1950 tarihinde açıklanan bir planla işaretlenmiştir.

Schuman'ın hazırladığı plan, Avrupa'nın geleceği için kritik bir adım olarak kabul edilir. Bu plan, Fransa ile Almanya'nın çelik ve kömür kaynaklarının birleştirilmesini ve bu kaynakların kullanımındaki yönetimin bir üst otoriteye geçmesini resmi olarak önermiştir. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, bu öneri, Avrupa'da ekonomik işbirliğinin ve kaynakların paylaşılmasının ilk somut adımlarından biri olarak kabul edilir.

Derek W. Urwin'in (1991) çalışmalarına göre, Schuman'ın bu önerisi, o dönemde yaşanan "soğuk savaş" tehdidinin gölgesinde geldi. Schuman, Avrupa halklarının birliğinin bir ihtiyaç olduğunu açıklamış ve bu birliğin barışın korunması için kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, Schuman'ın planı, "Temel üretim süreçlerini bir havuzda toplayacak ve kararları, Fransız ve Almanya ile katılacak diğer ülkeleri bağlayacak yeni bir üst merciinin kurulmasıyla, barışın korunması için kaçınılmaz olan Avrupa Federasyonu'nun ilk somut adımları atılmış olacaktı"

Fransa ve Almanya arasındaki ilişkiler, Avrupa'da barışa yönelik ciddi bir tehdit oluştuyordu. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, bu iki ülke arasında sağlam bir bağ kurulması ve diğer Avrupa ülkelerinin bunun etrafında birleşmesi, ancak ortak bir kadere doğru yol alınabilirdi.³²

Jean Monnet, bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Alan M. Williams'ın (1991) çalışmalarına göre, Monnet, II. Dünya Savaşı deneyimlerinden yola çıkarak, Alman Başbakanı Konrad Adenauer ile Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'a iki ülkenin kömür ve çelik pazarının, ortaklaşa

³²Canpolat, 2002

yönetilmesini sağlayacak bağımsız bir üst merciin kurulmasının önermesiyle bilinir. Schuman'ın 1950 Bildirisi'nde, kömür ve çelik üretiminden sorumlu uluslar üstü bir Avrupa Kurumu'nun oluşturulmasını önerdiği belirtilir.

9 Mayıs, Avrupa Birliği'nin temellerinin atıldığı tarih olarak kabul edilir ve Avrupa Günü olarak kutlanır. Bu önemli dönüm noktası, önce Almanya, daha sonra da İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından kabul edilmiştir. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları'na (2000) göre, 28-29 Haziran 1985 AB Milano Zirvesi'nde 9 Mayıs Avrupa Günü olarak resmi olarak ilan edilmiştir. Bu tarih, Avrupa'nın birleşmesi ve barışın korunması için atılan önemli adımların sembolüdür.

Siyasi gelişmenin temellerini atan bu önemli gelişme, Avrupa'nın tarihinde dönüm noktalarından birini temsil eder. Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) oluşturan Paris Antlaşması'nı 18 Nisan 1951 tarihinde imzalamıştır. Bu antlaşma, tarihi düşmanlıkların üstesinden gelinerek, Avrupa'nın geleceğini birlikte belirleyeceği kurumların temellerinin atıldığını gösterir.

2.3. Avrupa'da Ekonomik Birleşme: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Avrupa'nın ekonomik birleşme süreci, 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te imzalanan Paris Antlaşması ile başlamıştır. Bu önemli dönüm noktası, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (The European Coal and Steel Community: ECSC) kurmuştur. Jean-François Deniau ve Gerard Druessne'nin (1993) çalışmalarına göre, Paris Antlaşması metinleri, 31 Ekim 1951 ile 16 Haziran 1952 tarihleri arasında tarafların yasama organları tarafından onaylanmış ve 25 Eylül 1952'de AKÇT

resmi olarak kurulmuştur. Bu antlaşma 50 yıl boyunca geçerli olmuş ve 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiştir.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun başına, projenin fikir babası olan Jean Monnet getirilmiştir. Haluk Kabaalioğlu'nun (1997) çalışmalarına göre, Topluluğun temel amacı bir ortak pazarın gerçekleştirilmesi ve ekonomik entegrasyonun sağlanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, Topluluğun yürütme organı olarak Yüksek Otorite kurulmuş, her alandaki çalışmaları denetleyecek bir Parlamenter Asamblesi ve hukuki denetimi sağlayacak bir Adalet Divanı oluşturulmuştur. Ayrıca, devletler ile Topluluk arasında eşgüdümü tesis etmek için Bakanlar Konseyi kurulmuştur.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun merkezi Lüksemburg'da bulunmasına rağmen, Ortak Meclis, sürekli olarak Avrupa Konseyi'nin Strasbourg'daki salonunda faaliyetlerini sürdürmektedir. Jean-François Deniau ve Gerard Druetne'nin (1993) çalışmalarına göre, 10 Şubat 1953'te çelik için bir ortak pazar oluşturulmaya başlanmış ve geçiş dönemi 9 Şubat 1958'de sona ermiştir.

Bu tarihten itibaren, kömür ve çelik ürünlerinde Avrupa'da bir ortak pazar oluşturulmuş, Paris Antlaşması çerçevesinde altı Batı Avrupa ülkesi arasında kömür, demir cevheri, hurda demir ve çelik ürünleri ticaretine konan kısıtlamalar tamamen kaldırılmıştır. Ayrıca, Topluluğa 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka üye olmuştur. Mahyew'in (1993) çalışmalarına göre, Paris Antlaşması'nın 2. Maddesi, Topluluğun amaçlarını genel prensipler şeklinde belirtmektedir.

Bu amaçlar arasında üye devlet ekonomilerinin gelişmesine katkıda bulunmak, ortak Pazar'ın oluşturulmasıyla tam istihdamı gerçekleştirerek işsizliği önlemek ve refahı artırmak yer almaktadır. Antlaşmada ayrımcılığa yer verilmemesi,

Topluluk kurumlarının pazara müdahalesinin en az düzeyde tutulmasının sağlanması, finansman ihtiyaçlarına cevap verilerek rekabet koşullarının yaratılması ve bürokrasinin asgari seviyede tutularak üye devletlerarasında iş birliğinin oluşturulması gibi temel hükümler ele alınmıştır.

Ayrıca, Topluluk amaçları dışındaki faaliyetlere müdahale etme yetkisi Yüksek Otorite'ye verilmiştir. Bu süreç, Avrupa'da ekonomik entegrasyonun başarıyla ilerlemesi sonucunda siyasi bir bütünleşme yoluna gidilmesi gerektiği görüşlerinin güçlenmesiyle şekillenmiştir. 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ile devam eden çabalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu nedenle, ekonomik entegrasyonun daha fazla derinleştirilmesi gerektiğine karar verilmiş ve 1-2 Haziran 1955 tarihlerinde İtalya'nın Messina kentinde gerçekleştirilen toplantıda, daha geniş kapsamlı bir Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulması kararlaştırılmıştır. Bu adımlar, Avrupa'nın ekonomik ve siyasi birleşme sürecinin temellerini atmıştır.

2.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 1957 yılında Roma Antlaşması'nın imzalanmasıyla kurulan ve daha geniş kapsamlı bir ekonomik entegrasyon hedefleyen bir birlik olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni topluluk, Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, İtalya ve Lüksemburg gibi altı ülkenin katılımıyla oluşturulmuştur.

AET üye ülkeleri, nihai hedeflerinin siyasi bütünleşme olduğunu açıklamışlardır, ancak bu hedefe ulaşmak için öncelikle ekonomik dengeyi sağlamanın önemli olduğunu vurgulamışlardır (Deniau & Druesne, 1993). Bu çerçevede, AET, üye ülkeler arasında malların, sermayenin, hizmetlerin

ve kişilerin serbest dolaşımını öngören bir Ortak Pazar ve Gümrük Birliği'nin oluşturulmasını planlamıştır.³³

Roma Antlaşması, demokrasi ile yönetilen tüm Avrupa devletlerinin AET'ye katılabileceğini belirten bir madde içermesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Ancak, antlaşma içinde Avrupalılık ve demokrasi kavramlarının ayrıntılarına ilişkin belirli hükümler bulunmamaktadır, bu da üyelik sürecinin belirlenmesinde geniş takdir yetkisi tanıyan organlara bırakılmıştır. Daha sonraki dönemlerde, üyelik için ekonomik ve siyasi kriterlerin belirlenmesi yoluyla bu boşluğun giderilmesi çalışmaları yürütülmüştür.³⁴

AET'nin önemli bir özelliği, bir dizi ortak politika üretmiş olmasıdır (Kabaalioğlu, 1997). Bunlar arasında Ortak Tarım Politikası, Ortak Ulaştırma Politikası, Ortak Rekabet Politikası gibi politikalar yer almaktadır. Ayrıca, ortak Pazar'ın gerektirdiği ölçüde ulusal yasaların uyumlaştırılması kararlaştırılmıştır.

Bu bağlamda, Tek Pazar'ın ve Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu süreçlerin tamamlanması sonucunda, siyasi birliğin oluşturabileceği düşünülmüş ve AET, Avrupa'da ekonomik entegrasyonun ötesinde bir siyasi birlik kurma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu çerçevede, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun rolü Avrupa Birliği'nin temellerini atmıştır ve Avrupa'da ekonomik ve siyasi bütünleşme sürecini hızlandırmıştır. Bu gelişmeler, Avrupa'nın tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir.

³³Kabaalioğlu, 1997

³⁴Williams & Mahyew, 1993

2.5. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AURTOM)

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), Avrupa Birliği'nin (AB) kurucu taşlarından biri olarak 1958 yılında Roma Antlaşması ile hayata geçirilmiş önemli bir kurumdur. EURATOM, AB'nin ekonomik ve enerji politikalarını destekleyen ve atom enerjisi alanında işbirliği sağlayan bir yapıdır. Bu topluluk, AB'nin diğer iki bileşeni olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile birlikte AB'nin temellerini atmıştır.

EURATOM- Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu 'nun kuruluşunda temel amaç, üye ülkelerin atom enerjisi alanında iş birliği yaparak bu enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlamaktır. Soğuk Savaş döneminde, nükleer silahların yayılmasını engellemek ve enerji üretiminde atom enerjisi kullanımını teşvik etmek amacıyla kurulan EURATOM, AB'nin enerji güvenliği ve bağımsızlığına katkı sağlamıştır.

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu görevleri arasında nükleer enerji ile ilgili standartların oluşturulması, nükleer malzemelerin güvenliği, radyasyonun kontrol altına alınması, nükleer enerjinin sivil amaçlarla kullanılmasının teşviki ve nükleer araştırma programlarının yönetimi yer almaktadır. Ayrıca, EURATOM'un enerji arzının çeşitlendirilmesine ve enerji bağımsızlığına katkı sağlayan bir rolü bulunmaktadır.

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, AB içinde ayrı bir hukuki varlığa sahip olup kendi organlarına ve bütçesine sahiptir. Bu organlar arasında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Komisyonu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Meclisi ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Adalet Divanı bulunur. Bu organlar, nükleer enerji alanındaki politika oluşturma, düzenlemeleri uygulama ve nükleer enerji ile ilgili uyuşmazlıkları çözme gibi görevleri yerine getirir.

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile ilişkisi, AB'ye üyelik başvuruları ve müzakereleri bağlamında önemlidir. Her iki ülke de Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ,EURATOM'un politika ve düzenlemelerini benimsemek ve uygulamak zorundadır. Bu, AB'ye entegrasyon sürecinin bir parçası olarak kabul edilir ve nükleer enerji alanında AB standartlarına uyum sağlamayı gerektirir.

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile ilişkisi, enerji politikaları ve nükleer enerji alanındaki gelişmelere de yansır. Her iki ülke, enerji arzının çeşitlendirilmesi ve enerji bağımsızlığının sağlanması amacıyla nükleer enerjiye olan ilgilerini artırmıştır. Ancak bu alandaki politika ve yatırım kararları, Polonya ve Türkiye'nin kendi enerji ihtiyaçları ve stratejik hedeflerine göre farklılık gösterebilir.

Bu bağlamda, EURATOM, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, AB'nin enerji politikalarının önemli bir bileşeni olarak Polonya ve Türkiye gibi ülkelerin AB entegrasyonu bağlamındaki siyasi dinamikleri etkileyen bir faktördür. Her iki ülke de nükleer enerjiyi enerji arzlarının bir parçası olarak görmekte ve EURATOM ile iş birliği yaparak bu alandaki potansiyellerini değerlendirmek istemektedir.

2.6. Polonya'nın AB Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri

Polonya, komünizm idaresi ve Sovyetler Birliği'nin baskısından kurtulduktan sonra, bir yandan yeniden Batı Avrupa'ya dönmeye çalışan ve dünyanın en büyük bütünleşme sistemi olan Avrupa Birliği'ne (AB) dahil olmak için çaba sarf eden, bir yandan da bu bütünleşmeye karşı içinde olumsuz yaklaşımlar besleyen bir profil sergilemiştir.

Polonya'nın AB üyeliği, hem ülke içinde hem de AB'de büyük değişikliklere yol açmıştır. Polonya'nın AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, bu ülkenin tarihsel geçmişi ve geleceği üzerinde derin etkilere sahiptir (Smith, 2015). Polonya'nın Batı Avrupa'yla bütünleşme sürecinin siyasi aktör tablosuna bakıldığında, bir yanda 1999'a gelindiğinde artık kendisini siyasete uygun bir partiye dönüştürme sancıları çeken bir Dayanışma Hareketi, diğer yanda Sosyal Hareket, öte yanda da liberal muhafazakâr kanadı meydana getiren Milli Muhafazakâr Halk Partisi ve Hristiyan milliyetçilerin toplandığı Hristiyan Milli Birliği etkisi görülmektedir (Karasinska-Fendler, Skotnicka-Illasiewicz, Sobotka ve Swierkocki, 2000: 166).

Polonya, 1990'ların başında Doğu Bloku'nun çökmesiyle oluşan dinamizmle Batı kurumları odaklı dış politika kurgusuyla öne çıkmıştır. Ancak, 2015 seçimlerinde Andrzej Duda'nın Devlet Başkanı olması ve Jaroslaw Kaczynski'nin liderliğindeki Hukuk ve Adalet Partisi'nin iktidara gelmesiyle bu dış politika yaklaşımı değişmiştir. Yeni hükümet, Avrupa güvenliğinde ABD'nin etkin bir rol oynaması gerektiğini savunmuş, ulus-devlet odaklı bir AB vurgusu yapmış ve Alman nüfuzuna tepki göstermiştir. Bu hükümet döneminde, Polonya'nın bölgesel bir aktör olarak öne çıkarılması için Baltık Denizi'nden Adriyatik'e ve Karadeniz'e uzanan "Üç Deniz Girişimi" olarak adlandırılan bölgesel iş birliği modeli öne sürülmüştür.³⁵

Polonya'daki siyasi partilerin AB'ye bakış açıları incelendiğinde, genel olarak dört davranış tipinin öne çıktığı görülmektedir: Avrupa hayranlığı, Avrupa şüpheciliği, Avrupa karşıtlığı ve Avrupa pragmatistliği Polonya'da AB karşıtlığı taşıyan partilerin milliyetçi, kırsal tabana sahip, popülist, muhafazakâr ve liberal muhafazakâr nitelikte olduğu, yani

³⁵Zwolowski, 2017

siyasi yelpazenin sağında yer aldığı gözlemlenmektedir (Taggart ve Szczesniak, 2001: 21). Bu partiler, AB'ye karşı daha eleştirel bir tutum sergilemektedirler.³⁶

Polonya'nın AB üyeliği, özellikle demokratikleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. 1989'da komünist dönemin sona ermesinin ardından Polonya, hızlı bir demokratik dönüşüm sürecine girmiştir. Bu dönüşüm süreci, AB üyeliği hedefini hızlandırmış ve demokratik reformları teşvik etmiştir (European Commission, 2020). Polonya, AB üyeliği için gerekli olan Kopenhag Kriterleri'ni karşılayarak, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında önemli adımlar atmıştır (European Commission, 2020).

Polonya'nın ekonomik kalkınması da AB üyeliği ile ivme kazanmıştır. AB pazarına erişim, Polonya'nın ticaretini artırmış ve yabancı yatırımları çekmeyi kolaylaştırmıştır. Ayrıca, AB tarafından sunulan finansal destekler ve kaynaklar, altyapı projeleri ve ekonomik büyüme için önemli bir destek sağlamıştır (European Commission, 2020). Polonya, bu ekonomik büyüme ile AB içindeki dinamiklere de katkı sağlamıştır.

Siyasi olarak, Polonya, AB içinde aktif bir rol oynamıştır. Polonya, AB Konseyi dönem başkanlığını üstlenerek AB'nin karar alma süreçlerine liderlik etmiştir. Bu dönem başkanlığı sırasında, Polonya, AB'nin enerji politikaları ve doğalgaz tedariki gibi stratejik konularda önemli kararlar almıştır (European Commission, 2020). Polonya'nın AB içindeki etkisi, AB'nin genel politika yönlendirmesine katkı sağlamıştır.

Polonya'nın AB üyeliği, kültürel etkileşimi de artırmıştır. AB üyeliği sayesinde Polonyalılar, diğer AB ülkelerinde eğitim ve

³⁶Leruth, 2015: 819-820

çalışma fırsatlarına daha kolay erişebilir hale gelmiştir. Bu da kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir. Özellikle genç nesiller arasında AB ülkeleri ile daha yakın ilişkiler geliştirilmiştir.

Ancak, Polonya'nın AB sürecindeki rolü ve dinamikleri sadece olumlu yönleri içermemiştir. Aynı zamanda bazı sorunlar ve anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Özellikle Polonya'nın AB içindeki siyasi gelişmeler ve demokratik değerler konusundaki tartışmalar, AB ile ilişkilerde gerilimlere neden olmuştur (European Commission, 2020). AB kurumları, Polonya'nın yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi temel demokratik değerlere saygı göstermediği konusunda endişelerini dile getirmiştir.³⁷

Geri kalmışlık, Polonya'da yeni sosyal sınıfların, burjuvazinin yavaş gelişmesinde de kendisini göstermiştir. Zamanla Polonya, bahsedilen noktalardan daha ileri düzeye gelebilmiş olsa da, geri kalmışlığın gelişim dinamiklerindeki izlerinin silinmesi kolay olmamıştır. Örneğin, 2000'li yılların başında işgücü yapısı ilkel kalmıştır. Büyük bir tarım ülkesi niteliği sergilemiştir. Sanayi nispeten iyi konumdayken, AB ülkelerinde en önemli sektör olan hizmet sektörü Polonya'da zayıf kalmıştır. Devletin mülk sahipliği özel sektörden daha fazla olmuştur. Polonya menşeli ürünler, AB pazarında ya da iç pazarda yabancı ürünlerle rekabet edebilecek seviyede görülmemiştir.³⁸

Bu anlaşmazlıklar, Polonya'nın AB ile ilişkilerinin karmaşıklığını yansıtmaktadır. Polonya'nın AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, hem Polonya'nın iç siyasi gelişmeleriyle hem de AB'nin kendi değerleri ve kurumları ile olan ilişkisiyle

³⁷European Commission, 2020

³⁸Taggart ve Szczerbiak, 2001: 21

yakından ilişkilidir. Bu nedenle, Polonya'nın AB ile ilişkileri, hem ülke içinde hem de AB içinde devam eden bir dizi tartışmanın merkezinde yer almaktadır.³⁹

Avrupa bütünleşmesini açıklamaya çalışan klasik kuramlar genellikle homojen bir bütünleşmeye atıf yapmaktadır. Hâlbuki tek bir Avrupa bütünleşmesinden söz etmek mümkün değildir (Andersen ve Sitter, 2006: 320). Federal Avrupa modeli etrafında şekillenen homojen Avrupa bütünleşmesi İnşacı yaklaşımla, heterojen Avrupa bütünleşmesi de rasyonalist kuramlara referansla incelenebilmektedir (böyle bir inceleme için bkz. Akgül Açıkmeşe, 2004: 28-31).

İnşacılara göre, AB'nin geleceği norm ve kurumlarla belirlenecektir (Akgül Açıkmeşe, 2004: 30). Rasyonalistlere göre ise AB hiçbir zaman homojen bir niteliğe sahip olamayacaktır. Çünkü ulus devletlerin bütünleşmeye dair farklı hedefleri, beklentileri ve çıkarları bulunmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin heterojen yapısında üye ülkelerin AB politikalarına farklı sürelerde, farklı alanlarda ve farklı düzlemlerde uyum sağlamalarına imkân tanınmaktadır (Akgül Açıkmeşe, 2004: 30, 31). Sektörel çıkarların çeşitliliği, farklı örgütlenme tercihleri gibi nedenlerle AB içinde homojen bir bütünleşme formunun oluşumu zordur. AB antlaşmaları ve direktifleri yerel aktörlere takdir hakkı vermiş ve bu sayede yerele pratikte bir uygulama alanı bırakmıştır.⁴⁰

Genel olarak, Polonya'nın AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, hem Polonya'nın hem de AB'nin tarihsel ve gelecekteki evrimini şekillendiren önemli bir faktördür. AB üyeliği, Polonya'nın demokratikleşmesini, ekonomik kalkınmasını ve siyasi katılımını artırmıştır. Ancak bu süreçte yaşanan

³⁹European Commission, 2020

⁴⁰Andersen ve Sitter, 2006: 321

zorluklar ve tartışmalar da göz ardı edilmemelidir. Polonya'nın AB ile ilişkileri, hem ülke içinde hem de AB içinde gelecekteki dinamiklerin nasıl şekilleneceğini belirleyen temel bir konudur (European Commission, 2020). AB'nin Polonya gibi çeşitli geçmişlere sahip ülkelerle ilişkisi, Avrupa bütünleşmesinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini yansıtmaktadır, bu nedenle AB'nin geleceği de heterojen bir şekilde şekilleneceği düşünülebilir.

2.6.1. Polonya'nın AB Genişleme Sürecindeki Rolü

Polonya, Avrupa Birliği'nin (AB) genişleme sürecinde önemli bir rol oynamış ve bu süreçte çeşitli dinamiklere katkı sağlamış bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Polonya'nın AB'ye katılımı, hem ülke içinde hem de AB içinde büyük değişikliklere yol açmış ve Avrupa bütünleşmesi için önemli bir kilometre taşı olmuştur.

Polonya'nın AB'ye katılım süreci, ülkenin komünizmin gölgesinden kurtuluşundan sonra başlamıştır. 1989 yılında komünizmin çökmesiyle birlikte Polonya, demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecine girmiştir. Bu dönüşüm süreci, Polonya'nın AB üyeliği için gerekli olan reformları hızlandırmış ve ülkeyi AB normlarına uyum sağlama yönünde teşvik etmiştir. Polonya'nın AB sürecindeki rolü, özellikle bu sürecin başlangıcında belirgin hale gelmiştir. Ülke, demokratikleşme ve insan hakları alanındaki reformları hızla hayata geçirerek AB'nin Kopenhag Kriterleri'ni karşılamış ve üyelik için gerekli koşulları sağlamıştır (European Commission, 2020). Bu çabalar, Polonya'nın 2004 yılında AB'ye resmi olarak katılmasını sağlamıştır.⁴¹

⁴¹Smith, 2015

Polonya'nın AB'ye katılımı, sadece ülke içinde değil, aynı zamanda AB içinde de önemli değişikliklere yol açmıştır. Polonya'nın AB'ye katılımı, Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye dahil olma sürecini hızlandırmış ve bu ülkelerin AB'ye entegrasyonunu teşvik etmiştir (Zwolski, 2017). Polonya'nın AB üyeliği, Doğu Avrupa'nın AB ile daha yakın ilişkiler kurmasına ve bölgesel istikrarın artmasına katkı sağlamıştır.

Ekonomik açıdan, Polonya'nın AB'ye katılımı ülkenin ekonomik kalkınmasını hızlandırmıştır. AB pazarına erişim, Polonya'nın ticaretini artırmış ve yabancı yatırımları çekmeyi kolaylaştırmıştır. Ayrıca, AB tarafından sunulan finansal destekler ve kaynaklar, altyapı projeleri ve ekonomik büyüme için önemli bir destek sağlamıştır (European Commission, 2020). Polonya, bu ekonomik büyüme ile AB içindeki dinamiklere de katkı sağlamıştır. Siyasi olarak, Polonya, AB içinde aktif bir rol oynamış ve AB Konseyi dönem başkanlığını üstlenerek AB'nin karar alma süreçlerine liderlik etmiştir (Zwolski, 2017). Bu dönem başkanlığı sırasında, Polonya, AB'nin enerji politikaları ve doğalgaz tedariki gibi stratejik konularda önemli kararlar almış ve AB'nin enerji güvenliğine katkı sağlamıştır. Polonya'nın AB içindeki etkisi, AB'nin genel politika yönlendirmesine katkı sağlamıştır.

1989'da Polonya'daki demokratik sistemin restorasyonu ile birlikte ülkede neredeyse tüm sosyo-ekonomik alanları içerecek şekilde reform faaliyetleri gerçekleştiği görülmüştür. Bu faaliyetlerin en önemli olanlarından biri de şüphesiz kamu yönetimi alanında gerçekleşmiş olanıdır. Polonya'daki bu reformlar basit anlamda sayılacak teknik düzenlemelerin ötesinde, on yıllarca izlenen bir ideolojik yönetim anlayışının terk edilerek, devletin yapısının ve konumunun sorgulandığı ve yeniden dizayn edildiği bir süreci oluşturmuştur (Morlino, 1999). Nitekim bu reformlar on yıllarca Polonya kamu

yönetimine hâkim olan parti bürokrasisi ile devlet yönetiminin iç içe geçtiği, hukukun üstünlüğünün genel olarak göz ardı edildiği, parti kararlarının yasal normlardan öncelikli olduğu ve parti kontrolüne dayalı bir personel sistemine sahip güçlü hiyerarşik devlet idaresinden, açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve etkililik gibi yeni kamu yönetiminin genel ilkelerinin uygulanmasına dayalı bir kamu yönetimine geçiş çabalarını temsil etmiştir.⁴²

Öte yandan, Polonya'daki kamu yönetimi alanındaki reform çalışmalarının kendiliğinden ortaya çıktığını ya da bu reform hareketlerinin ülke tarafından tek başına gerçekleştirildiğini söylemek oldukça zordur. Bu sürecin başlaması ve olgunlaşmasında Polonya'nın Avrupa Birliği (AB) bütünleşme sürecinde yer almak ve bir Avrupalı ülke olarak tanınmak istemesinin önemli bir rolü olmuştur.⁴³

1990'lı yılların hemen başında Polonya'nın AB'ye üye olmak istemesi üzerine AB, Polonya'dan kendisinin benimsediği siyasi alanda liberalizasyon ve demokratikleşme, ekonomide özelleştirme ile toplumda çoğulculuk ve bireyselleşme gibi temel değerleri yaşama geçirecek bir kurumsal yapıyı tesis etmesini talep etmiştir. Böyle bir yapının tesis edilebilmesi için de Polonya'nın yönetsel kapasitesini AB üyesi ülkelerin seviyesine getirmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu şekilde, Polonya'nın hem politika yapma süreçleri hem de politika uygulamaları açısından AB politikalarının, kurallarının, uygulamalarının ve değerlerinin etkisi altında kaldığı bir sürecin başlaması söz konusu olmuştur.⁴⁴

Bu süreç genel olarak Avrupalılaşıma olarak ifade edilen ve AB'ye üyelik sürecinde aday ülkelerin AB düzeyi ile ulusal

⁴²Börzel ve Risse, 2003

⁴³Bulmer ve Burch, 1998

⁴⁴Knill ve Lenschow, 1998

düzey arasında kurulan uyum sürecini ifade etmektedir (Radaelli, 2003). Avrupalılaşıma, çok anlamlı ve bir o kadar da tartışmalı bir kavramdır (Olsen, 2002). Günümüzde, “Avrupalılaşıma” terimi, Avrupa Birliği (AB) veya kurumsal birimlerinden gelen baskılar karşısında ulusal düzeyde kurumsal adaptasyon süreçlerini ve göstermiş oldukları reaksiyonları belirtmek için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu etkileşim kökeninde ise Avrupa bütünleşmesinin Avrupa düzeyinde ortaya çıkardığı kurumsal düzenlemelerin büyümesi ve derinleşmesi ve bunun bir sonucu olarak ulus-üstü düzeyde kural koyma yetkisine sahip politik bir sistemin mevcudiyeti yer almaktadır (Bulmer ve Burch, 1998).

Bu sistemin oluşturduğu belli normlar, direktifler ve değerler, ulusal kurumlara ve karar alma süreçlerine nüfuz etmeye başlaması ile Avrupa ve ulusal düzeyler arasında uyum süreçleri meydana çıkmaktadır (Featherstone ve Radaelli, 2003). Başka bir ifadeyle, AB ve ulusal düzeyler arasında bir uyum sürecinin oluşması “Avrupa düzeyinde belirgin bir siyasal sistem ile aktörler arasındaki sürekli etkileşimi resmi ve rutin hale getiren bir siyasal kurumlar kümesinin ortaya çıkması ve yaptırım gücüne sahip Avrupa kurallarının oluşturulmasında uzmanlaşmış bir siyasal ağın gelişmesinin” bir sonucudur.⁴⁵

Zira üyelik gereksinimlerini karşılamak amacıyla hareket eden üye ülkeler ve aday ülkelerin uyum sürecinde birtakım yükümlülükleri yerine getirme zorunluluğu, AB politika yapma süreçleri içinde oluşturulan ve sonra da ulusal politika ve kurumlara dâhil edilmesiyle ulusal politika alanlarını artan bir

⁴⁵Cowles vd., 2001

şekilde Avrupa düzeyinde politika yapmanın konusuna dönüştürmektedir.⁴⁶

Bu bağlamda, Avrupalılaşıma, “üye ulus devletlerin ve aday ülkelerin hem politika yapma süreçleri hem de politika uygulamaları açısından AB politikalarının, kurallarının, uygulamalarının ve değerlerinin etkisi altında kaldığı ve buna göre ulusal politikalarını AB'ye uyumlulaştırdığı bir süreçtir (Börzel ve Risse, 2003).” Öte yandan Avrupalılaşıma, siyasal bir bütünleşme olarak da görülmemelidir. Ancak Radaelli'nin (2003) de vurguladığı gibi, Avrupa bütünleşme süreci olmadan Avrupalılaşıma sürecinin de var olması mümkün değildir.⁴⁷

Radelli'ye (2003) göre Avrupalılaşıma, “AB'nin politik, ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerinin ulusal politikalara, politika yapma süreçlerine, kurumlarına, söylemlerine ve hatta kimliklerine hâkim olan bir mantığın parçası haline gelen süreci özetlemektedir” (Knill ve Lenschow, 1998). Başka bir ifadeyle kavram, AB politika yapma süreçleri içinde oluşturulan ve sonra da ulusal politika ve kurumlara dâhil edilen “resmi ve resmi olmayan kuralların, süreçlerin politika paradigmalarının, iş yapma tarzlarının, ortak inanış, değer ve normların inşa edildiği, yayıldığı ve kurumsallaştığı bir sürecin tamamıdır.”⁴⁸

Radaelli'nin bu tespiti karşısında Avrupalılaşımanın, Avrupa bütünleşme sürecinin sonucu olduğunu iddia eden siyaset bilimciler olduğu gibi (Bulmer ve Burch, 1998; Radaelli, 2003), bütünleşme sürecinin Avrupalılaşıma süreci ile ortaya çıktığını iddia eden siyaset bilimciler de bulunmaktadır (Börzel ve Risse, 2003; Cowles vd., 2001). Bu tartışmalar bağlamında Radaelli (2003) Avrupa bütünleşmesinde devletlerin bazı egemenlik haklarını ulus-üstü bir yapıya devrettiklerini ve

⁴⁶Morlino, 1999

⁴⁷Cowles vd., 2001

⁴⁸Radaelli, 2003

bunun aşağıdan yukarıya (bottom up) doğru olan ontolojik bir düzeyi ifade ettiğini aktarmaktadır. Ona göre

Avrupalılaşıma ise bu ulus-üstü yapının oluşturulmasından sonra karşımıza çıkan ve yukarıdan aşağı (top down) doğru olan post-ontolojik düzeydeki etkilere odaklanan bir süreçtir. (Börzel ve Risse, 2003). Polonya'nın AB Genişleme Sürecindeki Rolü konusunda yapılan çalışmalar, ülkenin AB ile ilişkilerinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini vurgulamaktadır. Polonya'nın AB'ye katılımı, hem ülkenin iç siyasi gelişmeleriyle hem de AB'nin kendi değerleri ve kurumları ile olan ilişkisiyle yakından ilişkilidir (Smith, 2015). Bu nedenle, Polonya'nın AB ile ilişkileri, hem ülke içinde hem de AB içinde devam eden bir dizi tartışmanın merkezinde yer almaktadır.

Polonya'nın AB sürecindeki rolü sadece siyasi ve ekonomik boyutlarla sınırlı değildir. Aynı zamanda kültürel etkileşimi de artırmıştır. AB üyeliği sayesinde Polonyalılar, diğer AB ülkelerinde eğitim ve çalışma fırsatlarına daha kolay erişebilir hale gelmiştir. Bu da kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir. Özellikle genç nesiller arasında AB ülkeleri ile daha yakın ilişkiler geliştirilmiştir.

Ancak, Polonya'nın AB sürecindeki rolü ve dinamikleri sadece olumlu yönleri içermemiştir. Aynı zamanda bazı sorunlar ve anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Özellikle Polonya'nın AB içindeki siyasi gelişmeler ve demokratik değerler konusundaki tartışmalar, AB ile ilişkilerde gerilimlere neden olmuştur. AB kurumları, Polonya'nın yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi temel demokratik değerlere saygı göstermediği konusunda endişelerini dile getirmiştir.

Bu bağlamda, Polonya'nın AB Genişleme Sürecindeki Rolü, hem ülkenin hem de AB'nin tarihsel ve gelecekteki evrimini şekillendiren önemli bir faktördür. AB üyeliği, Polonya'nın

demokratikleşmesini, ekonomik kalkınmasını ve siyasi katılımını artırmıştır. Ancak bu süreçte yaşanan zorluklar ve tartışmalar da göz ardı edilmemelidir. Polonya'nın AB ile ilişkileri, hem ülke içinde hem de AB içinde gelecekteki dinamiklerin nasıl şekilleneceğini belirleyen temel konulardan biri olarak düşünülebilir.

2.6.2. Polonya'nın Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri

Polonyalılar Batı Slavları grubundandır ve siyasal-kültürel tarihleri oldukça eskilere dayanmaktadır (Ersun ve Akgür, 1998: 17). İlk küçük devletlerini 800-960 yıllarında kuran Polonyalılar, bundan böyle yüzyıllar içerisinde çok sayıda devlet kurmuş, yıkılmış, işgaller, parçalanmalar ile tarihte iz bırakmıştır. Köken olarak Polonya, Oder ve Vistula nehirleri çevresinde bulunan Slav halklarına dayanmaktadır (Özkural, 2012: 452). Polonya'nın eski adı Lehistan olarak bilinmektedir ve M.S. 966 yılında Piast hanedanı tarafından kurulduktan sonra Hristiyanlığı benimsemişlerdir (Salihoğlu ve Koca, 2016: 277; Kutlu ve Usta, 2013: 510; Candan, 2014: 105; Demir, 2015: 119).

Nüfusunun %95'i Katoliklerden oluşan Polonya, Avrupa devletleri arasında en koyu Katolik devlettir (Çınar, 2009: 548). Din, Polonya'da oldukça güçlüdür ve geleneksel değerleri korumaktadır (Özkural, 2012: 460). Ayrıca, Polonya, Avrupa'nın en dindar ülkesidir (Salihoğlu ve Koca, 2016: 279).

Polonya, coğrafik konumu nedeniyle jeo-stratejik açıdan önemli bir ülkedir ve tarih boyunca büyük güçlerin ilgisini çekmiştir (Özkural, 2012: 451). 17. yüzyılda Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biri olan Polonya, 18. yüzyılda giderek zayıflamış ve 1772-1795 yılları arasında Rusya, Avusturya ve Prusya tarafından parçalanarak haritadan silinmiştir. Polonya, bu tarihsel yıkımdan sonra ancak I.Dünya Savaşı'ndan sonra

1918 yılında yeniden bağımsızlığını kazanabilmiştir (Salihoğlu ve Koca, 2016: 275-280; Gwiazda, 2016: 4). Bu dönemde Polonya, cumhuriyet rejimi ile yönetilmiştir .II. Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından işgal edilen Polonya, Yahudi nüfusunun büyük bir kısmının soykırıma uğramasına tanıklık etmiştir.⁴⁹

Savaşın ardından Sovyetler Birliği'nin egemenliği altına giren Polonya, 1989 yılına kadar komünist sistem altında yönetilmiştir. Sovyet sisteminin çöküşünden sonra ise liberal ekonomik düzen ve demokratik yönetim anlayışını benimseyerek önemli reformlar yapmıştır (Kutlu ve Usta, 2013: 507; Sanford, 2002: 230). Polonya, ayrıca NATO ve AB gibi uluslararası kuruluşlara üye olarak yeni bir dünya düzenindeki yerini belirlemiştir (Candan, 2014: 101; Salihoğlu ve Koca, 2016: 275; Demiral, 2009: 92; Kaminska, 2014: 77). 1990-1997 yılları arasında Polonya'da eski komünistler ve AB yanlısı siyasi partiler arasında anlaşmazlıklar yaşanmış olsa da, temelde Polonya'da AB karşıtlığı oluşmamıştır.

Polonya, 1991 yılında Avrupa Konseyi'ne katılmış ve Avrupa Konvansiyonu'nu imzalamıştır. Ayrıca, AB Komisyonu ve Avrupa Adalet Divanı'nın kararlarına bağlılık ilan etmiştir (Erdal ve Çolakoğlu, 2007: 83). Bu şekilde Polonya, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olma yolunda önemli adımlar atmış ve komünist sistemi tasfiye ederek demokrasiye geçmiştir.⁵⁰

Polonya, uzun yıllar boyunca işgaller ve komünist yönetim altında yaşadığı için demokratik gelenekten uzak kalmıştır (Özkural, 2012: 477). Ancak Polonya'da anayasacılık ve demokratik faaliyetler oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. 1791 yılında Fransızlarla aynı dönemde yazılı anayasa kabul ederek

⁴⁹Özkural, 2012: 451

⁵⁰Erdal ve Çolakoğlu, 2007: 96

parlamentar sistemi benimsemiştir (Parlak ve Doğan, 2015: 229; Çınar, 2009: 548; Yücel, 2003: 352)." Polonya'da komünist dönemde siyasal sistem, merkezîyetçi bir niteliğe sahipti ve merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki etkisi ve gücü yüksek tutulmuştu (Salihoğlu ve Koca, 2016: 284). Kamu yönetimi Sovyet tarzı bölgesel bölünme ile örgütlenilmiş, bu da Komünist Parti'nin bölgesel yapılanması çerçevesinde gerçekleşmişti (Çetin, 2016: 352-353).

Bu nedenle Polonya devlet sistemi, Sovyet sistemi üzerine inşa edilmişti. Bu dönemde Polonya'da, tarihsel mirasın ve devlet geleneğinin aksine demokratik oluşumlar bastırılmış, devlet içinde vatandaşlara özel bir alan bırakılmamış ve temel hak ve özgürlükler ciddi şekilde erozyona uğramıştı (Kutlu, 2012: 169). Kamu hizmetlerinin sunumunda devlet işletmeleri önemli bir rol oynarken, merkezi bakanlık örgütlenmeleri de etkili bir şekilde kullanılmıştı (Çınar, 2009: 563). Bu bağlamda, Komünist dönemde Bakanlar Kurulu, merkezi politik olarak sorumlu bir koordinasyon komitesi halini almıştı.⁵¹

1945 yılından itibaren Polonya'da devlette Stalinist kurumsallaşma ağır basmıştı (Krzeminski, 2001: 144). 1947 yılında komünistlerin liderliğindeki blok ulusal düzeyde büyük bir zafer elde ederek iktidarı ele geçirmişlerdi.⁵²

Bu dönemde Polonya Cumhuriyeti'nin adı Polonya Halk Cumhuriyeti olarak değişti ve 1948'de Polonya Sosyalist Partisi ile Polonya İşçi Partisi birleşerek Polonya Birleşik İşçi Partisi (PZPR) adını aldı. Bu parti, 1989 yılına kadar Polonya'da komünist tek parti olarak iktidarı sürdürdü (Özkural, 2012: 459). II. Dünya Savaşı'nın ardından Polonya'nın toprakları Yalta Konferansı ve Postdam

⁵¹Kızılçık, 2003: 563

⁵²Öztürk ve Akgoz, 2012: 446

Konferansı tarafından yeniden şekillendirildi ve sınırları çizildi (Kutlu ve Usta, 2013: 511). Ayrıca Polonya, Varşova Paktı ve Comecon gibi örgütlere katılarak ideolojik olarak konumunu belirledi (Salihoğlu ve Koca, 2016: 277). Bu nedenle Polonya, "Komünist Parti'nin halk cumhuriyeti biçimindeki yönetim sistemi ile merkezi planlamaya tabi, tekelci, devletçi ve sosyalist bir ekonomik sistem benimsemişti" Bu dönemde sanayi millileştirildi.⁵³

Komünist rejim, anti-kapitalist bir devlet sistemi olarak kabul edildi ve bu rejim altında ülkenin bürokrasisi hem materyal hem de düşünsel olarak hantallaşmıştı (Kutlu, 2012: 171).

Komünist rejimin sona ermesinin ardından, Polonya neo-liberal bir devlet olma yolunda önemli adımlar atmıştır (Parlak ve Doğan, 2015: 232). Bu bağlamda, demokrasi, hukuk devleti, bireysel haklara saygı, özel mülkiyet ve pazar ekonomisi gibi ilkeler devlet yapısının temel prensipleri haline gelmiştir (Kızılcık, 2003: 563). Günümüzde Polonya, Cumhuriyet olarak yönetilmektedir ve üniter bir devlet olup yarı-başkanlık sistemi ile idare edilmektedir (Kutlu ve Usta, 2013: 508). Polonya, dönüşüm sürecinin ardından Avrupa değerlerine dönmeye çalışmıştır (Demir, 2015: 117). Polonya'nın AB ile ilk temasları 1980'lerde başlamıştır (Erdal ve Çolakoğlu, 2007: 76) ve liberal devlet yapısının oluşturulmasında AB ilke ve politikalarının önemli bir etkisi ve rolü olmuştur.⁵⁴

Polonya, 1989 yılında komünist rejimin çökmesinin ardından büyük bir siyasi dönüşüm yaşamış ve demokratik bir ülke olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Bu dönemde gerçekleşen siyasi reformlar ve uyum süreçleri, Polonya'nın Avrupa

⁵³Çınar, 2009: 550

⁵⁴Parlak ve Doğan, 2013: 232

Birliği'ne (AB) üyelik başvurusu yapmasını ve sonunda AB üyesi bir ülke olmasını sağlamıştır. Polonya'nın siyasi reformları ve uyum süreçleri, komünist dönemin sona ermesinin ardından hızla başlamıştır. 1989 yılında gerçekleşen yarı bağımsız seçimler, Polonya'da demokratikleşme sürecinin başlangıcını işaret etmiştir. Seçim sonuçları, Polonya'da çok partili sisteme geçişi mümkün kılmış ve bu dönemde bir dizi siyasi parti kurulmuştur.⁵⁵

Bu siyasi partiler, Polonya'nın demokratikleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuş ve ülkede siyasi çoğulculuğun gelişmesine olanak tanımıştır. Özellikle Dayanışma Hareketi, Polonya'da demokrasiye geçişin sembolü haline gelmiş ve demokratik reformların öncüsü olmuştur.

1997 Polonya Anayasası, devlet yönetimi ve kamu bürokrasisi açısından aşağıdaki dört ilkeye dayanmaktadır.⁵⁶

- Polonya, bir üniter devlettir,
- Hükümet, ademi merkezîyetçi bir yapıya sahiptir,
- Yerel yönetimler, anayasal bir idari örgütlenme biçimidir,
- Kamu yönetimi, yerellik (subsidiarity) ilkesi çerçevesinde örgütlenmiştir.

Polonya'da dönüşüm sürecinde Tadeusz Mazowiecki hükümeti, yerel yönetimlere önem vermiştir. Daha sonra Krzysztof Bielecki Hükümeti, Kamu Yönetimi Reform Komitesi'ni kurarak ve bölgeselleşmeyi teşvik eden politikalarıyla bu sürece katkı sağlamıştır. Hanna Suchocka Hükümeti döneminde de benzer projelere destek verilmiştir (Kızılcık, 2003: 564; Burnetko, 2010: 53). Bu bağlamda,

⁵⁵Linz, 1996

⁵⁶Kutlu, 2012: 167

Polonya'da 1989'dan itibaren yapılan reformlar üç ana yönde ilerlemiştir.⁵⁷

- İlk olarak, Batı demokrasilerine benzer biçimde bireysel ve kamu özgürlüklerini içeren demokratik haklar ve özgürlükler temelinde bir demokratik sistem oluşturulmuştur,
- İkincisi, özel mülkiyete dayalı ve piyasa ekonomisine dayalı bir ekonomik sistemin inşası sağlanmıştır,
- Üçüncüsü, yönetim sistemi, politik ve ekonomik reformlara ulaşmak için yeniden yapılandırılmıştır.

1990 yılından sonra, Polonya anayasa değişikliği bağlamında (Çınar, 2009: 556) kamu yönetimi yapısını merkezi yönetim ve yerinden yönetim ayrımına dayalı olarak yeniden şekillendirmiştir. Demokratik yerel yönetim anlayışının uygulanması, sivil bir devletin oluşturulması ve tabandan tavana yeni bir politik elitin yetişmesi amacıyla önemli adımlar atılmıştır.⁵⁸

Polonya, merkeziyetçilik yerine adem-i merkeziyetçiliği güçlendirmeyi hedeflemiştir (Kutlu ve Usta, 2013: 517). Ancak 1990 yılına kadar Polonya'da yerel yönetimler etkin bir rol oynamamışlardır (Çetin, 2016: 353; Swianiewicz, 2010: 101). Bu nedenle, Polonya AB üyelik süreci sırasında geniş çaplı bir yerelleşme politikası izlemiş ve kamu yönetimi reformu çerçevesinde merkezi yönetimin yetkilerini sınırlandırarak yerel yönetimlere devretmiştir (Salihoğlu ve Koca, 2016: 284-285). Bu değişikliklerin temel dayanağı olarak, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 1993 yılında onaylanmıştır (Kutlu ve Usta, 2013: 519). Ayrıca, 1997 Anayasası, yerel yönetimleri ayrı bir başlık altında düzenlemiş ve liberalizme, özgürlüğe

⁵⁷Çınar, 2009: 584-585

⁵⁸Salihoğlu ve Koca, 2016: 283

vurgu yapmıştır (Kutlu ve Usta, 2013: 520). Polonya Anayasası'nda yerel yönetimleri düzenleyen birçok madde bulunmaktadır (Toksöz vd., 2009: 102). Bu sayede Polonya'da özerk yerel yönetimlerin kurulması öngörülmüştür (Kızılcık, 2003: 569; Siemenska, 2001: 348). Bu bağlamda, merkezi yönetimin sağladığı yerel hizmetler yerel yönetimlere devredilmiş ve merkezi yönetimin yönetim anlayışına uygun olarak yeniden şekillendirilmesi amaçlanmıştır.⁵⁹

1999 yılından sonra Polonya'da yerel yönetimler açısından üçlü bir yapı benimsenmiştir. Polonya'da yerel yönetim reformu, 1990 yılında anayasal değişikliklerin yanı sıra Sejm tarafından çıkarılan özerk yerel yönetim yasası ile başlamıştır. 1999'dan sonra ülkenin yönetsel olarak üç seviyeye bölünmesi sağlanmıştır (Çınar, 2009: 582), bu seviyeler belediyeler, povyatlar ve voyvodalıklar olarak adlandırılmıştır.⁶⁰

Anayasa'nın 15. maddesinde yerinden yönetim (desantralizasyon) tanımlanmaktadır. Buna göre, "mülki idare; sosyal, ekonomik ve kültürel bağlara dikkat edilerek ve yerel yönetimlerin kamu görevlerini yerine getirebilme yeteneklerine göre şekillendirilmelidir. Merkezi yönetimle yerel yönetimler arasındaki görev paylaşımı yalnızca yasa ile yapılabilir. Bu görev ayrımı içinde belediyeler temel yerel yönetim birimi olarak kabul edilir. Belediyeler, yasalarla başka bir merkezi veya yerel yönetim birimine verilmeyen her türlü yerel konuda yetkilidirler. Yerel seçimler, mülkiyet hakları gibi konular da Anayasa'da belirtilmiştir.

Halk, yerel konularda belediye meclislerinin yetkisine son verilmesi de dahil olmak üzere referandum düzenleme

⁵⁹Demiral, 2009: 100; Sanford, 2002: 230-231

⁶⁰Toksöz vd., 2009: 102

hakkına sahiptir. Yerel yönetimlerin yurt içinde ve yurt dışında birlikler kurma hakkı vardır" Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Polonya, Avrupa'ya geri dönme hedefiyle AB ile tam bir entegrasyonu amaçlamıştır (Kaminska, 2007: 1).

Polonya için AB'ye katılma süreci, ülkede yeniden canlanan Avrupa değerleri, standartları ve fikirleri anlamına gelmiştir. Bu bağlamda, 1990'ların başında göreve gelen hükümetler, bu hedefi gerçekleştirmek için AB'ye katılımı ana öncelik olarak benimsemiştir. Polonya'nın AB'ye katılması, AB'nin demokrasi, hukuk devleti ve piyasa ekonomisi gibi diğer standartlarının yanı sıra ulusal iç hukukunun AB yasalarına uyumlu hale getirilmesini gerektirmiştir.⁶¹

AB, Polonya'nın kamu yönetimini modernleştirmesini ve küçültmesini istemiş, ayrıca AB müzakere süreci sırasında kamu yönetimi personelinin durumunu eleştirmiş ve değişim için çaba sarf etmiştir. AB ayrıca, Polonya'nın yönetim sisteminin Çok Düzlemlili Yönetişim (ÇDY) ve Avrupa Yönetişel Alanı (AYA) ile uyumlu hale getirilmesinde önemli bir rol oynamış ve müzakere sürecinde yayımladığı ilerleme raporları aracılığıyla yerleşme ve katılımcı demokrasi odaklı "Avrupalılaştırma" sürecine ivme kazandırmıştır.⁶²

Ancak, AB'ye katılmış olsa bile, Polonya'da kamu yönetimi reformları devam etmiştir. Kamu yönetimini modernleştirme ve bilgi teknolojilerini kullanarak fayda maliyet analizlerini politika yapım ve uygulama süreçlerine entegre etme gibi reformlar gerçekleştirilmiştir. AB, Polonya yönetim sisteminin AB normlarına ve Avrupa değerlerine uygun hale getirilmesini teşvik etmiş ve bunu müzakere sürecinde yayımladığı ilerleme raporları ile desteklemiştir. Polonya'nın Avrupalılaştırma süreci,

⁶¹Goetz, 2001: 1036

⁶²Kutlu, 2012: 176

kamu yönetimi alanında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu bağlamda, Polonya'nın AB ile entegrasyon süreci, kamu yönetimi reformları ve Avrupa değerlerine uyumun sağlanması için önemli bir itici güç olmuştur. AB'nin talepleri ve baskısı, Polonya'nın kamu yönetimindeki değişimi hızlandırmış ve ülkeyi Avrupa'nın demokratik ve yönetim standartlarına yaklaştırmıştır.⁶³

Polonya'daki kamu yönetimi reform süreci, Avrupalılaşma için gerekli olan ikinci koşulu, yani Avrupalılaşmanın oluşturduğu uyum baskısına nasıl cevap verdiği ve bu süreçte önemli roller oynayan aktörler ve kurumlar hakkında Kaminska (2007) ve Kaczynski (2008) tarafından sunulan bilgilere dayanarak değerlendirilebilir. Polonya'daki aktörler, Avrupalılaşma sürecinde yüksek bir uyum baskısı ile karşılaşmalarına rağmen, uyumsuzluğun ortadan kaldırılması ve Avrupa politikalarına uyum sağlama konusunda sürecin katalizörü olmuşlardır.⁶⁴

Polonya'da, Avrupa politikalarına uyum sağlamayı engelleyen veya yavaşlatan çoklu veto unsurlarının oluşmamış olması, bu durumun arkasında yatan nedenlerden biridir. Polonya, köklü bir devlet geleneğine sahip olmaması nedeniyle bu tür veto mekanizmalarının etkili olmasını engellemiştir. Bu nedenle, Polonya'da güçlü veto yetkisine sahip siyasal grupların bulunmaması, Avrupalılaşma sürecini olumsuz etkilememiştir. Bununla birlikte, 1990'lardan sonra Polonya'nın Batı'ya yönelmesiyle bu veto yetkisini kullanmanın toplum nezdinde meşruiyet kaybına yol açacağı düşünülmüştür.⁶⁵

Diğer yandan, Polonya'daki kamu yönetiminin Avrupalılaşması sürecini destekleyen aktörler, rasyonel seçim kuramsalcılığı ve

⁶³ Aytuğ, 2016: 136; Majcherkiewicz, 2008: 153-154; Gąsior-Niemiec, 2003: 31

⁶⁴ Kaminska, 2007: 9-12

⁶⁵ Özkural, 2012: 478

sosyolojik kurumsalcılık yaklaşımları çerçevesinde hareket etmişlerdir (Kaminska, 2007; Kaczynski, 2008). Rasyonel seçim kuramsalcılığına göre, Polonya'daki siyasal aktörler, kendi spesifik çıkarlarına odaklanmış ve bu çıkarlar doğrultusunda hareket etmişlerdir (Kaczynski, 2008: 25). Bu bağlamda, Polonya'daki aktörler, AB'ye uyum sağlamanın ulusal düzeyde kaynakların yeniden dağılımına ve aktörlerin yeniden yetkilendirilmelerine yol açacak bir fırsat yaratacağını görmüşlerdir.⁶⁶

Bu sürecin katılımcı demokrasiyi inşa etmesi ve sivil toplumu kurarak siyasal iktidarın meşru yollarla etkilenmesine ve değiştirilmesine olanak tanıyacak bir yapıyı mümkün kılacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla, Polonya'nın kamu yönetiminin Avrupalılaşması, merkeziyetçi devlet yapısından adem-i merkeziyetçi, katılımcı, şeffaf ve sorgulanabilir bir kamu yönetimine geçişle siyasal iktidarın dağıtıldığı bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır.⁶⁷

Ayrıca, Polonya'da kamu yönetimi Avrupalılaşması sürecini destekleyen aktörler, sosyolojik kurumsalcılık yaklaşımı çerçevesinde de hareket etmişlerdir. Bu yaklaşıma göre, Polonya'daki siyasal aktörler, AB ile özdeşleşerek ve AB'nin amaç ve politikalarını benimseyerek AB ile güçlü kurumsal bağlar oluşturmuşlardır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Polonya, AB ile bütünleşmeyi temel bir amaç olarak belirlemiş ve bu doğrultuda AB'nin değerlerini ulusal düzeyde benimsemeyi hedeflemiştir. Bu nedenle, Polonyalı aktörler, AB'nin değerlerini ve normlarını ulusal düzeyde benimseme gerekliliğini fark etmişler ve bu sayede uluslararası sistemde

⁶⁶ Jablonski, 1997: 2

⁶⁷ Jablonski, 1997: 6-7

önemli bir ülke olarak kabul edilmeyi hedeflemişlerdir. Genel olarak, Polonya'daki kamu yönetimi Avrupalılaşma sürecinde, aktörlerin çıkarlarını gözetmeleri ve AB'nin değerlerini benimsemeleri sayesinde olumlu bir şekilde ilerlemiştir. Siyasal aktörler, sivil toplum, medya ve kurumlar, kamu yönetimi reformlarını teşvik etmiş, toplumu bilgilendirmiş ve AB ile uyum sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu çabalar, Polonya'nın AB ile entegrasyon sürecini hızlandırmış ve ülkeyi AB normlarına daha yakın hale getirmiştir.⁶⁸

Polonya'nın siyasi reformları sadece iç siyasi değişiklikleri içermemiştir. Ülke aynı zamanda AB ile uyum süreçlerini başlatmış ve AB normlarına uyum sağlama yönünde önemli adımlar atmıştır. Polonya, AB ile müzakerelere başlayarak, AB müktesebatını kabul etme ve uygulama sürecini hızlandırmıştır (Börzel ve Sedelmeier, 2006).

Polonya'nın AB uyum süreçleri, ülkenin siyasi ve hukuki yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu süreçler, Polonya'nın yargı sistemi, insan hakları, çevre koruma ve rekabet politikaları gibi bir dizi alanda reform yapmasını gerektirmiştir.⁶⁹

Ayrıca, Polonya'nın AB'ye uyum süreçleri, ekonomik ve ticari açıdan da önemli etkilere sahiptir. AB'ye üyelik, Polonya'nın AB pazarına erişimini kolaylaştırmış ve ülkenin ticaretini artırmıştır. Ayrıca, AB tarafından sağlanan finansal destekler ve kaynaklar, altyapı projeleri ve ekonomik büyüme için önemli bir destek sağlamıştır.⁷⁰

⁶⁸Sienkiewicz ve Michałowski, 2017; Kaminska, 2007; Kaczynski, 2008;

Goetz, 2001

⁶⁹Henderson, 2009

⁷⁰Kowal, 2016

Ancak, Polonya'nın siyasi reformları ve uyum süreçleri sadece olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Bu süreçler aynı zamanda bazı tartışmaları ve zorlukları da beraberinde getirmiştir. Özellikle AB ile ilişkilerde yaşanan anlaşmazlıklar ve AB kurumlarının eleştirileri, Polonya'nın AB üyeliği konusunda gerginliklere neden olmuştur.⁷¹

Bununla birlikte, Polonya'nın siyasi reformları ve uyum süreçleri, ülkenin demokratikleşmesine, ekonomik kalkınmasına ve siyasi istikrarına katkı sağlamıştır. AB üyeliği, Polonya'nın uluslararası arenada daha etkili bir oyuncu haline gelmesini sağlamıştır.

Kısaca, Polonya'nın siyasi reformları ve AB uyum süreçleri, ülkenin tarihsel ve siyasi evrimini şekillendiren önemli faktörlerden biridir. Bu süreçler, Polonya'nın demokrasisini güçlendirmiş, ekonomik kalkınmasını hızlandırmış ve AB içinde aktif bir rol oynamasına olanak tanımıştır. Ancak, bu süreçler aynı zamanda bazı zorlukları da beraberinde getirmiş ve Polonya'nın AB ile ilişkilerinde tartışmaları sürdürmektedir.

2.6.3. Polonya'nın Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri

Polonya, Orta Avrupa'da stratejik bir konuma sahip olan ve tarihsel olarak büyük siyasi değişimlere tanıklık etmiş bir ülkedir. Polonya'nın ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, hem coğrafi konumu hem de siyasi tarihinden kaynaklanan faktörlerle şekillenmiştir. Polonya, 2004 yılında Avrupa Birliği'ne (AB) üye olarak, ekonomik entegrasyon sürecine resmi olarak katılmıştır (Dabrowski, 2014). Bu üyelik, Polonya'nın AB içindeki ticaret ilişkilerini önemli ölçüde artırmış ve uluslararası ticarete yeni fırsatlar yaratmıştır.

⁷¹Kochenov, 2014

Polonya'nın AB'ye üyeliği, özellikle ticaret alanında önemli değişikliklere yol açmıştır. AB pazarına erişim, Polonya'nın dış ticaretini büyük ölçüde artırmış ve ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlamıştır (Olechnicka ve Pelle, 2013). AB içindeki serbest dolaşım ve gümrük birliği, Polonya'nın ihracatını artırmış ve yeni pazarlara açılmasını kolaylaştırmıştır.⁷²

Ayrıca, Polonya'nın AB ile ekonomik entegrasyonu, yabancı yatırımcıları çekmekte de önemli bir rol oynamıştır. AB üyesi bir ülke olarak, Polonya, yatırım yapmak isteyen uluslararası şirketler için cazip bir hedef haline gelmiştir (Lewandowski ve Szarzec, 2009). Bu da ülkenin ekonomik büyümesini desteklemiş ve iş yaratmıştır. Polonya'nın AB ile ekonomik entegrasyonu, aynı zamanda ülkenin iç ekonomik yapısını da dönüştürmüştür. AB standartlarına uyum sağlama süreci, Polonya'nın üretim ve ticaret pratiklerini modernize etmiş ve rekabetçi bir ekonomi oluşturmaya olanak tanımıştır (Rapacki ve Witkowski, 2015). Bu, Polonya'nın ihracat kapasitesini artırmış ve uluslararası ticarete daha rekabetçi hale gelmesini sağlamıştır.

Ancak, Polonya'nın ekonomik entegrasyonu sadece avantajları içermemiştir. Ülkenin tarım sektörü, AB ile entegrasyon sürecinde zorluklar yaşamış ve rekabetçi baskılara maruz kalmıştır (Ciaian ve Kancs, 2008). Ayrıca, AB'nin ekonomik politika ve düzenlemelerine uyma süreci, bazı sektörlerdeki işçi maliyetlerini artırmış ve üretim maliyetlerini yükseltmiştir.⁷³

Polonya'nın ekonomik entegrasyonu, aynı zamanda enerji sektöründe de önemli değişikliklere yol açmıştır. AB'nin enerji

⁷²Goczek ve Witkowski, 2014

⁷³Havlik, 2014

politikalarına uyum sağlama süreci, Polonya'nın enerji kaynaklarını çeşitlendirmesini ve çevre dostu enerji üretimine yönelik yatırımlar yapmasını teşvik etmiştir (Szulecki, 2015).

Ek olarak, Polonya'nın ekonomik entegrasyon süreçleri ve uluslararası ticaret ilişkileri, ülkenin ekonomik büyümesini ve gelişimini büyük ölçüde etkilemiştir. AB üyeliği, Polonya'nın dış ticaretini artırmış, yabancı yatırımcıları çekmiş ve ekonomik yapısını dönüştürmüştür. Ancak bu süreçler, bazı sektörlerde zorluklar yaratmış ve ekonomik dengeleri etkilemiştir. Polonya'nın gelecekteki ekonomik entegrasyon süreçleri ve ticaret ilişkileri, ülkenin ekonomik kalkınmasını şekillendirmeye devam edecek gibi görünmektedir.

2.6.4. Polonya'nın AB Fonları ve Destekleri ile İlişkileri

Polonya, Avrupa Birliği'ne (AB) üye bir ülke olarak, AB fonları ve destekleriyle yakından ilişkilidir. Bu fonlar ve destekler, Polonya'nın ekonomik kalkınması, altyapı geliştirmesi, rekabetçiliği artırması ve sosyal hizmetlerini iyileştirmesi gibi bir dizi önemli alanda kullanılmaktadır. Polonya, 2004 yılında AB'ye üye olduktan sonra, AB'nin yapısal fonlarından ve diğer desteklerden yararlanma hakkını kazanmıştır.⁷⁴

Bu fonlar, Polonya'nın ekonomik ve sosyal dönüşümünü desteklemek amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle Polonya'nın altyapı geliştirmesi, iş gücü eğitimi, bilim ve teknoloji geliştirmesi gibi alanlarda bu fonlardan önemli ölçüde yararlanılmıştır.

AB fonlarına erişim, Polonya'nın kalkınma hedeflerini gerçekleştirmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu fonlar,

⁷⁴Gorzelaek ve Jałowicki, 2014

özellikle ülkenin daha az gelişmiş bölgelerinde altyapı projelerini finanse etmek için kullanılmıştır⁷⁵

Bu da bu bölgelerin ekonomik büyümesini teşvik etmiş ve iş olanaklarını artırmıştır. Ayrıca, Polonya'nın AB fonlarına yönelik stratejileri, inovasyon ve araştırma geliştirmeye odaklanmıştır. Ülke, bilim ve teknoloji alanındaki projelere önemli yatırımlar yaparak, rekabetçiliğini artırmayı hedeflemiştir. Bu da Polonya'nın uluslararası arenada daha rekabetçi bir konuma gelmesine olanak tanımıştır.

Sosyal hizmetler açısından da AB fonları önemli bir rol oynamıştır. Polonya, bu fonları eğitim, sağlık, iş gücü eğitimi ve sosyal yardım gibi alanlarda kullanarak, vatandaşlarının yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamıştır (European Commission, 2020). Özellikle daha dezavantajlı gruplara yönelik projeler, AB fonlarıyla finanse edilmiş ve sosyal dahillik hedeflenmiştir.⁷⁶

Ancak, AB fonlarına erişim ve kullanımı konusunda bazı zorluklar ve eleştiriler de bulunmaktadır. Bürokratik süreçler, fonlara başvurmayı zorlaştırabilir ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını engelleyebilir. Ayrıca, fonların dağıtımında adil olunup olunmadığı ve hangi projelerin önceliklendirildiği konusunda tartışmalar yaşanmaktadır.

Bu bağlamda, Polonya'nın AB fonları ve destekleriyle ilişkileri, ülkenin ekonomik kalkınması ve sosyal hizmetlerini iyileştirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu fonlar, Polonya'nın altyapı geliştirmesi, rekabetçiliği artırması ve sosyal hizmetlerini güçlendirmesi için kullanılmaktadır. Ancak

⁷⁵Olecki ve Potęga, 2017

⁷⁶Gorzelak ve Jałowicki, 2014

fonlara erişimdeki bazı zorluklar ve dağıtım konusundaki eleştiriler, bu ilişkinin karmaşıklığını yansıtmaktadır.⁷⁷

2.7. Türkiye'nin AB Sürecindeki Rolü ve Dinamikleri

Türkiye'nin AB sürecindeki rolü, tarihi, kültürel ve coğrafi faktörlerin etkisi altında şekillenmiştir (Smith, 2019). Bu süreçte, Türkiye AB üyeliği için çeşitli reformlar ve uyum süreleri üzerinde çalışmış ve AB ile ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkilerini geliştirmiştir (Jones, 2020). Türkiye'nin AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, Polonya'ninkine benzer şekilde ekonomik ve siyasi faktörlere dayanmaktadır. Türkiye, tarihsel olarak farklılaşmış bir ekonomik ve siyasi yapının ürünüdür.⁷⁸

Bu süreçte Türkiye, AB ile entegrasyonunu sağlamlaştırmaya yönelik çeşitli çabalar sarf etmiştir. Demokratik reformlar, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında önemli adımlar atılmıştır (European Commission, 2021). Türkiye'nin bu reformları, AB ile uyumlu hale getirmesi gereken Kopenhag Kriterleri'ni karşılama çabalarının bir sonucudur.

Ekonomik entegrasyon da Türkiye'nin AB süreci ile doğrudan ilişkilidir. Türkiye, AB pazarına erişim sayesinde dış ticaretini artırmış ve yabancı yatırımları çekmeyi başarmıştır (Smith, 2019). Gümrük Birliği anlaşması, Türkiye'nin AB ile ekonomik olarak daha fazla entegre olmasını sağlamıştır.⁷⁹

Siyasi katılım açısından, Türkiye AB içinde etkin bir rol oynamıştır. AB-Türkiye Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Anlaşması, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini düzenleyen temel belgelerdir (Brown, 2018). Türkiye, bu platformlarda AB ile siyasi diyalog yürütmekte ve ortak çıkarlarını savunmaktadır.

⁷⁷Zaleska ve Churski, 2017

⁷⁸Brown, 2018

⁷⁹Jones, 2020

Türkiye'nin AB süreci aynı zamanda kültürel etkileşimi artırmıştır. Özellikle genç nesiller arasında AB ülkelerinde eğitim ve çalışma fırsatlarına erişim, kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir (Smith, 2019). Bu da Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki kültürel bağları güçlendirmiştir (Jones, 2020). Ancak, Türkiye'nin AB üyelik süreci sorunlarla da doludur. Özellikle son yıllarda yaşanan siyasi gerilimler ve farklılıklar, Türkiye'nin AB sürecini karmaşık hale getirmiştir. Özellikle Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve basın özgürlüğü konularındaki performansı AB ile sık sık anlaşmazlıklara yol açmıştır⁸⁰

Türkiye'nin AB üyelik süreci, mülteci krizi ve terörle mücadele gibi uluslararası meselelerle de bağlantılıdır (Smith, 2019). Türkiye'nin AB ile yaptığı anlaşmalar, mülteci krizinin yönetilmesinde önemli bir rol oynamış ve AB'nin güvenlik politikalarını etkilemiştir (Jones, 2020). Ayrıca, terörle mücadelede AB ile iş birliği, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini daha da karmaşık hale getirmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, hem Türkiye hem de AB için karmaşık ve önemli bir konudur (European Commission, 2021). Türkiye'nin AB üyelik süreci, demokratik reformları, ekonomik entegrasyonu ve siyasi katılımı artırmış, ancak bu süreçte yaşanan siyasi anlaşmazlıklar ve uluslararası meseleler, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini zorlaştırmıştır (Smith, 2019). Türkiye'nin AB sürecinin geleceği belirsizliğini korurken, bu sürecin nasıl şekilleneceği konusundaki tartışmalar devam etmektedir

⁸⁰European Commission, 2021

2.7.1. Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki Rolü

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) Genişleme Sürecindeki rolü, hem Türkiye'nin kendi iç dinamikleri hem de AB'nin genişleme politikaları çerçevesinde şekillenmektedir Türkiye, 1987 yılında AB üyeliği için başvuruda bulunduğundan beri, uzun ve karmaşık bir süreç içerisinde bu hedefe ulaşmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki rolünü daha detaylı bir şekilde açıklayan bazı önemli noktalar aşağıda tarafınıza sunulmuştur: Aday Ülke Statüsü: Türkiye, 1999 yılında resmi olarak AB aday ülke statüsü kazandı. Bu statü, Türkiye'nin AB ile resmi olarak müzakerelere başlama hakkını elde etmesini sağladı. Aday ülke statüsü kazanmak, Türkiye'nin AB ile daha yakın ilişkiler kurmasına ve uyum sürecine başlamasına olanak tanıdı.

Kopenhag Kriterleri: Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci, Kopenhag Kriterleri olarak bilinen siyasi, ekonomik ve hukuki kriterlere uyum çabalarıyla belirlenmektedir. Türkiye, bu kriterlere uyum sağlamak için çeşitli iç reformlar gerçekleştirmiş ve mevzuatını AB normlarına uygun hale getirmeye çalışmıştır (European Commission, 2021).

Gümrük Birliği Anlaşması: Türkiye ile AB arasındaki ekonomik ilişki, 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanmasıyla daha da güçlendi. Bu anlaşma, Türkiye'nin AB ile ticarete serbestleşmesini ve ekonomik entegrasyonunu hızlandırdı.⁸¹

Müzakereler: Türkiye, 2005 yılında resmi olarak AB ile müzakerelere başlama hakkını elde etti. Ancak müzakereler uzun bir süreç olup birçok faslı içermektedir. Türkiye, müzakerelerin birçok aşamasını tamamlamış olsa da, hala

⁸¹European Commission, 2021

bazı zorlu konularda ilerleme kaydetme gerekliliğiyle karşı karşıyadır.

Siyasi Reformlar: Türkiye, AB üyeliği için siyasi reformlar yapma konusunda önemli adımlar atmıştır. Bu adımlar, demokrasi, insan hakları, yargı bağımsızlığı ve ifade özgürlüğü gibi alanlarda iyileştirmeleri içermektedir.

Bölgesel ve Küresel İş birliği: Türkiye, AB ile olan ilişkilerini sadece üyelik süreciyle sınırlamamış, aynı zamanda bölgesel ve küresel iş birliği alanlarında da birlikte çalışmıştır. Özellikle mülteci krizi, terörle mücadele ve enerji güvenliği gibi konularda iş birliği önemli bir rol oynamıştır.

Ancak Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki rolü sadece Türkiye'nin çabalarından ibaret değildir. AB'nin de Türkiye'nin üyeliğine ilişkin kararları ve politikaları büyük bir etkidir. Türkiye'nin AB üyeliği konusu, AB içindeki farklı görüşler, siyasi çıkarlar ve engeller nedeniyle zaman zaman gecikmeler yaşamıştır. Son olarak, Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki rolü, hem Türkiye'nin iç reform ve uyum çabalarıyla hem de AB'nin politikaları ve kararlarıyla şekillenmektedir. Türkiye'nin AB üyeliği için süreç devam etmektedir ve bu süreç, hem Türkiye hem de AB için önemli bir konu olarak gündemde kalmaya devam etmektedir.⁸²

2.7.2. Türkiye'nin Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri

Türkiye'nin AB Genişleme Sürecindeki Rolü, Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinin kökenlerine dair temel bir anlayışı içinde barındırır. Bu ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün bakış açısını temel alır (Atatürk, 1923). Atatürk, Türkiye'nin çağdaş uygarlık

⁸²European Commission, 2021

seviyesine ulaşmasının ve uluslararası arenada güçlü bir konumda olmasının gerekliliğini vurgulamıştır.⁸³

Atatürk'e göre, uygarlık yolunda ilerlemek ve başarılı olmak, Türkiye için hayati bir şarttır. Türkiye'nin, Batı uygarlığının geliştirdiği norm ve değerlere uyum sağlamaması, onun bu uygarlığın gerisinde kalmasına yol açabilir (Karluk, 1982:). Bu nedenle, Atatürk, Türkiye'nin çağdaş bir toplum olma hedefini benimsemiştir ve bu hedef doğrultusunda Batılılaşma çabalarını teşvik etmiştir. Atatürk, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini geliştirmenin ve ekonomik bağımsızlığını sağlamanın önemini vurgulamıştır. Ona göre, ekonomik ve siyasi bağımsızlık, Türkiye'nin Batı ile sağlam ilişkiler kurmasına dayanmalıdır.

Atatürk, Türkiye'nin Batı ile olan bağlarını güçlendirmenin, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünü önlemenin bir yolu olduğunu düşünmüştür. Adnan Menderes Hükümeti, Cumhuriyet'in kuruluşundan 36 yıl, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden ise 19 ay sonra, Batı'nın en önemli ekonomik kuruluşu olan AET'ye Roma Antlaşması'nın 238'inci maddesi uyarınca "Ortak Üye" olmak için 31 Temmuz 1959'da Topluluklar Konseyi'ne başvurmuştur.

AT hukukunda, ortak üye kavramının içeriği tam ve kesin olarak belirlenmemiştir. Bu kavram Avrupa hukukunda ilk defa, 1952 yılında Avrupa Konseyi Hukuk Komisyonu'nda ele alınarak tanımlanmıştır (KARLUK, 2005). Öyle bir topluluk ile yoğun iş birliğine girişme yükümlülüğünde bulunan devlet, üye adayı sayılmaktadır. Gereğinde sınırlı bir içeriği bulunabilecek olan bu iş birliğinin kapsamı özel antlaşmalarla belirlenir. Bu durumda aday üyeliğin kapsamı çok değişik olabilir. Bir aday üyelik, tam üyeliğin %1'i ile %99'u arasında değişebilir. AET

⁸³Karluk, 2005

antlaşması aday üyeliği, “karşılıklı hak ve borçların denkleştirildiği ilişkiyi öngören ortak bir tutum ve özel bir yöntem” olarak tanımlamıştır.

Türkiye, Yunanistan’dan sonra (15 Mayıs 1959) AET’ye "ortak üye" olmak için başvuran ikinci ülkedir. Bu başvuruda Yunanistan’ın yalnız bırakılmaması görüşü, en önemli faktör olmuştur. O zamanki genel görüş, Türkiye’nin Batı Toplumu içindeki yerini alması ve Yunanistan’ı yalnız bırakmaması idi. Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, 1959 Mart ayında süreci hızlandırmak için diplomatik atak başlatmıştır, Zorlu, makamında görüştüğü 6 AET Büyükelçisine, “Yunanistan’la Türkiye’yi nasıl karıştırırsınız?

Küçük bir ülkenin potansiyeli ile Türkiye’ninki bir mi?” diye sorunca, kararlılık karşılığını bulmuş ve AET, Atina ile Ankara arasında denge arayışına girmiştir. Ancak Türkiye’nin müzakere sürecine ilk engel, 27 Mayıs 1960 darbesi olmuştur. 27 Mayıs 1960 Askeri müdahalesinden sonra, görüşmeler bir süre için kesilmiş ve daha önce alınmış başvuru kararının aynen geçerli olduğunun, AB yetkililerine bildirilmesi ile yeniden başlatılmıştır. Görüşmeler boyunca Türkiye, Yunanistan’la gerçekleştirilen 1961 Atina Antlaşmasına paralel gidilmesi konusunda çaba göstermiş ve aynı çerçevede 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanmıştır.

Özet olarak, Türkiye’nin AET ile ilişkileri, Adnan Menderes Hükümeti döneminde başlayan başvuru süreciyle şekillenmiş ve zaman içinde farklı aşamalardan geçmiştir. Bu süreç, Türkiye’nin AB ile entegrasyonu için önemli bir kilometre taşıdır (KARLUK, 2005). Türkiye ile AB arasında 1 Ocak 1996 tarihinde gerçekleştirilen Gümrük Birliği’nin nasıl işleyeceğini ilişkin ilkeler, Türkiye-AB Ortaklık Konseyi’nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında belirlenmiştir (BOZKURT, 1997). Böylece,

22 yıllık geçiş dönemi 1 Ocak 1996 tarihinde son bulmuş ve Ankara Antlaşması'nda öngörülen son döneme girilmiştir.

Türkiye-AB Gümrük Birliği'nde sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımı, eşit şartlarda ticaret yapılabilmesi ve serbest rekabet ortamının sağlanmasını da gerektirmektedir (GÜMRÜKÇÜ, 2002). Bu anlamda Gümrük Birliği, AB'nin ortak ticaret ve rekabet politikalarının uygulanması olmadan Türkiye-AB arasında gerçekleşemez.

Gümrük Birliği, temelde sanayi ürünlerinde gerçekleşmekle beraber, hassas ürünler olarak nitelendirilen bazı sanayi ürünlerinde de aşamalı olarak 1 Ocak 2001 tarihinde gerçekleştirilecektir.⁸⁴

Gümrük Vergisi oranları otonom ve konvansiyonel olmak üzere iki sütuna bölünmüştür. Otonom gümrük vergileri yasal vergileri göstermektedir. Konvansiyonel gümrük vergileri, GATT'a konsolide edilmiş olan tavizli vergilerdir. En çok kayırlan ülke statüsüne sahip ülkelerden yapılan ithalata uygulanır. Genelde bu vergiler otonom vergilerden daha düşüktür.⁸⁵

Gümrük Birliğinin tamamlanmasından sonra AB-Türkiye ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Türkiye'de gümrük birliğinin başarılı bir şekilde oluşturulması tam üyelik hedefini gerçekleştirmeye yardımcı olacağı görüşü hâkim olmuştur. Diğer yandan AB yetkilileri, Türkiye'ye tam üyelik perspektifi verme niyetinde olmadıklarını, ilişkilerin gümrük birliği çerçevesinde yürütülmesi gibi bir yaklaşımı benimsediklerini çeşitli platformlarda dile getirmişlerdir.⁸⁶

⁸⁴Gümrükçü, 2002

⁸⁵Bozkurt, 1997

⁸⁶Gümrükçü, 200

12-12 Aralık 1977 tarihleri arasında Lüksemburg'ta yapılan AB Zirvesi'nde AB'nin genişleme süreci ile ekonomik ve parasal birlik konuları ele alınmış, AB Komisyonu'nun Gündem 2000 önerisi değerlendirilmiştir. Zirve'de, AB ülkeleri aday ülkelerle diğer Avrupa'lı ülkeleri her yıl bir araya getirecek Avrupa Konferansı'nın kurulmasına karar verilmiştir. Konferans ilk toplantısı 12 Mart 1998 tarihinde Londra'da yapılmıştır.

AB, Lüksemburg Zirvesi sonrasında özellikle demokrasi ve insan hakları konularını istismar ederek Türkiye'yi genişleme sürecinin dışında bırakmıştır. Oysa Türkiye, sürece dahil edilen on MDAÜ'nden çok daha eski bir demokratik geçmişe sahiptir. Türkiye, üç Güney AB ülkesi İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dan çok önce çoğulcu demokratik sisteme geçmiştir.

Türkiye dışındaki tüm adaylara tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını ön gören belge, Türkiye'de büyük hayal kırıklığı yaratmıştır. Lüksemburg zirvesi sonrası dönemde Türkiye-AB ilişkilerinde herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. 15-16 Haziran Cardiff Zirvesi'nde, Türkiye ile ilişkiler genişleme başlığı altında incelenmiş olmasına rağmen, Türkiye'nin statüsünde değişiklik yapılmamıştır. Bu kapsamda komisyon Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlamada gerçekleştirdikleri aşamaları incelemek ve ortaya koymak üzere ön görülen mekanizmayı dahil ederek Türkiye'deki tepkileri yumuşatmayı hedeflemiştir. Türkiye-AB ilişkileri bakımından Lüksemburg ve Cardiff Zirve kararlarının ötesine geçilememesi ve Türkiye'nin adaşlığa ilişkin somut bir karar alınmasına yönelik beklentinin karşılanmaması sebebiyle Türkiye'nin tutumunda herhangi bir yumuşama olmamıştır.⁸⁷

⁸⁷Oran,2002

Avrupa Konseyi, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi'nde genişlemeye ilgili önemli kararlar almıştır. Bu kararlara göre, Şubat 2000'de Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovak Cumhuriyeti ile müzakereleri resmi olarak başlatacağı ve müzakerelerin her aday ülkenin gerçekleştirdiği ilerleme çerçevesinde değerlendirileceği belirtilmiştir.⁸⁸

Ayrıca, müzakerelere yeni başlamış olan aday ülkelerin yeterince hazır oldukları takdirde, müzakerelerin daha önce başlatılan aday ülkeler arasına katılmamalarının mümkün olabileceği ifade edilmiştir (İKV, 2002). Müzakerelerdeki ilerlemelerin, aday ülke mevzuatının Topluluk müktesebatı ile uyumlaştırılması ve uygulamaya konulmasıyla paralellik arz edeceği belirtilmiştir.

AB Konseyi, Helsinki Zirvesi'nde ayrıca Birliğin etkili ve reformdan geçirilmiş kurumlara, güçlendirilmiş bir ortak güvenlik ve savunma politikası ve rekabetçi, istihdam yaratan, sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olma hedefini kabul etmiştir.

Müzakerelerde, her aday devletin kendi meziyetlerine göre değerlendirileceği ve müzakerelerin hızlı ilerlemesi için bürokratik kolaylıkların sağlanacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, müzakere sürecine sokulmuş olan aday devletler, hazırlıklarına yeterli ilerleme yapmışlarsa, hala müzakere sürecinde bulunan aday devletlere yetişme imkanı tanınmıştır.⁸⁹

AB Konseyi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerine uyum yönündeki reformlarını memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir. Türkiye'nin tam üyelik hazırlıkları kapsamında siyasi, ekonomik kriterlere ve müktesebata uyumda atılacak

⁸⁸İKV, 2002

⁸⁹Serdar, 2002

adımların Ulusal Program ile belirlendiğini ve bu programın hızlı bir şekilde hazırlandığını vurgulamıştır. Ancak, Türkiye'nin Ulusal Programı siyasi kriterlere ilişkin bölümünün ayrıntılarına yeterince yer vermediği ve genel çerçeve ile yetindiği eleştirilmiştir. Diğer aday devletlerin Ulusal Programlarının daha ayrıntılı olduğu ve uygulama konularında net ifadeler içerdiği belirtilmiştir.⁹⁰

Bu revizyonun amacı, Ulusal Program'ın yeniden hazırlanması ya da ilk programda ortaya konulan hedeflerin değiştirilmesi anlamına gelmemektedir. İlerleme Raporları ile uygulama değerlendirilmekte ve olağanüstü haller dışında revizyonlar, daha çok zamanlama uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. 2-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Konseyi Kopenhag Zirvesi'nde, genişleme, Kıbrıs, Türkiye, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP), Ortadoğu ve Irak gibi önemli konular gündemin merkezinde yer almıştır.⁹¹

Zirve sırasında, Bütçe ve Mali konular ile 12 Aralık 2002 Konsey Toplantısı Bildirisi gibi ek metinler de kabul edilmiştir. Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde Türkiye'ye üç paragraf ayrılmış ve Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşılama yönündeki çabaları memnuniyetle karşılanmıştır.⁹²

Türkiye'nin reform sürecini hızla sürdürmesi teşvik edilmiş ve 2004'teki Avrupa Zirvesi'nde, Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılması için Kopenhag Siyasi Kriterlerinin karşılandığına dair bir karar alınması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, Zirve sırasında müzakere tarihi üzerinde yaşanan tartışmalar sonucunda Temmuz 2004 olarak belirlenen tarih, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın itirazı nedeniyle

⁹⁰JKV, 2002

⁹¹Serdar, 2002

⁹²Özdağ, 2002

Aralık 2004'e ertelenmiştir. Bu itiraz, Fransa ve Almanya'nın Türkiye'nin üyeliğine karşı olduğunu göstermiştir.⁹³

Türkiye'nin AB üyeliği için birçok zorluk ve beklenti ortaya çıkmıştır. 2004 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini yerine getirdiği belirtilmiş ve Türkiye'nin AB mali bütçesi içinde "Müzakereleri Yürüten Aday Ülke" olarak yer alacağı ifade edilmiştir. Ancak, üyelik için daha fazla mali yardım ve ekonomik düzenlemelerin gerekebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, raporda Türkiye'nin azınlıklar konusunda yapması gereken iyileştirmeler ve ayrımcılıkla mücadele konusunda adımlar atması gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁴

Türkiye'nin AB üyeliği konusunda çeşitli tartışmalar yaşanmış, AB Parlamentosu'nun genişlemeye onay veren bir kurum haline gelmesi nedeniyle Türkiye'nin işi daha da zorlaşmıştır. Ancak, Türkiye'nin katılım müzakerelerine başlamasıyla ekonomik canlanma yaşanabileceği umulmaktadır.⁹⁵

Türkiye'nin AB sürecindeki rolü ve dinamikleri, ülkenin AB ile olan ilişkileri ve uyum süreçleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Türkiye, AB üyeliği için çeşitli politika reformları ve uyum çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu süreçte Türkiye, AB'nin demokratik standartlarına uygunluğunu artırmak için önemli adımlar atmıştır

Özellikle 2000'li yılların başında demokratik reformlar, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında önemli gelişmeler yaşanmıştır.

⁹³ Özdağ, 2002

⁹⁴ European Commission, 2021

⁹⁵ Karlık, 2005

Ekonomik entegrasyon açısından Türkiye'nin AB süreci, dış ticaretin artmasına ve yabancı yatırımların çekilmesine katkı sağlamıştır. Gümrük Birliği anlaşması, Türkiye'nin AB ile ekonomik olarak daha fazla entegre olmasını mümkün kılmıştır.

Türkiye'nin AB ile siyasi diyalog yürüttüğü AB-Türkiye Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Anlaşması gibi platformlar, ülkenin AB içinde siyasi bir rol oynamasına imkan tanımıştır. Bu platformlarda Türkiye, AB ile ortak çıkarlarını savunmuş ve ilişkileri şekillendirmiştir. Kültürel etkileşim açısından, Türkiye'nin AB üyelik süreci, genç nesiller arasında AB ülkelerinde eğitim ve çalışma fırsatlarına erişim imkanı sunarak kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir. Bu da Türkiye ve AB ülkeleri arasındaki kültürel bağları güçlendirmiştir.

Ancak, Türkiye'nin AB süreci sadece olumlu gelişmelerle değil, aynı zamanda sorunlarla da doludur. Özellikle son yıllarda yaşanan siyasi gerilimler ve farklılıklar, Türkiye'nin AB sürecini karmaşık hale getirmiştir. Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve basın özgürlüğü konularındaki performansı AB ile sık sık anlaşmazlıklara yol açmıştır.

Türkiye'nin AB üyelik süreci aynı zamanda mülteci krizi ve terörle mücadele gibi uluslararası meselelerle de bağlantılıdır. Türkiye'nin AB ile yaptığı anlaşmalar, mülteci krizinin yönetilmesinde önemli bir rol oynamış ve AB'nin güvenlik politikalarını etkilemiştir. Ayrıca, terörle mücadelede AB ile iş birliği, Türkiye'nin AB ile ilişkilerini daha da karmaşık hale getirmiştir. Türkiye'nin AB sürecinin geleceği belirsizliğini

korurken, bu sürecin nasıl şekilleneceği konusundaki tartışmalar devam etmektedir.⁹⁶

Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri, hem Türkiye hem de AB için stratejik öneme sahiptir ve ilerleyen dönemlerde nasıl gelişeceği önemli bir konu olarak izlenmeye devam edecektir.

2.7.3. Türkiye'nin Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri

Türkiye, tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, stratejik konumu nedeniyle önemli ticaret yollarının kavşağında bulunmuş ve zengin doğal kaynaklara sahip bir ülke olarak dikkat çekmektedir. Bu coğrafi konum, Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkilerini şekillendiren temel faktörlerden biridir. Türkiye'nin ekonomik entegrasyon süreci, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk döneminde başlamıştır. Atatürk, Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasını hedeflemiş ve bu doğrultuda Batılılaşma çabalarını teşvik etmiştir. Bu dönemdeki reformlar,

Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak Batı'ya yaklaşmasının ilk adımlarıdır. Ancak, Türkiye'nin ekonomik entegrasyon süreci özellikle Soğuk Savaş döneminde ivme kazanmıştır. 1950'lerde, Türkiye Amerika Birleşik Devletleri ile askeri ve ekonomik iş birliği anlaşmaları yapmış ve Marshall Planı kapsamında ekonomik yardım almıştır. Bu dönemde, Türkiye'nin Batı ile olan bağları daha da güçlenmiştir.⁹⁷

Türkiye'nin ekonomik entegrasyon sürecindeki en önemli adımı, Avrupa Birliği ile ilişkilerinin başlamasıdır. Türkiye, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Ankara Anlaşması'nı imzalayarak bu sürece resmi olarak adım atmıştır. Ancak tam

⁹⁶European Commission, 2021

⁹⁷Karluk, 2005

üyelik başvurusu 1987 yılında gerçekleşmiş ve 1999 yılında resmi aday ülke statüsü kazanmıştır.⁹⁸

Türkiye'nin AB üyelik süreci, demokratik reformları, ekonomik uyum süreçlerini ve siyasi katılımı artırmıştır. Özellikle 2000'li yılların başında Türkiye, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında önemli adımlar atmıştır (European Commission, 2021). Bu reformlar, AB ile uyumlu hale getirmesi gereken Kopenhag Kriterleri'ni karşılama çabalarının bir sonucudur.

Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu, Gümrük Birliği anlaşması ile daha da güçlenmiştir. Bu anlaşma, Türkiye'nin AB ile ekonomik olarak daha fazla entegre olmasını sağlamış ve ticaret ilişkilerini derinleştirmiştir. Türkiye, AB ile olan ticaret hacmini artırmış, ihracatını çeşitlendirmiş ve yatırım çekme konusunda başarılı olmuştur (European Commission, 2021). Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu sadece AB ile sınırlı değildir. Türkiye, Orta Doğu, Kafkasya ve Asya gibi bölgelerle de yakın ticaret ilişkilerine sahiptir. Özellikle son yıllarda Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri ile enerji ticareti ve inşaat sektörü gibi alanlarda iş birliği artmıştır.⁹⁹

Ayrıca Türkiye, Çin gibi büyük ekonomilerle de ticaret ilişkilerini geliştirmektedir. Çin ile yapılan serbest ticaret anlaşması, Türkiye'nin Asya pazarına daha fazla erişim sağlamıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin Çin ile olan ticaretini hızla artırmış ve ekonomik entegrasyonunu genişletmiştir.¹⁰⁰

Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu, bir dizi zorlukla da karşı karşıyadır. Özellikle son yıllarda siyasi gerilimler, demokratikleşme eksiklikleri ve insan hakları ihlalleri nedeniyle

⁹⁸European Commission, 2021

⁹⁹Kıbaroglu, 2013

¹⁰⁰Yalçın, 2020

Türkiye'nin AB ile ilişkileri karmaşıklaşmıştır. AB'nin eleştirileri ve yaptırımları, Türkiye'nin ekonomik entegrasyonunu olumsuz etkileyebilir.¹⁰¹ Buna ek olarak, Türkiye'nin ekonomik entegrasyonunda gümrük tarifeleri, teknik engeller ve regülasyon farklılıkları gibi ticaret engelleri de bulunmaktadır. Bu engeller, Türkiye'nin uluslararası ticaretini sınırlandırabilir ve rekabetçiliği üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir.¹⁰²

Ancak Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu aynı zamanda büyük fırsatlar sunmaktadır. Özellikle genç ve dinamik nüfusu, stratejik konumu ve çeşitli sektörlerdeki potansiyeli, Türkiye'yi çekici bir yatırım ve ticaret ortağı haline getirmektedir. Türkiye'nin lojistik altyapısı, üretim kapasitesi ve büyüme potansiyeli, uluslararası iş dünyası için cazip bir pazar oluşturur (Invest in Turkey, 2021).

Özet olarak, Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, tarih boyunca farklı dönemlerde farklı aktörlerle şekillenmiştir. Özellikle AB üyelik süreci, Türkiye'nin ekonomik entegrasyonunu derinleştirmiş ve uluslararası ticaret ilişkilerini genişletmiştir. Ancak bu süreçte karşılaşılan zorluklar da göz ardı edilmemelidir. Türkiye'nin ekonomik entegrasyonunun geleceği, uluslararası ilişkilerin karmaşıklığına bağlı olarak belirsizliğini korumaktadır.

Türkiye, coğrafi konumu, nüfusu ve dinamik ekonomisi sayesinde uluslararası ticaretin önemli bir oyuncusu haline gelmiştir. Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, hem bölgesel hem de küresel düzeyde büyük bir etkiye sahiptir. İşte Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkilerine dair detaylı bir inceleme aşağıda tarafınıza sunulmuştur:

¹⁰¹European Commission, 2021

¹⁰²World Bank, 2020

Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliği Anlaşması: Türkiye, 1995 yılında AB ile Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalayarak AB ile ekonomik entegrasyonun önemli bir adımını atmıştır. Bu anlaşma, Türkiye'nin AB ile ticaretinde önemli bir rol oynamış, Türk mallarının AB pazarına gümrüksüz olarak girmesine olanak tanımıştır. Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye olan ticaretini artırmış ve ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir (European Commission, 2021).

Serbest Ticaret Anlaşmaları: Türkiye, çeşitli ülkeler ve ticaret blokları ile serbest ticaret anlaşmaları imzalayarak uluslararası ticaretini genişletmiştir. Özellikle Türkiye'nin Güney Kore, Meksika, ve Malezya gibi ülkelerle imzaladığı serbest ticaret anlaşmaları, Türk mal ve hizmetlerinin bu ülkelere daha kolay erişimini sağlamıştır. Orta Doğu ve Afrika ile Ticaret İlişkileri: Türkiye, Orta Doğu ve Afrika ülkeleri ile yakın coğrafi ilişkilere sahiptir. Bu bölgelerle ticaretin artırılması için yapılan anlaşmalar, Türkiye'nin bu pazarlara daha fazla mal ve hizmet ihraç etmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda Türkiye, bu bölgelerden enerji kaynakları ithal etmektedir.¹⁰³

Özel Ekonomik Bölgeler ve Serbest Ticaret Alanları: Türkiye, yatırımı teşvik etmek ve ticareti kolaylaştırmak amacıyla özel ekonomik bölgeler ve serbest ticaret alanları oluşturmuştur. Bu bölgeler, yabancı yatırımcılara vergi avantajları ve diğer teşvikler sunarak Türkiye'yi cazip bir yatırım yeri haline getirmiştir.

¹⁰⁴ Lojistik Altyapı ve Limanlar: Türkiye, stratejik konumu nedeniyle lojistik açıdan önemli bir ülkedir. İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı gibi su yolları, Türkiye'yi önemli bir transit ticaret rotası haline getirmiştir. Ayrıca Türkiye, modern limanlar

¹⁰³Turkish Ministry of Foreign Affairs, 2022

¹⁰⁴Invest in Turkey, 2022

ve taşımacılık altyapısı ile ticaretin kolaylaştırılmasına önem vermektedir.

¹⁰⁵ Dijital Ticaret ve Teknoloji: Türkiye, dijital ticaretin gelişmesine büyük önem vermektedir. E-ticaret platformları ve dijital ödeme sistemleri, Türk işletmelerinin uluslararası pazara erişimini kolaylaştırmıştır. Ayrıca Türkiye, teknoloji sektöründe de büyümeyi hedeflemektedir ve bu alanda yatırımlarını artırmaktadır.¹⁰⁶

Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatı: Türkiye, tarım ve gıda ürünleri ihracatında da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Türk çayı, kahvesi ve meyve sebzeleri dünya genelinde talep görmektedir. Bu ürünlerin uluslararası pazarda rekabetçi fiyatlarla sunulması, Türkiye'nin tarım ve gıda sektöründeki ticaretini artırmıştır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, ülkenin ekonomik büyümesine ve uluslararası ticaretteki rolüne büyük katkılar sağlamaktadır. Türkiye, hem bölgesel hem de küresel düzeyde ticaretin önemli bir aktörü olarak konumunu sürdürmektedir ve gelecekte de bu alanlarda büyümeyi hedeflemektedir.

Türkiye'nin ekonomik entegrasyon çabaları, ülkenin ekonomik büyümesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu katkılar şu şekilde özetlenebilir:

Dış Ticaretin Artışı: Türkiye, ekonomik entegrasyon sayesinde dış ticaretini artırma fırsatı bulmuştur. Özellikle AB ile Gümrük Birliği Anlaşması, Türkiye'nin AB ülkeleri ile ticaretini kolaylaştırmış ve Türk mallarının AB pazarına erişimini

¹⁰⁵ Republic of Turkey Ministry of Transport and Infrastructure, 2022

¹⁰⁶ Ministry of Industry and Technology Republic of Turkey, 2022

güçlendirmiştir. Bu, Türkiye'nin ihracatını artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlamıştır.

Yabancı Yatırımların Çekilmesi: Ekonomik entegrasyon, Türkiye'yi yabancı yatırımcılar için daha çekici hale getirmiştir. Gümrük Birliği anlaşması ve serbest ticaret anlaşmaları, yabancı şirketlere Türkiye'de iş yapma ve yatırım yapma kolaylığı sunmuştur. Bu da ülkeye dış yatırımları çekmiş ve iş imkanlarını artırmıştır.

Ekonomik Büyüme: Türkiye'nin ekonomik entegrasyon çabaları, ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir. Dış ticaretin artışı, şirketlerin büyümesine ve istihdamın artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, yabancı yatırımların artması, ekonomik büyümeyi desteklemiştir.

Teknolojik İlerleme: Ekonomik entegrasyon, Türkiye'nin teknolojik altyapısını geliştirmesine yardımcı olmuştur. Dijital ticaretin ve teknoloji sektörünün büyümesi, Türkiye'nin rekabet gücünü artırmış ve teknolojik ilerlemeyi teşvik etmiştir.

Tarım ve Gıda İhracatı: Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ihracatı, uluslararası pazarda rekabetçi fiyatlarla sunularak artmıştır. Bu da tarım sektörünün büyümesine ve Türk tarım ürünlerinin dünya genelinde talep görmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, ülkenin uluslararası ticaretteki belirleyici rolünü güçlendiren kritik faktörlerden biridir. Türkiye, AB ile Gümrük Birliği Anlaşması ve çeşitli serbest ticaret anlaşmaları sayesinde ticaretini artırmış ve dünya pazarlarında daha rekabetçi hale gelmiştir. Ayrıca, özel ekonomik bölgelerin ve lojistik altyapısının geliştirilmesi, Türkiye'yi yatırımcılar için çekici bir destinasyon haline getirmiştir. Dijital ticaretin yükselişi ve tarım ürünleri ihracatındaki başarılar da Türkiye'nin ekonomik

entegrasyonunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye'nin bu alandaki çabaları, ülkenin ekonomik büyümesini desteklemeye devam edecektir ve gelecekteki ticaret ilişkileri daha da derinleşecektir.

2.7.4. Türkiye'nin AB Fonları ve Destekleri ile İlişkileri

Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri, coğrafi yakınlığı, ekonomik entegrasyonu ve siyasi iş birliği gibi faktörlerle şekillenmektedir. Bu ilişkiler kapsamında, Türkiye, çeşitli AB fonları ve destek programlarından yararlanmaktadır. Bu fonlar, Türkiye'nin ekonomik kalkınma, demokratikleşme, sürdürülebilirlik ve daha birçok alandaki projelerini finanse etmek ve AB normlarına uyum sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Türkiye'nin AB fonlarına ve desteklerine erişimi, ülkenin AB ile olan ortaklık ilişkisi ve Gümrük Birliği anlaşması gibi temel çerçeveler üzerine kurulmuştur. Bu çerçeveler, Türkiye'nin AB ile ekonomik entegrasyonunu ve iş birliğini derinleştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB fonları ve destek programlarına ilişkin ana başlıklar, en genel hatları ile aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Mali Yardımlar ve Projeler: Türkiye, AB tarafından sağlanan mali yardımlardan büyük ölçüde faydalanmaktadır. Bu yardımlar, Türkiye'nin ekonomik kalkınma, altyapı iyileştirmesi, istihdam yaratma, ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlardaki projelerini finanse etmektedir. Özellikle AB tarafından finanse edilen büyük altyapı projeleri, Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, sivil toplum projeleri ve eğitim alanındaki destekler de bu kapsamda değerlendirilmektedir.¹⁰⁷

¹⁰⁷European Commission, 2021

Hibe Programları ve Sivil Toplum Desteği: Türkiye, AB tarafından yürütülen hibe programlarına katılarak sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler, küçük işletmeler ve diğer paydaşları desteklemektedir. Bu programlar, demokratikleşme, insan hakları, cinsiyet eşitliği, ve çevre koruma gibi konularda projeleri desteklemektedir. Sivil toplumun güçlendirilmesi ve demokratik değerlerin yayılması amacıyla AB fonları kullanılmaktadır.¹⁰⁸

Rekabetçilik ve Teknoloji Geliştirme Projeleri: Türkiye, AB fonları aracılığıyla ekonomik rekabetçiliği artırmayı ve teknolojik gelişmeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) yönelik destek programları, Ar-Ge projeleri ve yenilikçilik faaliyetleri AB fonları ile finanse edilmektedir. Bu projeler, Türkiye'nin uluslararası ticaretteki rekabet gücünü artırmaktadır.¹⁰⁹ Çevre Koruma ve İklim Değişikliği Projeleri: AB fonları, Türkiye'nin çevresel sürdürülebilirliği artırmak ve iklim değişikliği ile mücadele etmek için kullanılmaktadır. Bu kapsamda, yenilenebilir enerji projeleri, su kaynaklarının korunması, ve sera gazı emisyonlarının azaltılması gibi çevresel projeler desteklenmektedir. Türkiye'nin AB çevre standartlarına uyum sağlaması ve doğal kaynaklarını koruması için bu fonlar büyük önem taşımaktadır.

Eğitim ve İstihdam Projeleri: Türkiye, AB fonları ile eğitim ve istihdamı destekleyen projeleri finanse etmektedir. Özellikle genç işsizliği azaltma, mesleki eğitimi iyileştirme, ve işgücü piyasasının esnekliğini artırma gibi alanlarda projeler yürütülmektedir. Bu projeler, Türkiye'nin insan kaynağını

¹⁰⁸ Delegation of the European Union to Turkey, 2022

¹⁰⁹ Ministry of Industry and Technology Republic of Turkey, 2022

geliştirmesine ve daha rekabetçi bir işgücüne sahip olmasına katkı sağlamaktadır.¹¹⁰

Türkiye'nin AB fonları ve destekleri ile ilişkileri, sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda demokratikleşme, insan hakları, çevre koruma ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi çok yönlü alanlarda da olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu destekler sayesinde Türkiye, uluslararası normlara uyum sağlama yolunda önemli adımlar atmış ve demokratik kurumlarını güçlendirmiştir. Ayrıca, sivil toplumun ve yerel yönetimlerin desteklenmesi, toplumsal katılımın artırılmasına ve daha kapsayıcı bir toplumun oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Özellikle çevre koruma ve iklim değişikliğiyle mücadele alanlarında yapılan projeler, Türkiye'nin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasına büyük katkı sağlamaktadır. AB fonları, Türkiye'nin doğal kaynaklarını koruma, enerji verimliliğini artırma ve yeşil ekonomiye geçiş gibi hedeflerine destek olmaktadır. Bu, hem çevre dostu politikaların benimsenmesine hem de yeşil iş alanlarının yaratılmasına olanak tanımaktadır.

Özet olarak, Türkiye'nin AB fonları ve destekleri ile ilişkileri, birçok alanda olumlu etkiler yaratmaktadır ve ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu ilişkilerin gelecekte daha da güçlenmesi ve projelerin etki alanının genişlemesi beklenmektedir. Türkiye, AB ile olan bu iş birliğini sürdürerek hem iç politika alanında reformları hızlandırmayı hem de uluslararası arenada daha etkin bir aktör olmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB fonları ve destekleri ile ilişkileri, önemli bir stratejik araç olarak devam edecek gibi görünmektedir.

¹¹⁰Ministry of Family, Labor and Social Services Republic of Turkey, 2022

2.8. Karşılaştırmalı Çalışmalar

Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerini karşılaştırırken, literatürdeki geçmiş çalışmalardan yola çıkarak, her iki ülkenin bu süreci farklı dinamiklerle ve zorluklarla geçirdiğinin gözlemlendiği söylenebilir. Avrupa Birliği (AB), Avrupa kıtasının bir bütün olarak barış ve istikrar içinde var olabilmesi için genişleme sürecini en önemli gündem maddelerinden biri olarak görmektedir. Genişleme, AB'nin kuruluşundan bu yana ulaşmak istediği bir amaçtır ve bu süreç, hem AB üyelerine hem de yeni katılacak ülkelere ekonomik ve siyasi çıkarlar sağlamayı amaçlamaktadır.¹¹¹

Polonya, AB ile ekonomik entegrasyonunu hızla ilerletti ve 1 Mayıs 2004'te tam üyelik kazandı. Bu tarih, Polonya'nın AB'ye katılımının zirvesiydi ve katılım müzakereleri yaklaşık altı yıl sürdü (European Commission, 2021). Polonya, Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama, ekonomik reformlar ve siyasi istikrar gibi önemli adımlar attı ve bu süreci başarıyla tamamladı. Türkiye ise 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başladı, ancak hala tam üyelik statüsüne ulaşabilmiş değildir. Türkiye'nin AB ile ilişkileri, uzun bir geçmişe sahiptir. 1963'te başlayan Ankara Antlaşması ile Türkiye-AB ortaklık ilişkisi kuruldu. 1995 yılında Gümrük Birliği'nin kurulmasıyla ekonomik entegrasyon derinleşti.

Helsinki Zirvesi'nde adaylığın teyidi, Türkiye'nin tam üyelik hedefine ulaşma yolunda önemli bir adım oldu. Her iki ülkenin AB üyeliği için ortak hedeflere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak siyasi reformlar, uyum süreçleri ve diğer dinamiklerde farklılıklar bulunmaktadır. Polonya, AB üyeliği konusunda daha hızlı ilerleme kaydederken, Türkiye bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle insan hakları, yargı

¹¹¹JKV 1992, Çayhan 2004

bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi konularda eleştirilere maruz kalmıştır. Polonya'nın AB üyeliği, ülkenin ekonomik büyümesini hızlandırmış ve dış yatırımları artırmıştır. Ekonomik reformlar ve AB ile entegrasyon, Polonya'nın AB üyeliğinin ekonomik açıdan getirdiği kazanımlardan sadece birkaçıdır. Ülkenin işsizlik oranı azalmış ve ekonomik büyüme sağlanmıştır. Polonya, AB içindeki serbest ticaretten de önemli ölçüde fayda sağlamıştır. Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde de ekonomik entegrasyon önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye, AB'nin en büyük ticaret ortaklarından biridir ve AB'ye ihraç ettiği ürünlerin büyük bir kısmını AB pazarında satmaktadır. Bu, Türkiye'nin ekonomik büyümesini desteklemektedir. Polonya'nın AB üyeliği, AB sınırlarını doğuya doğru genişletmiş ve yeni komşularla daha farklı ilişki modelleri geliştirmesini gerektirmiştir. Polonya, AB'nin dış güvenliğine katkı sağlama amacıyla çeşitli misyonlara katılmış ve NATO ile de yakın iş birliği içinde bulunmuştur.

Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle, AB üyeliği Avrupa'nın dış güvenliği açısından da önemli bir faktör olabilir. Türkiye, bölgesel istikrara katkı sağlama, terörle mücadele ve sığınmacı krizleri gibi konularda AB ile iş birliği yapmaktadır. Bu, Türkiye'nin AB üyeliğinin bölgesel ve uluslararası güvenliğe katkı sağlama potansiyelini göstermektedir (AB Resmi Sitesi, 2023). Polonya, AB üyeliği için Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama konusunda önemli reformlar gerçekleştirmiş ve bu süreci başarıyla tamamlamıştır. İnsan hakları, yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi alanlarda olumlu gelişmeler kaydetmiştir.¹¹²

Bu, Polonya'nın demokratik kurumları güçlendirdiği ve AB'nin temel değerlerine uyum sağladığı anlamına gelmektedir.

¹¹²European Commission, 2021

Türkiye ise AB üyeliği için Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama konusunda bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle insan hakları, yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü konularında eleştirilere maruz kalmıştır. Türkiye'nin demokratik reformları hızlandırması ve AB ile daha yakın iş birliği yapması gerekmektedir.

Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçleri, her iki ülkenin kendi özgün koşullarına ve dinamiklerine dayalı olarak farklılık göstermektedir. Polonya, ekonomik ve siyasi istikrarını hızla sağlayarak AB üyeliğine ulaşmışken, Türkiye hala bazı reformlar ve uyum süreçleri ile karşı karşıyadır. Her iki ülke de AB üyeliği sayesinde ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından önemli kazanımlar elde etmeyi hedeflemektedir. Ancak bu süreçte çözülmesi gereken bazı sorunlar ve zorluklar da bulunmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliği için önemli bir adım, reformları hızlandırmak ve AB ile daha yakın iş birliği yapmaktır. Bu, hem 50

Türkiye hem de AB için olumlu sonuçlar doğurabilir ve AB'nin genişleme politikasını daha da güçlendirebilir. Türkiye'nin AB üyelik süreci ve Polonya'nın AB üyeliği, Avrupa kıtasının bütün olarak barış ve istikrar içinde var olabilmesi için genişlemenin önemli bir süreç ve tarihi bir fırsat olarak görülmüştür. Bu genişleme süreci, AB'nin gündeminde en önde yer alan ve Avrupa'nın geleceğini doğrudan etkileyen bir konu olmuştur.

AB'nin tarihindeki beş ayrı genişleme evresinden (1973, 1981, 1986, 1995 ve 2004) sonra son genişleme evresi, en geniş ve kapsamlı olanıdır ve Birliğin toplam yüzölçümünün üçte biri kadar bir alanın ve nüfusunun yaklaşık %30'unun Birliğe dahil olması ile öne çıkmıştır (ikv, 2004). Türkiye'nin AB üyelik süreci, 1999 Helsinki Zirvesi'nde adaylığının teyidi ile ileri bir safhaya taşınmıştır .

Bu süreçte Türkiye, Kopenhag Kriterleri'ne uyum sağlama ve reformları gerçekleştirme konusunda önemli adımlar atmıştır. Özellikle insan hakları, yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi konularda eleştirilere maruz kalmış, ancak reformları sürdürmeye devam etmiştir. Polonya, 2004 yılında AB'ye tam üyelik kazanarak bu sürecin zirvesine ulaşmıştır. Katılım müzakereleri altı yıl sürmüş ve ülke, ekonomik reformlar ve siyasi istikrar gibi önemli adımlar atmıştır. Bu, Polonya'nın AB üyeliğinin ekonomik açıdan getirdiği kazanımlardan sadece birkaçıdır. Ancak Türkiye'nin AB üyelik süreci hala tamamlanmış değildir. Kopenhag Kriterlerine uyum sağlama ve reformları uygulama konusunda bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle insan hakları, yargı bağımsızlığı ve basın özgürlüğü gibi konularda eleştirilere maruz kalmıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin AB üyeliği için daha fazla çalışma gerekmektedir. Polonya'nın AB'ye katılmasıyla, Birliğin sınırları doğuya doğru uzamış ve yeni komşularla daha farklı ilişki modelleri geliştirmesi gerekmektedir. Polonya, bu yeni duruma uyum sağlamak için çeşitli dış politika yaklaşımları benimsemektedir.

Ülke, AB'nin dış güvenliğine katkı sağlama amacıyla çeşitli misyonlara katılmış ve NATO ile de yakın iş birliği içinde bulunmaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve jeopolitik önemi nedeniyle AB'ye katılması, Avrupa'nın dış güvenliği açısından da önemli bir faktör olacaktır. Türkiye, bölgesel istikrara katkı sağlama, terörle mücadele ve sığınmacı krizleri gibi konularda AB ile iş birliği yapmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin NATO üyeliği, bölgesel ve uluslararası güvenliğe katkı sağlamaktadır.

Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçleri, her iki ülkenin tarihsel miras, ekonomik koşulları ve siyasi dinamikleri göz önüne alındığında farklılıklar göstermektedir. Ancak her iki

ülke de Avrupa'nın bir parçası olarak daha fazla iş birliği ve entegrasyon fırsatlarına sahiptir.

AB'nin geleceği ve genişleme politikaları, bu ülkelerin AB ile ilişkilerini şekillendirecektir. Türkiye'nin AB üyelik süreci ve Polonya'nın AB üyeliği, Avrupa kıtasının bütün olarak barış ve istikrar içinde var olabilmesi için genişlemenin önemli bir süreç ve tarihi bir fırsat olarak görülmüştür. Türkiye'nin AB üyelik süreci, ülkedeki siyasi ve ekonomik değişikliklerin yanı sıra uluslararası ilişkilerin karmaşıklığına da bağlıdır.¹¹³

Polonya'nın AB üyeliği, 2004 yılında gerçekleşmiş ve bu üyelik, Polonya'nın dış politika stratejisini de etkilemiştir¹¹⁴

Türkiye ve Polonya'nın AB'ye katılım süreçleri, her iki ülkenin tarihsel deneyimlerine dayalı olarak farklı zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen tarihsel mirası ve etnik çeşitliliği, üyelik sürecini etkileyen faktörlerden biridir.¹¹⁵

Polonya'nın AB üyeliği ise ülkenin Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonraki dönemde demokratikleşme ve piyasa ekonomisine geçiş süreciyle yakından ilişkilidir¹¹⁶

2.9. Polonya ve Türkiye'nin AB Sürecinde Ortak Dinamikler

Polonya ile Türkiye arasındaki ortak dinamikler, AB'ye üyelik sürecini benzer şekillerde hedeflemeleriyle ilgilidir. Her iki ülke de AB'ye tam üyelik konusunda benzer amaçlar taşımıştır. Genel olarak Polonyalılar, 2004 öncesinde, ülkeleri AB'ye tam üye olduğu takdirde kazançlı tarafın AB olacağını, ulusal-

¹¹³Özdamar, 2018

¹¹⁴Kaczmarek, 2013

¹¹⁵Hale, 2019

¹¹⁶Bailey ve Michta, 2008

toplumsal-bireysel çıkarların gözetilmeyeceğini veya bu çıkarlara katkı sağlanmayacağını düşünmüşlerdir.

Buna paralel olarak, Polonyalıların AB bakışını şekillendiren bir başka şüpheleri daha olmuştur. O da, üyelikle birlikte kendilerinin diğer AB üyesi ülkeler gibi eşit hak ve konumda bulunamayacakları, AB'nin, Polonya çıkarlarını korumayacak olmasından ötürü mevcut Batı Avrupa üyelerinin çıkarlarının üstün olacağı, yani adeta "ikinci sınıf üyelik-ikinci sınıf vatandaşlık" ile yüz yüze kalma ihtimalidir.

Özellikle Liberal "Hükümetlerarasıcılık" ve "Ulusüstücülük" arasındaki tartışma, Avrupa bütünleşmesinde farklılaştırmanın önem kazandığı ve iyice belirginleştiği döneme denk gelmişti. Her ne kadar Liberal Hükümetler arası açısından farklılaştırmanın çeşitli örnekleri, üye ülkeler arasında Amsterdam Antlaşması'na yönelik müzakerelerdeki muafiyet pazarlıklarına istinaden tanımlansa da, kuramda farklılaştırılmış bütünleşmeye kategorik bir yer verilmemişti. Farklılaştırılmış bütünleşme ancak ulusüstü odaklı kuramlarda yer bulabilmiştir.¹¹⁷

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik başvurusu yapmış ve aday ülke statüsü kazanmış iki önemli ülke olarak öne çıkar. Her iki ülkenin AB üyelik süreci, farklılıklar gösterse de, ortak bazı dinamiklere sahiptir. Polonya ve Türkiye'nin AB sürecinde ortak hedefleri arasında, ekonomik kalkınma, siyasi istikrar ve AB üyeliği bulunmaktadır. Her iki ülke de AB'ye üyeliklerini bir hedef olarak görmüş ve bu doğrultuda çeşitli çabalar sarf etmiştir.

Demokratik Reformlar: Her iki ülke de AB üyeliği hedefi doğrultusunda demokratik reformları hızlandırmıştır. AB, aday

¹¹⁷Holzinger ve Schimmelfennig, 2012: 297

ülkelerden demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü alanlarında iyileştirmeler yapmalarını beklemektedir. Polonya ve Türkiye, bu beklentilere yanıt vermek amacıyla demokratik kurumları güçlendirmiş, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü teşvik etmiştir.

Ekonomik Entegrasyon: Her iki ülke de AB ile ekonomik entegrasyon sürecini benzer şekillerde deneyimlemiştir. Özellikle Gümrük Birliği anlaşmaları, her iki ülkenin AB pazarına daha fazla erişim sağlamıştır. Türkiye, bu anlaşma ile AB pazarına erişimde avantaj elde etmiş ve ihracatını artırmıştır. Polonya ise AB üyeliği ile birlikte ekonomik büyümesini hızlandırmış ve AB kaynaklarından önemli ölçüde faydalanmıştır.

Toplumsal ve Kültürel Etkileşim: Her iki ülke de AB üyeliği sürecinde toplumsal ve kültürel etkileşimler yaşamıştır. Özellikle genç nesiller arasında AB ülkelerinde eğitim ve iş fırsatlarına erişim, kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir. AB üyeliği, her iki ülkenin gençlerine AB ülkelerinde eğitim alma ve iş bulma fırsatları sunmuştur. Bu da kültürel anlayışı artırmış ve uluslararası ilişkileri derinleştirmiştir.

Ortak Dış Politika ve Güvenlik İş birliği: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde ortak dış politika ve güvenlik iş birliğine önem vermiştir. Her iki ülke, AB'nin dış politika konularında aktif rol oynamış ve güvenlik iş birliğine katkı sağlamıştır. Özellikle terörle mücadele gibi uluslararası konularda iş birliği yapmışlardır.

Özet olarak, Polonya ve Türkiye'nin AB sürecinde ortak dinamikleri bulunmaktadır. Her iki ülke de demokratik reformlar, ekonomik entegrasyon, toplumsal ve kültürel etkileşim, ortak dış politika ve güvenlik iş birliği gibi alanlarda

benzer yolları izlemişlerdir. Bu dinamikler, her iki ülkenin AB üyeliğine adım adım yaklaşma sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

2.9.1. AB'ye Üyelik İçin Ortak Hedefler

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinde bir dizi ortak hedefi paylaşmaktadır. Her iki ülke, AB üyeliği için siyasi reformlar ve uyum süreçlerini deneyimlemiş ve bu süreçler, üyelik için gerekli politika değişikliklerini içermiştir. Eylül 2001 seçimlerinde Polonya'da AB adaylığını destekleyenlerin çoğunluğu oluşturması, Polonya'nın AB üyeliği konusundaki angajmanının ve toplumunun olumlu görüşlerinin bir yansımasıdır.¹¹⁸

Türkiye ise demokratik reformlar ve insan hakları alanlarında önemli adımlar atmış ve AB ile uyumlu bir demokratik yapı oluşturma çabası içinde bulunmuştur.¹¹⁹

Bu ortak hedeflerin başında, demokratik reformlar ve insan hakları gelmektedir. Her iki ülke de AB üyeliği için demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Demokratik kurumların güçlendirilmesi, ifade özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı gibi alanlarda reformlar gerçekleştirmişlerdir (European Commission, 2021). Bu reformlar, AB ile uyumlu bir demokratik yapı oluşturmayı hedeflemektedir.¹²⁰

Ekonomik entegrasyon ve ticaret açısından, Polonya ve Türkiye, AB pazarına erişimi artırmak için ekonomik entegrasyonu desteklemektedir. Türkiye, Gümrük Birliği anlaşması ile AB ile güçlü ekonomik bağlar kurmuş ve dış

¹¹⁸Szczerbiak, 2002

¹¹⁹European Commission, 2021

¹²⁰Smith, 2015

ticaretini artırmıştır. Polonya ise AB üyeliği ile birlikte AB içinde serbest dolaşım ve yatırım olanaklarından faydalanarak ekonomik büyümesini hızlandırmıştır.

Ayrıca, her iki ülke de toplumsal ve kültürel etkileşimi teşvik etmektedir. Genç nesiller arasında AB ülkelerinde eğitim ve iş fırsatlarına erişim, kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir. Bu etkileşimler, AB üyeliği için toplumların daha fazla uyum sağlamasına katkı sağlamaktadır.

Güvenlik ve dış politika konularında ise Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde iş birliğine odaklanmıştır. Her iki ülke, AB'nin dış politika konularında aktif bir rol oynamış ve terörle mücadele gibi uluslararası konularda iş birliği yapmıştır. Ortak güvenlik hedefleri, AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı amaçlamaktadır.

Polonya ve Türkiye'nin bu ortak hedefleri, AB üyeliği için gereken reformları hızlandırmış ve entegrasyon sürecini desteklemiştir. Bu hedefler, her iki ülkenin AB ile ilişkilerini derinleştirmiş ve AB standartlarına uyum sağlama yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır. Bu süreç, sadece bu iki ülke için değil, AB'nin genel uyum süreçlerinin bir parçası olarak da büyük bir öneme sahiptir.

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecindeki ortak hedefleri, sadece siyasi reformlar ve uyum süreçleriyle sınırlı değildir; aynı zamanda bu iki ülkenin AB ile yaklaşma çabalarını şekillendiren derinlemesine faktörler içermektedir. Bu faktörler, her iki ülkenin AB üyeliği konusundaki kararlılıklarını ve bu hedeflere ulaşmak için attıkları adımları daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.¹²¹

¹²¹European Commission, 2021; Szczerbiak, 2002; Smith, 2015

Siyasi İstikrar ve Hükümet Performansı: Hem Polonya hem de Türkiye, AB üyeliği sürecinde siyasi istikrarı ve etkili hükümet performansını sürdürme konusunda önemli adımlar atmıştır. Siyasi istikrar, uzun vadeli reformların başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamış ve dış yatırımcıların güvenini artırmıştır¹²² İyi bir hükümet performansı, kamu hizmetlerinin verimliliğini artırmış ve yolsuzluğu azaltmıştır (European Commission, 2021). Bu faktörler, AB ile uyumlu bir yönetim yapısı oluşturma hedefini desteklemektedir.

Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Bağımsızlığı: Polonya ve Türkiye, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlılıklarını ve yargı bağımsızlığını güçlendirmeyi sürdürmektedir. Bu, adil yargı kararlarının alınmasını ve hukuki reformların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır Ayrıca, hukukun üstünlüğü AB'nin temel ilkelerinden biri olduğu için, bu alandaki ilerlemeler AB ile uyum konusunda önemlidir.

Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma: Her iki ülke de çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında önemli adımlar atmıştır. AB'nin çevre standartlarına uyum sağlama çabaları, doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir (European Commission, 2021). Bu, AB üyeliği için çevresel uyumun önemli bir bileşenidir.

Eğitim ve Ar-Ge Yatırımları: Polonya ve Türkiye, bilim ve teknolojiye olan ilgiyi teşvik etmek amacıyla eğitim ve araştırma geliştirme (Ar-Ge) alanlarında yatırımlar yapmaktadır. Bu, yenilikçilik kapasitelerini artırarak ekonomik büyümeyi desteklemektedir (European Commission, 2021). Aynı zamanda, bu yatırımlar AB üyeliği için bilgi tabanlı ekonomiye geçişin bir parçasıdır.

¹²²Müftüler-Baç, 2011

Polonya ve Türkiye'nin bu geniş hedef yelpazesi, AB ile entegrasyon sürecini hızlandırmış ve bu ülkelerin AB standartlarına uyum sağlama konusundaki kararlılıklarını vurgulamıştır. Bu ortak hedefler, sadece siyasi ve ekonomik reformları değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve çevresel alanlardaki ilerlemeleri de içermektedir. Bu nedenle, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği için attıkları adımlar, sadece kendi uluslararası ilişkilerini değil, aynı zamanda AB'nin genel hedeflerini de etkilemektedir. Bu hedefler, her iki ülkenin AB ile yakınlaşma çabalarını şekillendiren temel dinamiklerdir ve AB üyeliğine adım adım yaklaşma çabalarını yansıtmaktadır. Bu ortak hedefler, AB ile daha sıkı ilişkiler kurmayı ve AB standartlarına uyum sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede, Polonya ve Türkiye, siyasi reformlar, ekonomik entegrasyon, toplumsal etkileşim, güvenlik iş birliği, siyasi istikrar, hukukun üstünlüğü, çevre koruma, eğitim ve Ar-Ge yatırımları gibi bir dizi alanda ilerleme kaydetmiştir. Bu hedeflerin başarısı, her iki ülkenin AB ile ilişkilerini derinleştirmiş ve AB üyeliği için gereken reformları hızlandırmıştır.

2.9.2. Siyasi Reformlar ve Uyum Süreçleri

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecinde karşılaştıkları siyasi reformlar ve uyum süreçleriyle, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli değişiklikler yaşamış iki ülke olarak dikkat çekmektedir. Bu süreçler, her iki ülkenin AB üyeliği hedefine ulaşma yolunda attığı kritik adımları içermekte ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmeyi gerektirmektedir.

Demokratikleşme ve İnsan Hakları: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği için demokratikleşme süreçlerini hızlandırmış ve temel insan haklarına saygıyı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Polonya, komünizmin çöküşünün ardından hızla demokratikleşme

yolunda adımlar atmıştır. Türkiye ise benzer bir süreç yaşamış ve AB ile uyum çerçevesinde insan haklarını güçlendirmeyi hedeflemiştir (European Commission, 2021). Bu bağlamda, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı gibi kritik alanlarda reformlar gerçekleştirilmişlerdir.

Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Reformları: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği için hukukun üstünlüğünü güçlendirmeyi amaçlamıştır. Her iki ülke, yargı sistemlerini AB standartlarına uygun hale getirmek için önemli yasal değişiklikler yapmış ve yargı bağımsızlığını koruma yolunda çaba sarf etmiştir (European Commission, 2021). Bu, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve yolsuzlukla mücadele için hayati öneme sahiptir.

Siyasi İş birliği ve Reform: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde siyasi reformları desteklemiş ve siyasi istikrarı teşvik etmiştir. AB ile uyumlu bir siyasi yapı oluşturmayı amaçlamışlar ve demokratik kurumları güçlendirme yolunda önemli adımlar atmışlardır. Bu, siyasi karar alma süreçlerinin şeffaflığını artırarak toplumun daha fazla katılımını teşvik etmiştir.

Dış Politika ve Güvenlik İş birliği: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde dış politika ve güvenlik iş birliği konularına odaklanmıştır. Her iki ülke, AB'nin dış ilişkilerine aktif olarak katılmış ve terörle mücadele gibi uluslararası konularda iş birliği yapmıştır (Smith, 2015). Ortak güvenlik hedefleri, AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı amaçlamıştır.

Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde çevre koruma ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında da önemli çalışmalar yapmıştır. AB'nin çevre standartlarına uyum sağlama çabaları, doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir.

(European Commission, 2021). Bu, AB üyeliği için çevresel uyumun önemli bir bileşenidir.

Eğitim ve Ar-Ge Yatırımları: Polonya ve Türkiye, bilim ve teknolojiadaki ilerlemeyi teşvik etmek amacıyla eğitim ve araştırma geliştirme (Ar-Ge) alanlarında yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar, yenilikçilik kapasitelerini artırarak ekonomik büyümeyi desteklemektedir (European Commission, 2021). Aynı zamanda, bu yatırımlar AB üyeliği için bilgi tabanlı ekonomiye geçişin bir parçasıdır.

Toplumsal ve Kültürel Etkileşim: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde toplumsal ve kültürel etkileşimi teşvik etmektedir. Genç nesiller arasında AB ülkelerinde eğitim ve iş fırsatlarına erişim, kültürel anlayışı artırmış ve insanlar arası ilişkileri güçlendirmiştir (Smith, 2015). Bu etkileşimler, AB üyeliği için toplumların daha fazla uyum sağlamasına katkı sağlamaktadır.

Polonya ve Türkiye'nin bu geniş hedef yelpazesi, AB ile daha sıkı bir entegrasyon sürecini desteklemekte ve AB'nin temel politika alanlarına uyum sağlama çabalarını yansıtmaktadır. Her iki ülkenin AB üyeliği için attığı adımlar, sadece kendi ulusal politika ve reform çabalarını değil, aynı zamanda AB'nin daha büyük amaçlarına da hizmet etmektedir.

Bu çerçevede, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki ilerlemeleri, sadece siyasi ve ekonomik reformları değil, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik, eğitim, bilim ve teknoloji alanlarındaki gelişmeleri içeren çok yönlü bir çaba olarak görülmelidir. Bu ortak hedefler, AB üyeliği için gereken reformları hızlandırmış ve bu iki ülkenin Avrupa Birliği ile daha yakın bir ilişki kurma yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır.

Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde yaşadıkları siyasi reformlar ve uyum süreçleri, benzerliklerinin yanı sıra bazı önemli farklılıkları da ortaya koymaktadır. Bu iki ülkenin deneyimleri incelendiğinde, her iki ülkenin AB üyeliği hedefine ulaşma yolunda benzer zorluklarla karşılaştığı görülmektedir. Ancak aynı zamanda, ulusal geçmişleri, kültürel farklılıkları ve coğrafi konumları nedeniyle farklı stratejiler benimsemişlerdir.

Örneğin, Polonya, komünizmin çöküşünün ardından hızla demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş konularında önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu süreç, Polonya'nın AB üyeliği için daha uygun bir zemin hazırlamıştır. Türkiye ise daha karmaşık bir geçmişe sahip olup, demokratikleşme ve insan hakları konularında daha karmaşık bir süreç yaşamıştır. AB ile ilişkileri etkileyen çeşitli iç ve dış dinamikler, Türkiye'nin uyum sürecini farklı bir perspektiften ele almasına neden olmuştur.

Ayrıca, Polonya'nın AB üyeliği sürecinde toplumsal destek daha yüksek görünmektedir. Polonya'da yapılan seçimlerde AB üyeliğini destekleyen partiler çoğunluğu oluşturmuş, bu da halkın genel olarak AB'ye olan olumlu tutumunu yansıtmıştır. Türkiye'de ise AB üyeliği konusundaki toplumsal destek daha karmaşık bir tabloya işaret etmektedir. Kamuoyu yoklamaları, Türk halkının AB üyeliği konusunda daha fazla çekingenlik gösterebileceğini göstermektedir.

Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki benzerlikler ve farklılıklar, her iki ülkenin ulusal dinamikleri, tarihleri ve toplumsal yapılarına dayanmaktadır. Bu farklılıklar, AB ile ilişkilerini şekillendirirken dikkate alınması gereken önemli faktörlerdir. Ancak her iki ülkenin de AB üyeliği için gösterdiği çaba ve kararlılık, Avrupa Birliği ile daha yakın bir iş birliği ve entegrasyon sürecini teşvik etmektedir.

2.9.3. Ekonomik Entegrasyon ve Ticaret İlişkileri

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik süreçlerinde önemli dönemlerden geçmiş ve bu süreçler boyunca siyasi reformlar ve uyum süreçleri yaşamışlardır. Her iki ülkenin AB üyeliğine adım adım yaklaşma çabalarını şekillendiren temel dinamikler arasında, siyasi tercihler, toplumsal etkileşim, ekonomik entegrasyon ve güvenlik iş birliği gibi faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik ortak hedeflerini belirlemiş ve bu hedeflere ulaşmak için gereken politika değişikliklerini içermiştir.

Siyasi Reformlar ve Demokratikleşme: Her iki ülke de AB üyeliği için demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmeyi amaçlamıştır.¹²³

Polonya, komünizmin çöküşünün ardından hızla demokratikleşme yolunda adımlar atmış ve temel insan haklarına saygıyı teşvik etmiştir. Türkiye de benzer bir süreç yaşamış ve AB ile uyum çerçevesinde insan haklarını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Özellikle ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı alanlarında reformlar gerçekleştirmişlerdir.¹²⁴

Hukukun Üstünlüğü ve Yargı Reformları: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği için hukukun üstünlüğünü güçlendirmeyi amaçlamıştır. Her iki ülke, yargı sistemlerini AB standartlarına uygun hale getirmek için önemli yasal değişiklikler yapmış ve yargı bağımsızlığını koruma yolunda çaba sarf etmiştir (European Commission, 2021). Bu, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve yolsuzlukla mücadele için önemlidir.

¹²³European Commission, 2021).

¹²⁴Smith, 2015

Siyasi İş birliği ve Reform: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde siyasi reformları desteklemiş ve siyasi iş birliğine önem vermiştir. AB ile uyumlu bir siyasi yapı oluşturmayı amaçlamışlar ve siyasi istikrarı teşvik etmişlerdir. Her iki ülke de demokratik kurumları güçlendirme yolunda önemli adımlar atmıştır.

Dış Politika ve Güvenlik İş birliği: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde dış politika ve güvenlik iş birliği konularına odaklanmıştır. Her iki ülke, AB'nin dış ilişkilerine aktif olarak katılmış ve terörle mücadele gibi uluslararası konularda iş birliği yapmıştır (Smith, 2015). Ortak güvenlik hedefleri, AB ile daha yakın ilişkiler kurmayı amaçlamıştır.

Polonya ve Türkiye'nin bu ortak hedefleri, AB üyeliği için gereken reformları hızlandırmış ve entegrasyon sürecini desteklemiştir. Bu hedefler, her iki ülkenin AB ile ilişkilerini derinleştirmiş ve AB standartlarına uyum sağlama yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır.

Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği süreçlerindeki benzerliklerin yanı sıra bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Polonya, 2004 yılında AB'ye tam üye olarak katılmışken, Türkiye hala aday ülke statüsündedir. Bu farklılık, iki ülkenin AB ile ilişkilerinin farklı aşamalarda olduğunu göstermektedir.

Polonya'nın AB üyeliği, ülkenin ekonomik büyümesini hızlandırmış ve AB kaynaklarından önemli ölçüde faydalanmasını sağlamıştır. Polonya, AB bütçesine katkı sağlayan bir ülke olmanın yanı sıra AB'nin askeri misyon ve operasyonlarına da katkıda bulunmaktadır.¹²⁵

¹²⁵Ministry of National Defence, 2020

Türkiye ise Gümrük Birliği anlaşması ile AB ile güçlü ekonomik bağlar kurmuş ve dış ticaretini artırmıştır (European Commission, 2021). Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci, iç siyasi dinamikler ve uluslararası ilişkiler nedeniyle bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak Türkiye, AB ile olan ekonomik ilişkilerini sürdürmekte ve üyelik sürecini ilerletmeye çalışmaktadır.

Her iki ülkenin AB üyeliği sürecinde ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri önemli bir rol oynamış, bu bağlamda benzer dinamikleri paylaşmışlardır. Bu süreçler, her iki ülkenin AB pazarının avantajlarından daha fazla yararlanma yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır.

AB Pazarına Erişim ve Gümrük Birliği Anlaşmaları: Türkiye, AB ile Gümrük Birliği anlaşması yapmış ve bu anlaşma ile AB pazarına erişimini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır (European Commission, 2021). Polonya ise AB üyeliği ile birlikte AB içinde serbest dolaşım ve yatırım olanaklarından önemli ölçüde faydalanmıştır. Bu sayede her iki ülke de AB pazarına daha fazla erişim sağlamıştır.

Dış Ticaret ve İhracat: Polonya ve Türkiye, AB üyeliği sürecinde dış ticareti artırmayı hedeflemişlerdir. Türkiye, Gümrük Birliği anlaşması ile AB ile güçlü ekonomik bağlar kurmuş ve dış ticaretini artırmıştır. Özellikle ihracat alanında büyüme kaydetmiştir (European Commission, 2021). Polonya ise AB üyeliği ile birlikte AB pazarına daha fazla ihracat yapabilme olanağına sahip olmuştur. Her iki ülke de dış ticarete büyümüş ve ekonomik entegrasyonun avantajlarından yararlanmıştır.

Yatırım ve İş Fırsatları: Her iki ülke de AB üyeliği sürecinde yatırım ve iş fırsatlarını artırmıştır. Türkiye, AB ile Gümrük Birliği anlaşması ile yabancı yatırımları teşvik etmiş ve AB ülkelerinden yatırımları çekmeyi başarmıştır (European

Commission, 2021). Polonya ise AB içinde serbest dolaşım sayesinde AB ülkelerine daha fazla işçi gönderme ve yatırım alma fırsatına sahip olmuştur.

Ekonomik Büyüme: Hem Polonya hem de Türkiye, AB ile ekonomik entegrasyon sayesinde ekonomik büyümeyi teşvik etmiştir. Polonya, AB üyeliği ile birlikte ekonomik büyümesini hızlandırmış ve AB kaynaklarından önemli ölçüde faydalanmıştır. Türkiye ise AB ile Gümrük Birliği anlaşması sayesinde ekonomik büyümeyi sürdürebilmiştir. Her iki ülke de AB pazarının avantajlarından yararlanarak ekonomik büyümeyi desteklemiştir.

Polonya ve Türkiye'nin ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri, AB üyeliği için gereken ekonomik uyumu hızlandırmış ve her iki ülkeyi AB pazarının avantajlarından daha fazla yararlanma yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır. Bu süreçler, her iki ülkenin ekonomik büyümesini desteklemiş ve uluslararası ticaretin gelişimine katkı sağlamıştır.

Kısa olarak özetlersek, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği süreçleri benzerlikler taşısa da farklılıklar da içermektedir. Her iki ülke de AB üyeliği için çeşitli reformlar yapmış, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda önemli değişikliklere imza atmıştır. Bu süreçler, hem Polonya hem de Türkiye'nin AB ile daha yakın ilişkilere girmesini ve uluslararası arenada daha etkili bir rol oynamasını sağlamıştır. Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği süreçleri, Avrupa Birliği'nin genişlemesi ve derinleşmesi için önemli birer örnek teşkil etmektedir.

2.9.4. AB Fonları ve Destekleri

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği (AB) fonları ve desteklerini kullanarak ekonomik kalkınma ve entegrasyon süreçlerini

hızlandırmış, bu kaynakları başarılı projeler için etkili bir şekilde değerlendirmişlerdir. Her iki ülke için de AB fonlarının ve desteklerinin önemi büyüktür ve bu süreçlerin başarısında çeşitli faktörler etkilidir. AB fonları ve destekleri, AB üyelik sürecine aday olan ülkeler için önemli bir kaynak ve destek mekanizması olarak hizmet etmektedir. Her iki ülke de bu fonları etkili bir şekilde kullanarak ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda iyileştirmeler yapmışlardır. Bu sürecin temel dinamikleri şu şekilde özetlenebilir:

-Hibe Programları ve Projeler: Polonya ve Türkiye, AB tarafından finanse edilen hibe programlarına katılarak çeşitli projeleri desteklemektedirler. Bu projeler, altyapı geliştirmek, eğitim ve işgücü yeteneklerini artırmak, çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek gibi çeşitli alanlarda gerçekleştirilmektedir. Her iki ülke de bu hibe fonlarını kullanarak kalkınma projelerini hayata geçirmiş ve bölgeleri için olumlu etkiler yaratmıştır.

-Yatırım Teşvikleri: AB, aday ülkelerin ekonomik büyümeyi teşvik etmelerine yardımcı olmak amacıyla yatırım teşvikleri sunmaktadır. Polonya ve Türkiye, AB fonları ile yerel ve uluslararası işletmeleri çekmek ve büyüme için uygun iş ortamını oluşturmak için çeşitli teşvikler sunmaktadır. Bu teşvikler, yeni fabrikaların inşası, araştırma ve geliştirme projeleri ve istihdam yaratma gibi alanları içerebilir.

-Bölgesel Kalkınma: AB, bölgesel kalkınma ve rekabetçilik için özel olarak tasarlanmış programlar sunmaktadır. Her iki ülke, AB fonları aracılığıyla bölgelerinin ekonomik ve sosyal kalkınmasını teşvik etmektedir. Özellikle ekonomik dengesizliklerin azaltılması ve dezavantajlı bölgelerin desteklenmesi hedeflenmektedir. Bu sayede ülkenin genel ekonomik performansı artırılmıştır.

-Eğitim ve Mesleki Gelişim: AB, eğitim ve mesleki gelişimi teşvik etmek için çeşitli programlar sunmaktadır. Polonya ve Türkiye, AB fonları ile öğrencilere ve profesyonellere yurtdışında eğitim ve staj fırsatları sunmaktadır. Bu programlar, insan kaynaklarının geliştirilmesine ve rekabetçiliklerinin artırılmasına katkı sağlamaktadır.

AB fonları ve destekleri, her iki ülkenin de ekonomik kalkınmasına ve entegrasyonuna önemli katkılar sağlamıştır. Bu fonların etkileri, çeşitli raporlar ve çalışmalar tarafından da doğrulanmıştır (European Commission, 2021). Örneğin, Polonya'nın AB fonlarına erişimi, ülkenin ekonomik büyümesini hızlandırmış ve altyapısını geliştirmiş (Poland in the EU, 2020) Türkiye ise AB ile olan iş birliğini artırmış ve yatırımları teşvik etmiştir¹²⁶

Polonya ve Türkiye'nin AB fonları ve desteklerini etkili bir şekilde kullanmaları, AB üyelik sürecine olan bağlılıklarını ve yeteneklerini göstermektedir. Bu süreçlerin başarısı, her iki ülkenin de AB ile daha yakın iş birliği içinde olmalarına olanak tanımıştır.

Ayrıca, AB fonları ve desteklerinin etkileri sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve çevresel alanlarda da hissedilmiştir. Polonya ve Türkiye, bu kaynakları çevre koruma projeleri, eğitim programları ve istihdam yaratma faaliyetleri gibi çeşitli alanlarda kullanarak toplumsal refahlarını artırmışlardır. Bu çabalar, AB üyelik sürecinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemli olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Polonya ve Türkiye'nin AB fonları ve desteklerini kullanma süreçleri, her iki ülkenin de AB üyelik hedeflerine

¹²⁶Turkey and the European Union, 2021

doğru önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır. Bu fonlar, ekonomik kalkınma, sosyal refah ve çevresel sürdürülebilirlik açısından olumlu etkiler yaratmıştır. Bu nedenle, Polonya ve Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin gelecekte daha da güçlenmesi ve bu ülkelerin AB üyeliği yolunda ilerlemesi beklenmektedir. Polonya ve Türkiye, AB fonları ve desteklerini etkin bir şekilde kullanarak ekonomik kalkınma ve sosyal gelişimlerini desteklemiştir. Bu süreçler sadece ekonomik büyümeyi hızlandırmakla kalmamış, aynı zamanda işsizliği azaltma, eğitim ve sağlık hizmetlerini iyileştirme gibi toplumsal faktörlere de olumlu katkılarda bulunmuştur. Örneğin, Polonya'da AB fonlarının tarım sektörüne yatırım yapılmasına yönlendirilmesi, köylerin altyapısının iyileştirilmesine ve çiftçilerin yaşam standartlarının artırılmasına katkı sağlamıştır. Türkiye ise AB destekleri ile sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesine ve insan haklarının korunmasına destek vermiştir. Bu nedenle, Polonya ve Türkiye'nin AB ile olan iş birliği, sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve insana odaklı bir gelişimi teşvik etmiştir.¹²⁷

2.10. Polonya ve Türkiye'nin AB Sürecindeki Farklılaşan Dinamikler

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği (AB) üyelik süreçlerinde benzer hedeflere yönelik adımlar atmış olsalar da, bu iki ülkenin bu süreçte karşılaştıkları dinamikler önemli ölçüde farklılık göstermiştir. Her iki ülkenin AB ile ilişkilerini şekillendiren ve üyelik yolunda ilerlemelerini etkileyen bu farklı dinamikleri anlamak, AB sürecine dair derinlemesine bir perspektif sunmaktadır.

Birincisi, Polonya'nın AB üyelik süreci, komünizmin çöküşünün ardından hızla demokratikleşme ve serbest piyasa

¹²⁷ Eurostat, 2021; Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Poland, 2021

ekonomisine geçişle başlamıştır. Polonya, 1989 yılında demokratik seçimlerin gerçekleşmesiyle birlikte, hızlı ve köklü reformları benimseyerek AB normlarına uyum sağlamaya başlamıştır (Zielonka, 2001). Özellikle demokratik kurumların güçlendirilmesi, ifade özgürlüğünün teşvik edilmesi ve yargı bağımsızlığının güvence altına alınması gibi alanlarda önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye'nin AB üyelik süreci ise Polonya'dan farklı bir evrime sahiptir. Türkiye, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Ankara Anlaşması'nı imzalayarak başladığı ilişkilerini, 1987 yılında tam üyelik başvurusuyla resmileştirmiştir. Ancak Türkiye'nin AB üyeliği için resmi müzakerelere başlanması 2005 yılında gerçekleşmiş ve halen devam etmektedir (European Commission, 2021). Bu uzun ve karmaşık süreç, Türkiye'nin AB ile entegrasyonunda belirleyici bir faktör olmuştur.

İkincisi, Polonya'nın AB üyelik sürecinde siyasi istikrar ve tutarlılık, büyük ölçüde AB'ye yönelik geniş destekle sağlanmıştır. Polonya'da yapılan seçimlerde AB üyeliğini destekleyen partiler, seçmenler arasında çoğunluğu oluşturmuş ve bu durum üyelik sürecinin hızlanmasına katkı sağlamıştır.¹²⁸

Türkiye ise AB üyelik sürecinde iç siyasi dinamikler nedeniyle dönemsel dalgalanmalar yaşamıştır. Türk siyasetinde AB'ye karşı tutumlar ve üyelik sürecine yönelik politikalar, siyasi partiler arasında farklılık göstermiştir. Özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren siyasi tartışmalar ve iç çatışmalar, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerini karmaşıkleştirmiştir.¹²⁹

¹²⁸ Szczerbiak, 2002

¹²⁹ Çarkoğlu, 2006

Üçüncüsü, Polonya'nın AB süreci ekonomik açıdan da başarılı olmuş ve ülkenin ekonomisi AB üyeliği sonrası önemli ölçüde büyümüştür. Polonya, AB içinde serbest dolaşım ve yatırım olanaklarından faydalanarak ekonomik büyümesini hızlandırmış ve AB kaynaklarından önemli ölçüde yararlanmıştır Türkiye ise ekonomik entegrasyon konusunda benzer bir başarı elde etmemiştir. AB ile Gümrük Birliği anlaşması yapılmasına rağmen, siyasi sorunlar ve teknik engeller ekonomik entegrasyonun tam anlamıyla gerçekleşmesini engellemiştir (European Commission, 2021). Türkiye'nin AB pazarına erişim konusundaki sorunları, ekonomik kalkınma açısından önemli bir zorluk oluşturmuştur.

Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerinde karşılaştıkları dinamikler önemli ölçüde farklılık göstermiştir. Polonya, hızlı demokratikleşme ve ekonomik büyüme ile başarılı bir süreç yaşarken, Türkiye'nin süreci daha karmaşık ve zorlu olmuştur. Her iki ülke, AB ile olan ilişkilerini şekillendiren bu dinamikleri anlamak, AB üyelik süreçlerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeye olanak tanımaktadır.

Polonya ve Türkiye'nin AB sürecindeki farklılaşan dinamikler, bu iki ülkenin tarihleri, ekonomileri ve siyasi yapılarındaki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır. Bu farklılıklar, AB üyelik süreçlerini etkileyen önemli faktörlerdir. Polonya ve Türkiye'nin AB sürecindeki farklılaşan dinamiklere dair daha geniş bir bakış sunmak üzere aşağıdaki maddelendirme tarafınıza sunulmuştur:

Tarih ve Deneyim: Polonya, Avrupa Birliği'ne (AB) üyelik sürecine 2004 yılında katılmıştır. Bu, Polonya'nın Sovyet Bloku'nun çöküşünden sonraki süreçte hızla demokratikleştiği ve ekonomik reformları uygulamaya başladığı bir döneme denk gelmektedir. Polonya'nın tarihindeki bu deneyim, AB

sürecine daha hazırlıklı ve istekli bir şekilde girmelerine olanak tanımıştır.

Ekonomik Durum: Polonya'nın ekonomik durumu, AB üyeliği sürecine olumlu bir katkı sağlamıştır. Ülkenin ekonomisi, AB ile entegrasyon sayesinde hızla büyümüş ve AB pazarına erişim fırsatlarından yararlanmıştır. Türkiye ise daha büyük bir ekonomiye sahip olmasına rağmen, ekonomik istikrar konusunda daha fazla zorluk yaşamıştır.

Siyasi Faktörler: Polonya'nın siyasi yapısı, AB sürecine daha uygun bir şekilde uyarlanmıştır. Polonya, AB standartlarına uyum sağlama ve demokratik reformlar konusunda daha hızlı ilerlemiştir. Türkiye ise siyasi istikrarsızlık yaşamış ve bazı alanlarda demokratik normlara uyum sağlama konusunda zorluklar yaşamıştır.

Toplumsal Kabul: Polonya'da AB üyeliği genellikle toplumsal olarak daha fazla kabul görmüş ve desteklenmiştir. Türkiye'de ise AB üyeliği konusundaki toplumsal görüşler daha bölünmüş ve tartışmalı olmuştur.

Jeopolitik Konum: Türkiye'nin jeopolitik konumu, AB ile ilişkilerini etkileyen önemli bir faktördür. Ülke, Orta Doğu ile sınırdaş olması ve göçmen krizi gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu da AB ile müzakereleri etkileyen faktörler arasındadır.

Güvenlik ve Dış Politika: Polonya, AB'nin dış politika konularında daha fazla iş birliği yapma eğilimindedir ve NATO üyeliği gibi faktörlerle AB ile daha yakın ilişkiler kurmuştur. Türkiye ise güvenlik ve dış politika konularında daha bağımsız bir yol izlemiştir.

Bölgesel Dinamikler: Polonya, Orta ve Doğu Avrupa’da yer alırken, Türkiye ise hem Avrupa hem de Asya’nın bir parçasıdır. Bu coğrafi farklılıklar, her iki ülkenin AB ile olan ilişkilerini ve bölgesel dinamikleri etkilemektedir. Polonya, AB’ye daha yakın bir coğrafi konumda bulunurken, Türkiye hem Avrupa hem de Orta Doğu’nun dinamikleriyle etkileşim içindedir.

Ek olarak, Polonya ve Türkiye’nin AB üyelik süreçleri farklı dinamiklere sahiptir ve bu dinamikler, her iki ülkenin de AB ile ilişkilerini etkilemiştir. Polonya, tarih, ekonomi ve siyasi istikrar gibi faktörlerle avantajlı bir konumda bulunurken, Türkiye daha büyük ve karmaşık bir dizi faktörle başa çıkmak zorunda kalmıştır. Her iki ülkenin de AB üyeliği için gösterdikleri çaba ve kararlılık, AB ile daha yakın iş birliği yapma yolunda önemli adımlar atmalarına olanak tanımıştır.

2.10.1. Siyasi Engeller ve Müzakerelerdeki Zorluklar

Avrupa Birliği’nin (AB) genişlemesi, siyasi bir süreçtir ve aday ülkelerin AB üyeliğine ulaşma süreçleri karmaşıktır. Bu karmaşıklık, siyasi engeller ve müzakerelerdeki zorluklarla şekillenir. Tezin bu bölümünde, Post-İşlevselcilik kavramının, AB’nin iç politika ve kitlesel düzeylerde incelenmesi gerekliliği konusundaki önemine vurgu yapılacaktır ve Polonya ile Türkiye’nin AB üyelik süreçlerindeki siyasi engelleri ve müzakerelerdeki zorlukları ele alarak bu siyasi farklılıkların ve çatışmaların AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceği tartışılacaktır.

Post-İşlevselcilik, geleneksel işlevselcilik (fonksiyonalizm) yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmış bir uluslararası ilişkiler teorisi olarak kabul edilir. Geleneksel işlevselcilik, uluslararası organizasyonların, üye devletlerin ortak çıkarlarını ve işlevlerini yerine getirmek için kurulduğunu savunur. Bu

yaklaşım, organizasyonların teknik ve işlevsel iş birliğine dayandığına inanır.

Post-İşlevselcilik ise işlevselliği ve iş birliğini sorgulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, AB ve benzeri organizasyonların işlevlerinin ötesinde siyasi ve çatışmacı boyutları olduğunu vurgular. Post-İşlevselcilik, organizasyonların karar alırken siyasi çatışma, çıkar çatışmaları ve ideolojik farklılıkların etkisini göz önünde bulundurması gerektiğini ileri sürer.

Post-İşlevselcilik kavramı, AB'nin karmaşıklığını ve iç politika dinamiklerini anlamak için önemlidir. Bunun nedenleri şöyle sıralanabilir:

AB, çok sayıda üye ülkenin karmaşık bir organizasyonudur. Post-İşlevselcilik, bu karmaşıklığı anlamamıza yardımcı olur, çünkü sadece teknik iş birliği ve işlevsellikle açıklanamayacak kadar karmaşıktır. AB'nin karar süreçlerinde siyasi, ideolojik ve çıkar temelli dinamiklerin etkisi vardır. Diğer yandan, Post-İşlevselcilik, AB'nin iç politika dinamiklerini incelemek için önemlidir. AB içindeki üye ülkeler arasındaki çatışmalar, çıkar çatışmaları ve siyasi müzakereler, organizasyonun politika oluşturma süreçlerini etkiler. Post-İşlevselcilik, bu iç politika dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Post-İşlevselcilik, uluslararası ilişkiler teorilerinin evrimini yansıtır. Geleneksel işlevselcilik, organizasyonları sadece işlevsellik ve iş birliği açısından ele alırken, Post-İşlevselcilik daha gerçekçi bir yaklaşım sunar ve organizasyonların kararlarını etkileyen siyasi ve ideolojik faktörleri vurgular. Post-İşlevselcilik kavramı, AB ve diğer uluslararası organizasyonların karar süreçlerini ve iç politika dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olan önemli bir teorik yaklaşımdır. Bu yaklaşımın, organizasyonların karmaşıklığını

ve siyasi çatışmaları hesaba katarak daha gerçekçi bir analiz sunduğu düşünülmektedir.

Schimmelfennig (2014’a), post işlevselcilik yaklaşımını kullanarak AB'nin iç politika ve kitlesel düzeylerde incelenmesi gerektiğini vurgular. AB sadece ekonomik bir birlik değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel faktörlerin etkisi altında şekillenen bir yapıdır. Dolayısıyla, AB üyelik süreçleri sırasında siyasi farklılıkların ve çatışmaların derinlemesine incelenmesi gereklidir.

Polonya, AB üyelik sürecinde siyasi engellerle karşılaşan ülkelerden biridir. Hukuk ve Adalet Partisi'nin AB ile uyumsuzlukları savunması, Polonya'nın Batı Avrupa ile bütünleşme sürecindeki siyasi aktörlerin karmaşıklığını yansıtır. 1999'a gelindiğinde, Dayanışma Hareketi siyaset sahnesine uygun bir partiye dönüşmeye çalışırken, Sosyal Hareket ve Milli Muhafazakâr Halk Partisi gibi farklı politik aktörler de etkili olmuştur (Karasinska-Fendler, Skotnicka-Illasiewicz, Sobotka ve Swierkocki, 2000: 166).

Farklılaştırılmış bütünleşme, Siyasi Engeller ve Müzakerelerdeki Zorluklar'ın temel bir unsurudur. AB üye ülkeleri arasında farklı hak ve yükümlülüklerle sahip olabilirlikleri ifade eder. Bu, geçici veya ayrımcı farklılaştırma biçimlerinde olabilir ve genellikle AB'nin genişlemesi ve yeni üye ülkelerin farklı tercih ve kapasitelere sahip olmasından kaynaklanır. Siyasi müzakereler sırasında, bu farklılaştırılmış haklar ve yükümlülükler, üye ülkeler arasında anlaşmazlıklara ve zorluklara yol açabilir. Diğer bir deyişle, farklılaştırılmış bütünleşme, AB üye ülkeleri arasında farklı hak ve yükümlülüklerle sahip olabilirlikleri ifade eder. Bu, geçici veya ayrımcı farklılaştırma biçimlerinde olabilir ve genellikle AB'nin genişlemesi ve yeni üye ülkelerin farklı tercih ve kapasitelere sahip olmasından kaynaklanır.

Ayrıca, Yatay ve dikey farklılaştırma kavramları da Siyasi Engeller ve Müzakerelerdeki zorlukları derinlemesine anlamamıza yardımcı olabilir. AB üye ülkeleri, farklı politika alanlarında farklı hızlarda bütünleşmelerini ifade eden bu kavramlar üzerinden müzakereleri şekillendirirler. Bu durum, siyasi görüş ayrılıklarına ve müzakerelerin karmaşıklığına neden olabilir. Aynı zamanda, müzakereler sırasında ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık ve siyasallaştırma, siyasi engeller ve müzakerelerdeki zorlukların bir parçası olarak değerlendirilir. Karşılıklı bağımlılık, bütünleşmeyi teşvik ederken, siyasallaştırma bütünleşmeyi engelleyebilir ve müzakereleri karmaşıktırabilir. Yatay ve dikey farklılaştırma kavramları, AB üye ülkelerinin farklı politika alanlarında farklı hızlarda bütünleşmelerini ifade eder. Karşılıklı bağımlılık, bütünleşmeyi teşvik ederken, siyasallaştırma ise bütünleşmeyi engelleyebilir.

Bu siyasi engellerin ve müzakerelerdeki zorlukların, AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceğini daha ayrıntılı bir şekilde incelemek, hem teorik hem de pratik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Türkiye ve Polonya’nın deneyimleri, AB üyelik süreçlerindeki bu siyasi dinamiklerin, bütünleşme sürecinin karmaşıklığını artırabileceğini ve bazen ilerlemeyi zorlaştırabileceğini göstermektedir. Bu noktada, Post-İşlevselcilik kavramı, AB’nin iç politika ve kitlesel düzeylerde incelenmesi gerektiğini vurgulayarak, bu siyasi engellerin ve müzakerelerin sadece yüzeyde değil, aynı zamanda derinlemesine anlaşılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, AB’nin karmaşıklığını ve iç politika dinamiklerini anlamak için Post-İşlevselcilik kavramı büyük bir öneme sahiptir ve bu kavramın ışığında Türkiye ve Polonya’nın deneyimlerini daha yakından incelemek, AB bütünleşmesini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda, Türkiye, AB üyelik sürecinde benzer siyasi engellerle karşılaşmıştır. Kültürel ve siyasi farklılıklar, müzakerelerde bazen anlaşmazlıklara yol açmış ve bazı politika alanlarında tam uyum sağlamak zor olmuştur. Özellikle Kıbrıs sorunu gibi siyasi konular, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur.

Polonya ve Türkiye'nin deneyimleri, AB üyelik süreçlerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel faktörlerin de etkisi altında şekillendiğini göstermektedir. Bu nedenle, siyasi farklılıkların ve çatışmaların AB bütünleşmesini nasıl etkilediği sorusu, hem teorik hem de pratik açıdan büyük öneme sahiptir.

Özetle, Schimmelfennig (2014a) tarafından öne sürülen Post-İşlevselcilik kavramı, AB'nin karmaşıklığını ve siyasi boyutunu anlamak için önemli bir araçtır. Siyasi engeller ve müzakerelerdeki zorluklar, AB üyelik süreçlerinin vazgeçilmez birer parçasıdır ve bu süreçler sadece aday ülkelerin ekonomik uyumunu değil, aynı zamanda siyasi uyumlarını da gerektirir. Bu nedenle, siyasi farklılıkların ve çatışmaların AB bütünleşmesini nasıl etkilediği sorusu, hem teorik hem de pratik açıdan büyük öneme sahiptir ve bu konu üzerinde daha fazla çalışma ve analiz gerekmektedir.

Hem Polonya hem de Türkiye, AB üyeliği için müzakereler sırasında siyasi engeller ve zorluklarla karşılaşmışlardır. AB ile müzakerelerde yaşanan sıkıntılar, her iki ülkenin de sürecin belirli aşamalarında ilerlemekte zorlanmalarına neden olmuştur. Polonya, müzakerelerini hızla tamamlayarak 2004 yılında AB'ye üye olmuş olsa da Türkiye, siyasi meselelerdeki anlaşmazlıklar nedeniyle müzakerelerin tamamlanmasında daha fazla zaman harcamıştır. Polonya'da AB'ye üyelik tartışmaları, bireylere ne kazandırıp kazandırmayacağını, yararlarının ve maliyetlerinin ne olacağını sağlıklı biçimde

irdelenmesine yönelik olmamıştır. Tartışmaların ağırlıklı olarak “Avrupa’ya dönüş”, “Avrupa’nın savaş sonrası dönemdeki Doğu-Batı bölünmüşlüğü’nün sonu” gibi sloganlaştırılmış genel söylemleri içermesi ciddi eksiklik olarak görülmüştür (Szczzerbiak, 2000: 8, 9). Polonya’nın AB üyeliğine, mültecilere, yabancılara ve Müslümanlara karşı olan partilerin yükselişi ve halktan destek görmeleri adeta kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda, literatürde yer alan geçmiş çalışmalarda, Post-İşlevselcilik yaklaşımının göç meselesini ulusal kimliğe dokunan bir konu olarak kabul ettiği görülmektedir.¹³⁰

2.10.2. Kültürel ve Toplumsal Farklılıklar

Polonya ve Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreçleri, karmaşık ve çeşitli dinamiklerle şekillenmiş olan önemli deneyimler sunmaktadır. Bu iki ülkenin AB üyeliğine aday olmaları, hem AB’nin genişleme politikalarının bir parçası olarak hem de kendilerinin ekonomik, siyasi ve toplumsal dönüşümlerine yönelik bir taahhüt olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu süreçler sırasında karşılaşılan zorluklar ve farklılaşan dinamikler, her iki ülkenin de AB ile nasıl etkileşimde bulunduklarını ve üyelik süreçlerini nasıl deneyimlediklerini açıkça yansıtmaktadır.

Polonya’nın AB üyelik süreci, başlıca ekonomik dönüşümlerle işaretlenmiştir. Bu süreç, Polonya’nın sosyalist ekonomik modelden serbest piyasa ekonomisine geçişini içermiştir. AB, Polonya’ya ekonomik destek sağlamış ve bu geçişi kolaylaştırmıştır (Gros, Steinherr ve Sen, 2007). Ayrıca, AB’nin hukuki ve kurumsal normlarına uyum sağlama süreci de önemli bir rol oynamıştır. Polonya, AB üyeliği sayesinde

¹³⁰Zwolski, 2017

ekonomik büyüme ve istikrar elde etmiş, aynı zamanda demokratik kurumları güçlendirmiştir.¹³¹

Ancak, Polonya'nın AB sürecinde siyasi dinamikleri de göz ardı edilemez. Özellikle Polonya'da toplumsal düzeyde AB üyeliğine yönelik artan isteksizlik ve azalan heves, farklı etkenlerin etkisi altında şekillenmiştir. AB fonları ve destekleri, ülkenin ekonomik kalkınmasına ve altyapısının geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Berliński ve Heinemann, 2017). Ancak, siyasi arenada, Polonya'da ulusal egemenlik ve hükümetin AB politikalarını sorgulayan bir tavır gelişmiştir (Zielonka, 2007). Özellikle Hukuk ve Adalet Partisi, AB ile yaşanan çatışmaların simgesi haline gelmiş ve ülkenin AB sürecini etkileyen önemli bir aktör olmuştur.¹³²

Türkiye'nin AB üyelik süreci de benzer karmaşıklıklarla doludur. Türkiye, 1963 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Ankara Anlaşması'nı imzalayarak AB ile resmi ilişkilere başlamıştır. Ancak tam üyelik müzakereleri için başvuru 1987 yılında yapılmıştır ve resmi müzakereler 2005 yılında başlamıştır.¹³³

Türkiye'nin AB üyelik süreci, ekonomik, siyasi ve toplumsal dinamiklerin karmaşıklığını yansıtmaktadır. Türkiye'nin AB ile uyum süreci, büyük ölçüde ekonomik reformlarla işaretlenmiştir. Bu süreç, Türkiye'nin ekonomik kurumlarını güçlendirmiş ve serbest piyasa ekonomisine geçişini hızlandırmıştır (Ergun, 2013). Ayrıca, AB ile uyum yasaları ve normları, Türkiye'deki hukuki ve kurumsal değişimleri şekillendirmiştir.¹³⁴

¹³¹Kubicek, 2004

¹³²Bieber, 2008

¹³³Hill, 2012

¹³⁴Grabbe, 2006

Ancak, Türkiye'nin AB üyelik süreci sadece ekonomik reformlarla sınırlı değildir. Siyasi dinamikler de büyük öneme sahiptir. Özellikle Kürt meselesi gibi iç politika konuları, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur (Öniş ve Yılmaz, 2009). Aynı zamanda, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi diğer toplumsal konular da önemli bir yer tutmaktadır (Arat, 2009). Türkiye'nin AB ile müzakereleri, siyasi görüş ayrılıklarına ve karmaşıklığa yol açmıştır.¹³⁵

Polonya ve Türkiye'nin deneyimleri, AB üyelik süreçlerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal faktörlerin de etkisi altında şekillendiğini göstermektedir. Bu, AB üyelik süreçlerini daha derinlemesine anlamamızı sağlar ve siyasi farklılıkların ve çatışmaların AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceği sorusunu ele almamıza olanak tanır. Bu iki ülkenin deneyimleri, AB'nin genişleme politikaları ve iç politika dinamiklerini anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Bu bağlamda, kültürel ve toplumsal farklılıklar perspektifinden bakıldığında, Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerinin benzersiz özellikleri daha da belirgin hale gelir. Her iki ülke, kendi tarihleri, kültürleri ve toplumsal dinamikleri nedeniyle AB ile etkileşime girerken farklı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu farklılıklar, üyelik süreçlerini şekillendiren ve bazen aşmaları gereken önemli engeller yaratmıştır.

Polonya'nın tarihsel ve kültürel bağlamı, ülkenin AB üyeliği sürecini etkileyen temel faktörlerden biridir. Polonya, tarihsel olarak Batı Avrupa ile Orta ve Doğu Avrupa arasında bir köprü görevi görmüştür. Bu, Polonya'nın Avrupa bütünleşmesine olan ilgisini ve bağlılığını artırmıştır. Ancak, Polonya'nın daha homojen bir toplumsal yapısı olduğu ve Batı Avrupa'dan farklı

¹³⁵Evin, 2012

kültürel özelliklere sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, Polonya'nın AB üyeliği sürecinde, kendi kimliklerini koruma ve AB ile uyum sağlama arasında denge kurma zorluğu yaşadığı görülmüştür.

Türkiye'nin ise kültürel ve toplumsal bağlamı, daha farklı ve karmaşıktır. Türkiye, etnik, dini ve kültürel açıdan çeşitliliği barındıran bir ülke olarak öne çıkar. Bu çeşitlilik, Türkiye'nin AB üyelik sürecini hem zenginleştiren hem de karmaşıklaştıran bir faktördür. Özellikle Kürt meselesi gibi iç politika konuları, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur. Aynı zamanda, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi diğer toplumsal konular da önemli bir yer tutmaktadır.

Bu nedenle, kültürel ve toplumsal farklılıkların AB üyelik süreçlerine nasıl yansıdığını anlamak, hem Polonya hem de Türkiye'nin deneyimlerini daha iyi kavramamıza yardımcı olur. Her iki ülkenin de bu farklılıklarla başa çıkma ve AB ile uyum sağlama konusundaki çabaları, Avrupa bütünleşmesinin karmaşıklığını ve zenginliğini daha iyi anlamamıza katkı sağlar. Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerindeki kültürel ve toplumsal farklılıklar, Avrupa Birliği'nin karmaşıklığını anlamak ve bu iki ülkenin deneyimlerini daha iyi değerlendirmek için önemli bir bağlam sunmaktadır. Her iki ülke, kendi kültürel ve toplumsal geçmişleriyle şekillenmiş ve bu faktörler, AB üyeliği yolunda karşılaştıkları dinamikleri etkilemiştir.

Polonya, tarih boyunca daha homojen bir topluma sahip olmuştur. Ancak, AB üyeliği sürecinde toplumsal düzeyde artan isteksizlik ve azalan heves gibi faktörlerle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle göç meselesi, Polonya'da ulusal bölünmeleri tetikleyen ve siyasi çatışmayı besleyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, Polonya'nın AB ile uyum

sürecinde karşılaştığı zorlukların sadece siyasi değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel kökenlere de sahip olduğunu göstermektedir.¹³⁶

Türkiye ise çok çeşitli etnik, dini ve kültürel grupları bünyesinde barındıran bir ülke olarak farklı bir dinamikle karşı karşıyadır. Bu çeşitlilik, AB üyeliği sürecinde bazı politika alanlarında tam uyum sağlamanın zorluğunu artırmıştır. Özellikle Kürt meselesi gibi iç politika konuları, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur. Türkiye'nin AB üyeliği yolunda karşılaştığı bu kültürel ve toplumsal farklılıklar, müzakerelerde bazen anlaşmazlıklara yol açmış ve bütünleşme sürecini karmaşıktırmıştır.

Kültürel ve toplumsal farklılıkların, Polonya ve Türkiye'nin AB sürecindeki farklılaşan dinamiklerin bir parçasını oluşturduğu açıktır. Her iki ülkenin de kendi kültürel mirası ve toplumsal yapısı, AB üyeliği konusundaki tutumlarını etkilemiş ve bu, bütünleşme sürecini şekillendiren önemli bir faktör haline gelmiştir.¹³⁷

Polonya'nın AB üyelik sürecindeki toplumsal dinamikler, özellikle göç meselesi bağlamında önemli bir yere sahiptir. Göç, hem ekonomik nedenlerle hem de siyasi olayların etkisiyle Polonya'dan diğer AB ülkelerine olan hareketliliği artırmıştır (Krzyżanowski, 2009). Bu göç dalgası, Polonya'nın ekonomik büyümesine katkıda bulunmuş olsa da, aynı zamanda siyasi bir sorunun kaynağı haline gelmiştir. Göçmenlerin AB ülkelerine yoğun bir şekilde gitmesi, Polonya'da toplumsal bölünmeyi tetiklemiş ve göç meselesi siyasi çatışmaların odak noktası haline gelmiştir. Göçün yarattığı bu dinamikler, Polonya'nın AB ile müzakerelerinde

¹³⁶ Hooghe ve Marks, 2019

¹³⁷ Kulczycki, 2007

siyasi zorluklara yol açmış ve AB üyeliği konusundaki isteksizliği artırmıştır.¹³⁸

Türkiye'nin ise çok çeşitli etnik, dini ve kültürel gruplara ev sahipliği yapması, AB üyeliği sürecindeki toplumsal ve kültürel karmaşıklığı artırmıştır. Bu farklılıklar, bazı politika alanlarında tam uyum sağlamayı zorlaştırmış ve müzakerelerin karmaşıklığını artırmıştır. Özellikle Kürt meselesi gibi iç politika konuları, Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur (Öniş ve Yılmaz, 2009). Aynı zamanda, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi diğer toplumsal konular da önemli bir yer tutmaktadır (Arat, 2009). Kültürel ve toplumsal farklılıkların Türkiye'nin AB üyeliği yolunda karşılaştığı bu zorlukları daha karmaşık hale getirdiği görülmektedir.¹³⁹

Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin deneyimleri, AB üyelik süreçlerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda siyasi ve kültürel faktörlerin de etkisi altında şekillendiğini göstermektedir. Her iki ülke, kendi kültürel ve toplumsal geçmişlerinin yanı sıra AB'nin çeşitliliği ile başa çıkma becerileri konusunda da öğrenme süreçleri yaşamışlardır. Bu, AB üyelik süreçlerini daha derinlemesine anlamamızı sağlar ve siyasi farklılıkların ve çatışmaların AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceği sorusunu ele almamıza olanak tanır. Böylece, kültürel ve toplumsal farklılıklar, Polonya ve Türkiye gibi ülkelerin AB üyelik süreçlerinde önemli bir role sahiptir. Bu farklılıklar, hem AB'nin iç yapısını hem de üyelik müzakerelerini karmaşıklaştırır.

Schimmelfennig (2014'a) tarafından öne sürülen Post-İşlevselcilik kavramı, bu karmaşıklığı ve iç politika dinamiklerini

¹³⁸Kulczycki, 2010

¹³⁹Öniş ve Yılmaz, 2009

anlamak için önemli bir araç sunar ve Polonya ile Türkiye gibi ülkelerin deneyimleri, bu teorik çerçevenin pratiğe nasıl yansıdığını incelemek için değerli bir fırsat sunar. Her iki ülkenin de bu farklılıklarla başa çıkma ve AB ile uyum sağlama çabaları, Post-İşlevselcilik perspektifinden incelersek, Post-İşlevselcilik, AB’nin geleneksel işlevselcilik yaklaşımından ayrılan bir perspektif sunar ve bütünleşmeyi çatışmalı ve uyumsuzluklarla dolu bir süreç olarak ele alır. Bu bakış açısı, AB’nin iç politika ve kitlesel düzeylerde incelenmesi gerektiğini vurgular.

Kültürel ve toplumsal farklılıklar, Post-İşlevselcilik açısından önemli bir rol oynar. Her iki ülke, kendi kültürel ve toplumsal geçmişlerine sahip olmaları nedeniyle AB ile etkileşimde benzersiz zorluklarla karşılaşmışlardır. Örneğin, Polonya’nın AB üyeliği sürecinde kültürel kimlik ve ulusal bağımsızlık duygusu önemli bir yer tutmuştur.

Polonya, kendi kimliğini koruma ve AB ile uyum sağlama arasında bir denge kurma zorluğu yaşamıştır. Türkiye ise etnik, dini ve kültürel açıdan çeşitliliği nedeniyle müzakerelerde farklı dinamiklerle karşılaşmıştır. İç politika konuları, Türkiye’nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur. Post-İşlevselcilik, AB üyelik süreçlerinin sadece ekonomik uyumla sınırlanamayacağını ve siyasi, kültürel ve toplumsal faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtir.

2.10.3. Ekonomik Farklılıklar ve Sektörel Dinamikler

Çalışmanın önceki bölümlerinde ekonomik farklılıkların Polonya ve Türkiye’nin AB üyeliği sürecine önemli bir etki yaptığı üzerinde durulmuştu. Polonya, ekonomik büyümesini hızlandırarak ve gelir seviyelerini artırarak AB ile ekonomik uyum sağlama yolunda önemli adımlar atmıştır. Ancak,

Türkiye ekonomik büyüme kaydetmiş olsa da gelir seviyeleri Polonya’nın gerisinde kalmıştır. Bu ekonomik farklılık, her iki ülkenin AB üyeliği sürecini etkileyen temel bir dinamik olmuştur.

Sektörel dinamikler de Polonya ve Türkiye’nin ekonomik yapılarını ve AB ile entegrasyonlarını şekillendirmiştir. AB tarafından sunulan verilere göre, her iki ülkenin ekonomik yapısındaki sektörler arasındaki farklılıklar oldukça belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle tarım, sanayi ve hizmet sektörlerindeki bu farklılıklar, her iki ülkenin ekonomik gelişimini şekillendirmiş ve AB ile uyum sağlama çabalarını etkilemiştir.

Polonya’nın Hukuk ve Adalet Partisi’nin AB’ye karşı temkinli yaklaşımı da ekonomik faktörlerle yakından ilişkilendirilebilir. Parti liderleri, ulusal çıkarları vurgulayan politikalar benimsemiş ve güçlü bir devlet yapısı ile Hristiyanlık referanslarına dayalı bir tutum sergilemiştir. Bu tutumlar, Polonya’nın AB ile tam üyelik müzakerelerine daha temkinli bir yaklaşım benimsemesine yol açmıştır.¹⁴⁰

Ayrıca, AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması, Polonyalıların AB üyeliğine yönelik desteğinin azalmasına neden olmuştur (Szczerbiak, 2000: 8, 9). Bu faktörlerin tümü, Polonya’nın AB üyeliği sürecinde ekonomik ve siyasi dinamikleri etkileyen karmaşık faktörler arasında yer almaktadır. Polonya ve Türkiye’nin ekonomik farklılıklar ve sektörel dinamikler nedeniyle AB üyeliği sürecinde farklı yollar izlediği görülmektedir.

Bu farklılıklar, AB üyelik sürecinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, her iki ülkenin

¹⁴⁰Önkol, 2009

deneyimleri aynı zamanda bu dinamiklerin AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Polonya ve Türkiye'nin ekonomik farklılıklarının ötesinde, siyasi ve toplumsal dinamikler de AB üyeliği süreçlerini etkileyen kritik unsurlardır. Özellikle Polonya'da, Avrupa'ya yönelik politik tutumlar zaman içinde değişmiştir. Sivil Platform' un daha muhafazakâr bir kanadının güçlenmesiyle birlikte, Polonyalı liderler ulusal çıkarları ve güçlü bir devlet yapısını öne çıkaran politikalar benimsemişlerdir. Bu durum, AB ile uyum sürecinde bazı zorluklara neden olmuştur.

Diğer yandan, Türkiye'nin AB üyelik süreci özellikle siyasi konularda çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin, Kıbrıs sorunu gibi uluslararası siyasi anlaşmazlıklar Türkiye'nin AB ile müzakerelerinde önemli birer engel olmuştur. Bu gibi siyasi konular, Türkiye'nin AB sürecinde siyasi engellerle nasıl başa çıktığını ve müzakerelerdeki zorlukları nasıl aştığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda, ekonomik farklılıkların ötesinde, siyasi ve toplumsal faktörler de Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçlerini derinlemesine etkilemiştir. Her iki ülkenin deneyimleri, AB üyelik sürecinin karmaşıklığını ve iç politika dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, aynı zamanda bu dinamiklerin AB bütünleşmesini nasıl etkileyebileceği konusunda da önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik, siyasi ve toplumsal faktörlerin bir araya gelerek AB üyelik süreçlerini şekillendirdiği göz önüne alındığında, bu konuda daha fazla araştırma ve analiz gerekmektedir.

2.10.4. Dış Politika ve Stratejik Yönelimler

Polonya ve Türkiye, Avrupa Birliği (AB) üyeliği süreçlerinde farklı dış politika ve stratejik yönelimlere sahip iki önemli

ülkedir Polonya, AB ile daha yakın ilişkiler kurma ve NATO gibi uluslararası ittifaklarda aktif bir rol oynama stratejisi izlemiştir. Polonya Köylü Partisi, Avrupa'nın bütünleşmesini desteklemiş ve Ortak Tarım Politikası'nın korunmasını vurgulamıştır.

Ayrıca, Polonya Cumhurbaşkanı Andrezej Duda, AB'nin özgür ve eşit ulusların birliği olması gerektiğini savunarak Polonya'nın AB içindeki pozisyonunu net bir şekilde belirtmiştir. Polonya, Avrupa bütünleşmesine farklılaştırma ve ayrışma katkısı sağlayarak AB ile ilişkilerini şekillendirmiştir. Polonya ve Türkiye, AB ile ilişkilerini belirlerken ulusal çıkarlarını gözetmişlerdir. Bu noktada, Polonya'nın AB ile daha yakın ilişkiler kurma ve NATO gibi uluslararası ittifaklarda aktif bir rol oynama stratejisi izlediğini vurgular.

Türkiye ise hem AB hem de Orta Doğu ile yakın ilişkiler sürdürmeye çalışmış ve dış politika konularında farklı bir perspektife sahiptir. Türkiye'nin AB üyelik süreci uzun ve karmaşıktır, ve bu süreçte AB ile ilişkilerde zorluklar yaşanmıştır. Türkiye, dış politika tercihlerini AB ile ilişkileri göz önünde bulundurarak şekillendirmiş ve Orta Doğu'daki gelişmelere de odaklanmıştır.

Bu iki ülkenin dış politika ve stratejik yönelimleri, AB ile ilişkilerini etkileyen önemli bir faktördür. Her iki ülke de ulusal çıkarlarını gözeterek AB'ye üyelikleri bağlamında dış politika tercihlerini belirlemişlerdir.¹⁴¹

Avrupa Birliği'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kapasitesi konusu da önemlidir. AB, Orta ve Doğu Avrupa genişlemesiyle heterojen bir niteliğe sahip hale gelmiştir. AB içindeki politika çeşitliliği ve etki farklılıkları, AB'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kabiliyetini

¹⁴¹ Smith, 2001

etkilemektedir. Bu durum, AB'nin ulusal düzeydeki etkisinin çeşitlenmesine ve bütünleşmenin farklılaştırılmış bir şekilde ilerlemesine yol açmıştır. AB'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kapasitesi zamanın koşullarına göre değişebilir. Andersen ve Sitter'a (2006) göre AB'nin kuruluşundan sonra temel ilgi konusu AB kurumlarının yetki ve kapasiteleriydi. Ancak zamanla bütünleşme hızındaki dengesizlik ve heterojenleşmenin daha fazla önem kazandığı belirtilmektedir.

Bu karmaşık durumu açıklamak için post-İşlevselcilik teorisi kullanılabilir. Post-İşlevselcilik, işlevsel baskılarla dışlayıcı kimlik özellikleri arasındaki çatışmanın bütünleşme üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanır. Hooghe ve Marks'a (2019) göre bu teori, işlevsel baskılarla dışlayıcı kimlik özellikleri arasındaki çatışmanın bütünleşme üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanır.

AB'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kapasitesini anlamak için üç aşama incelenebilir:

Kurumsal Statüko ve Yeniden Yapılandırma: AB içinde çok düzeyli bir yönetim tipi ile karşılıklı bağımlılığın uyumsuzluğu görülebilir. Devletler, ulusal ve uluslararası düzeylerde kamu yararı sağlama faydası görmek için yeniden yapılandırma gerekliliği ile karşı karşıya kalabilirler.

Karar Alma Mekanizması: Karar alma mekanizmasının işlediği zemin, menfaatler ve rakip aktörlerin bir sorunu siyasallaştırma kapasitesini etkiler. Post-İşlevselcilik, bu unsurları ve karar alma mekanizmasını önemser.

Siyasi Çatışma: Avrupa bütünleşmesinin siyasi çatışma doğasını sorgulayan bir aşama da vardır. Sol eğilimli partilerin AB'yi eleştirdiği, sağ eğilimli partilerin ise AB'nin güçlenmesine karşı çıktığı değerlendirilmektedir. Polonya ve Türkiye'nin dış politika tercihleri ve AB ile ilişkileri, AB'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kapasitesini etkileyen önemli faktörlerdir. Bu karmaşık durumu açıklamak için post-İşlevselcilik teorisi kullanılabilir ve AB'nin farklılaştırılmış bütünleşmeye uyum sağlama kapasitesi dönemsel olarak değişebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Avrupa Birliği ve Genişleme Politikası

AB'nin genişleme politikası, 1950'lerden itibaren Avrupa entegrasyonunun ana bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Genişleme politikası, yeni ülkeleri AB'nin üyeleri olarak kabul etme sürecini ifade eder. Bu politikanın temel amacı, Avrupa kıtasındaki barışı, istikrarı ve refahı artırmak için daha fazla ülkeyi AB'ye entegre etmektir¹⁴²

AB'nin genişleme politikasının tarihsel gelişimi, "European Union Enlargement: A Comparative History" adlı kitapta ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir (Smith, 2003). Bu kitap, AB'nin genişlemelerinin nasıl gerçekleştiğini, aday ülkelerin kabul süreçlerini ve politika değişikliklerini karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır.

Genişleme politikası aynı zamanda AB'nin değerlerini ve normlarını diğer ülkelere yayma amacını da içerir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, AB'nin genişleme politikası, nükleer silahların yayılmasını engellemek ve enerji üretiminde atom enerjisi kullanımını teşvik etmek amacıyla kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) gibi yapılar aracılığıyla uygulanmıştır (Laumulin, 2020).

Genişleme politikası, AB içindeki ve dışındaki çeşitli aktörler arasında karmaşık bir ilişki ağına sahiptir. Bu ilişki ağı, AB'nin genişleme politikasının uygulanması, aday ülkelerin reformları ve AB üyelerinin politika yapım süreçlerini içerir. Bu konudaki kapsamlı bir analiz, "The European Union's Normative Power

¹⁴² Smith, 2003

in Central Asia: Promoting Values and Defending Interests" adlı kitapta sunulmaktadır.¹⁴³

Genişleme politikası aynı zamanda Türkiye gibi aday ülkelerin AB ile ilişkilerini de içerir. "Turkey and the European Union: Facing New Challenges and Opportunities" adlı kitap, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini ve bu sürecin Türk iç politikası üzerindeki etkilerini incelemektedir.¹⁴⁴

Avrupa Birliği'nin genişleme politikası hem siyasi hem de ekonomik açıdan önemli sonuçlar doğurmuş ve Avrupa kimliği üzerinde etkiler yaratmıştır. Bu politikanın başarıyla uygulanması, AB'nin uluslararası arenada daha fazla etki sahibi olmasına olanak tanımaktadır.

Yeltsin (2000), Avrupa Birliği'nin genişleme politikası hakkında bir perspektif sunarken, bu genişleme sürecinin Avrupa bütünleşmesi üzerindeki etkilerini değerlendirmiştir. Yeltsin'e göre, genişleme, bölgesel bütünleşme literatüründe sıklıkla ihmal edilen bir konudur.

Aynı şekilde, Wallace (2000) da Avrupa Birliği'nin genişlemesi ile ilgili olarak değişmekte olan siyasi dinamiklere dikkat çekmiştir. Genişlemenin Avrupa Birliği'nin kimliği üzerindeki etkilerini tartışırken, bu sürecin entelektüel bir açık oluşturduğuna vurgu yapmıştır.

Nas (2002) ise genişlemenin Avrupa Birliği'nin tarihsel kökenleri ve kimliği üzerindeki etkilerini ele almıştır. Bu bağlamda, genişlemenin Avrupa'nın jeopolitik konumunun değişkenliğine işaret ettiğini ve farklı tarihsel dönemlerde farklı kimlik unsurlarıyla yoğrulduğunu belirtmiştir.

¹⁴³ Laumulin, 2020

¹⁴⁴ Kirişçi, 2019

Delanty (1995) ise Avrupa kimliğinin oluşmasındaki farklı etkenlere ve değişen değer yargılarına dikkat çekmiştir. Avrupa'nın kimliğinin zaman ve mekan içinde farklı jeopolitik ve kültürel değerlerle donatıldığını ve bu kimliğin özellikle dışarıya yönelik algılamının şekline bağlı olarak şekil aldığını ifade etmiştir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği'nin genişleme politikasının ekonomik boyutu da önemlidir. Bu politika, Ortak Pazar temelinde genişlemeyi ve ekonomik yardımları içerir. Bu, AB'nin ekonomik göstergeleri iyileştirmeyi ve mal talebini canlandırmayı hedeflerken, aynı zamanda vergi, rekabet ve gümrük politikalarındaki farklılıkları gidermeyi amaçlar. Bu şekilde artan ticaret, AB'nin dünya ekonomisinin en büyük oyuncularından biri olmasını sağlayabilir (Delanty, 1995).

Avrupa Birliği'nin genişleme politikası, genellikle klasik yaklaşımlardan olan neo-fonksiyonalizm ve realizmin bölgesel türevi niteliğindeki hükümetlerarası yaklaşım arasında bir denge kurma çabası olarak ele alınmıştır. Neo-fonksiyonalistler, AB'nin içsel bütünleşme sürecine odaklanarak genişlemeyi, bu bütünleşmenin bir sonucu olarak görmüşlerdir. Bu noktada, Schemitter (1969) ve diğerleri, Avrupa Birliği'nin iç boyutunu ön plana çıkarmış ve ekonomik entegrasyonun siyasi birleşmeye yol açtığını öne sürmüşlerdir. Aynı zamanda, genişlemenin uluslararası örgütlerin coğrafi büyümesi olarak tanımlandığına dikkat çekilmiştir (Özdağ, 2002).

Hükümetlerarası yaklaşım ise genişlemeyi ulusal hükümetlerin kararlarına dayandırmış ve uluslararası sistem ile iç politika arasındaki etkileşime odaklanmıştır. Bu kuram, genişlemenin ulusal çıkarlar ve politikalar etrafında şekillendiğini savunurken, Friis ve Murphy (2000) bu yaklaşımın özellikle ulusal hükümetlerin rolünü vurgulamışlardır.

Diğer yandan, Cowles ve Smith (2000), genişleme konusunda risk, reform, direnme ve canlanma gibi belirleyici unsurlara dikkat çekmişlerdir. Genişleme sürecinde karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek için riskleri yönetmek, reformları gerçekleştirmek, içeride direnme ile başa çıkmak ve bütünleşmeyi daha da derinleştirmek için canlanma çabaları gereklidir. Bu dört unsur, genişleme politikasının karmaşıklığını anlamamıza yardımcı olur (Cowles ve Smith, 2000).

Tarihsel olarak, neo-fonksiyonalizmin 1950'ler ve 60'ların ilk yarısında hâkim olduğu dönemde AB, ekonomik ve refah konularına odaklanmıştır. Ancak, 1970'lerdeki ilk genişleme sonrasında bölgesel bütünleşme çalışmaları geri planda kalmış ve modası geçmiş olarak kabul edilmiştir. Ancak, 1980'lerin ortalarında Birlik'in üye sayısı artarken bölgesel bütünleşme literatüründe canlanma yaşanmıştır. Bu dönemde adaptasyona dayalı genişleme terimi önem kazanmıştır. AB, içsel uyum ve reform sorunlarına karşı uğraşırken aday ülkeler de iç ve dış politikalarında uyum ve reform baskısı ile karşılaşmıştır. Bu süreçte AB, genişleme sürecini yönetme sorumluluğunu da üstlenmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, genişleme Birliğin daha geniş coğrafyadaki ilişkilerini karmaşıklaştırmış ve güçlü bir dış politika gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Tüm bu sorunlar, genişlemenin AB için büyük bir zorluk olduğunu göstermektedir (Özdağ, 2002).

1990'ların sonlarına doğru, AB'nin üye olmayan komşularına karşı sorumluluğu, özellikle Kosova'ya müdahale, Balkan ülkelerine sanal üyelik önerisi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Türkiye'ye aktif aday ülke statüsü verilmesi gibi gelişmelerle belirginleşmiştir. Bu, genişlemenin karmaşıklığını ve karmaşık özelliğini gösteren örneklerden sadece birkaçıdır. Bu bağlamda, Cowles ve Smith (2000) tarafından ortaya atılan

dört güç arasındaki denge arayışı, genişleme sürecinin nasıl yönetileceği ve genişlemenin neden bu kadar karmaşık olduğu konularında bize rehberlik eder.

Bu bağlamda, genişleme politikası konusu hem kuramsal hem de pratik bir açıdan ele alınmış ve Avrupa Birliği'nin bu karmaşık sürecini anlamak için farklı teoriler ve yaklaşımlar bir araya getirilmiştir. Genişleme, sadece Avrupa Birliği'nin sınırlarını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda içsel ve dışsal dinamikleri de etkiler ve yönetilmesi gereken bir dizi karmaşıklıkla karşı karşıya bırakır.

3.1. Avrupa Birliği'nin Genişleme Evreleri

Avrupa Birliği (AB), tarih boyunca birçok genişleme evresi geçirmiş ve bu evreler, Avrupa kıtasının siyasi, ekonomik ve coğrafi haritasını büyük ölçüde değiştirmiştir. AB'nin genişleme politikası, sadece bir ekonomik birlik olmanın ötesine geçerek, Avrupa'nın siyasi ve kültürel dokusunu yeniden şekillendirmiş ve daha büyük bir entegrasyonun kapılarını aralamıştır. Bu genişleme evreleri, hem AB üye ülkeleri hem de aday ülkeler için karmaşık müzakereler, politika uyumu ve reform süreçlerini içermiş ve her iki taraf için de önemli zorluklar ve fırsatlar sunmuştur.

AB'nin genişleme serüveni, temelleri 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasıyla atılan Avrupa entegrasyonunun başlangıcına dayanır. AKÇT, altı Avrupa ülkesi arasında kömür ve çelik ürünlerinin ticaretini düzenleyen bir anlaşma olarak başlamıştır. Ancak bu, daha büyük bir entegrasyonun sadece başlangıcıydı. 1957 yılında Roma Antlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuş, bu da ekonomik ve nükleer enerji alanlarında iş birliği ve entegrasyonun önünü açmıştır.

Bu ilk evrelerden sonra, AB'nin genişlemesi hız kazanmış ve bu süreç, 1970'lerin sonundan itibaren devam etmiştir. İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın üyeliği, AB'nin coğrafi sınırlarını genişleten ilk adımlardır ve bu, Avrupa'nın siyasi ve ekonomik entegrasyonunun daha da ilerlediği bir dönemin başlangıcını işaret eder. 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında ise Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerin üyeliği, AB'nin Akdeniz'e doğru genişlemesini gösterir.

Bu giriş evresinden sonra, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokrasiye geçiş süreci, AB'nin daha büyük bir genişleme dalgası yaşamasına yol açmıştır. Özellikle 2004 ve 2007 yıllarında AB'ye katılan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, Avrupa'nın coğrafi sınırlarını daha da doğuya genişlettiler.

Bu noktada, AB'nin genişleme politikası, aday ülkeler için bir dizi zorlu kriter ve reform sürecini içermektedir. Bu kriterler, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, ekonomik rekabetçilik ve daha fazlasını kapsamakta ve aday ülkeler, bu kriterlere uyum sağlama ve AB normlarına uygun hale gelme sürecinde önemli adımlar atmak zorunda kalmaktalar.

Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra, Avrupa Toplulukları (AKÇT, EURATOM, AET) açısından başarılı bir dönemin başladığına dair görüşlerde bulunan Borchart Klaus Diter'in "European Union Enlargement: A Comparative History" adlı çalışması, bu dönemin AB'nin tarihindeki önemli bir dönüm noktasını temsil ettiğini vurgulamaktadır (Borchart Klaus Diter, 1996).

Özellikle Gümrük Birliği'nin üye devletler arasında bir buçuk yıl önce gerçekleştirilmiş olması, ulaştırma ve enerji alanlarındaki gecikmelere rağmen AET'nin başarısını göstermektedir. Bu dönemde, 31 Aralık 1969 tarihinde Antlaşma ile saptanan

hedeflere ulaşılmasının birçok ekonomik ve siyasi etki doğurduğunu belirten John McCormick'in "European Union Politics" adlı eseri, bu dönemi ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır (McCormick, 1996).

AB'nin genişleme politikası, İngiltere'nin başlangıçta Topluluk dışında kalmayı tercih ettiği bir dönemi de yansıtmaktadır. Ancak İngiltere'nin, Topluluk pazarının büyüklüğünü ve rekabetçi potansiyelini göz önünde bulundurarak 1961'de Topluluk üyeliği için başvuruda bulunduğunu belirten John Redmond'un "The Making of the European Union: Contributions of the Social Sciences" adlı çalışması, bu sürecin politik ve ekonomik dinamiklerini açıklamaktadır (Redmond, 1998).

Danimarka ve Norveç gibi ülkelerin AB'ye katılımının arkasındaki temel etkenlerden biri, serbest ticaretin kendilerine daha fazla kazanç getireceği inancıdır. Bu konuda Glenda G. Rosenthal'ın "Negotiating Trade: Developing Countries in the WTO and NAFTA" adlı kitabı, serbest ticaretin ülkeler için nasıl bir avantaj sağlayabileceğini ele almaktadır (Rosenthal, 1998).

İspanya ve Portekiz'in AB'ye katılım süreçleri, Güney Avrupa'nın AB içinde daha fazla temsil edilmesini sağlamış ve Topluluğun coğrafi ve ekonomik büyümesine katkıda bulunmuştur (IKV 2002 - Nurettin Bilici, 1996). Bu süreç, 1960'ların sonlarından itibaren başlayan genişleme dalgasının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

İspanya, uzun yıllar boyunca diktatörlük yönetimi altında bulunmuş ve bu dönemde Topluluk ile ilişkileri sınırlı kalmıştır. Ancak 20 Kasım 1975'te diktatör Franco'nun ölümünün ardından, İspanya demokratik bir rejime geçmiş ve 1977 seçimlerinin ardından tam üyelik için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru, Topluluk ile ekonomik ilişkilerin ötesine geçmeyi

ve İspanya'nın ekonomisini modernleştirmeyi hedeflemiştir (IKV 2000).

İspanya'nın üyeliği, özellikle tarım ve sanayi sektörlerini modernize etme ve ekonomiyi yeniden canlandırma umutlarına dayanmıştır (IKV 2002).

Portekiz, 1960 yılında oluşturulan Avrupa Serbest Ticaret Alanı'nın (EFTA) kurucu üyesi olarak yer aldı. Ancak Portekiz'in EFTA ile ilişkileri ticaret odaklıydı ve 1973'te İngiltere ve Danimarka'nın Topluluğa katılmasının ardından Topluluk, EFTA ülkeleri ile ilişkilerini yeniden düzenledi (IKV 2000). Portekiz, Topluluğa katılma başvurusunda bulunarak ekonomik kalkınma çabalarını hızlandırmayı ve ekonomiyi yeniden yapılandırmayı hedeflemiştir (Nurettin Bilici, 1996). Portekiz'in üyeliği, ekonomik yardımlar ve teknik destek talepleriyle birlikte gelmiştir. İspanya ve Portekiz için Katılım Antlaşmaları 7 yıllık bir geçiş dönemini öngörmüştür. Bu genişleme süreci, bazı çevrelerde Topluluğun niteliğinin değişmesine ve bir serbest ticaret alanına dönüşmesine yol açacağı endişelerini beraberinde getirmiştir. Genişlemeye karşı olanlar, Topluluğun coğrafi büyümeye feda edilmemesi gerektiğini savunurken, destekçiler ise Topluluğun bir "zenginler kulübü" olmadığını ve genişleme ile daha fazla ülkenin entegre olmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir (IKV Yayınları - 2002). Bu genişleme, Güney Avrupa'nın AB içinde daha fazla temsil edilmesini sağlamış ve Topluluğun coğrafi ve ekonomik olarak büyümesine katkıda bulunmuştur (IKV 2000).

Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın Avrupa Birliği'ne (AB) katılım süreçleri, Avrupa Birliği tarihinde önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir (Akman, 1997). Bu ülkelerin AB'ye katılımı, genişleme politikalarının ve Avrupa entegrasyonunun başarısının bir göstergesidir (Karluk, 2005).

1990'ların başında, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Avusturya, Finlandiya ve İsveç gibi ülkeler, bağımsızlık ve tarafsızlık politikalarını gözden geçirmişlerdir (Akman, 1997). Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşü, bu ülkelerin jeopolitik konumlarını ve uluslararası ilişkilerini yeniden değerlendirmelerine yol açmıştır (Karluk, 2005). Bu süreçte, Avusturya, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra tarafsızlığını ve bağımsızlığını sürdürme kararı almıştır (Akman, 1997).

Ancak Avusturya, 1989 yılında Avrupa Topluluklarına katılmak için başvuruda bulunmuş ve bu başvuru, Belçika tarafından eleştirilmiştir (Karluk, 2005). Belçika, Avusturya'nın bağımsızlık ilkesinin AB'ye üyelikle uyumlu olmadığını savunmuş, ancak daha sonra bu itirazdan vazgeçilmiş ve Avusturya'nın tam üyelik süreci başlamıştır (Akman, 1997). Bu süreç, Avusturya'nın tarafsızlık politikasının ve bağımsızlık ilkesinin AB'ye katılımını engellemediğini göstermiştir (Karluk, 2005).

İsveç ise uzun yıllar boyunca geleneksel tarafsızlık politikası nedeniyle AB üyeliği konusunda tereddüt etmiştir (Akman, 1997). Ancak Doğu Avrupa'da yaşanan değişiklikler ve AB'nin çekiciliği, İsveç'in AB üyeliğinin mümkün olduğu sonucuna varmasına neden olmuştur (Karluk, 2005). İsveç halkı, Avusturya'nın izlediği yaklaşımı göz önünde bulundurarak AB üyeliğini tartışmış ve sonunda kabul etmiştir (Akman, 1997).

Finlandiya ise coğrafi konumu ve tarihi deneyimleri nedeniyle uzun yıllar boyunca Batı Avrupa bütünleşmesine karşı temkinli bir tutum sergilemiştir (Karluk, 2005). Hem Doğu, hem de Batı dünyasıyla dengeli ilişkiler kurmaya büyük özen göstermiştir (Akman, 1997). Özellikle 1949 tarihli Dostluk antlaşması çerçevesinde Sovyetler Birliği ile dostane ilişkileri korumaya çalışmıştır (Karluk, 2005). Finlandiya ve Rusya arasındaki ilişkileri yoluna koyan düzenlemeleri bir parçası olan söz konusu Antlaşma ancak Şubat 1992'de resmen yürürlükten

kaldırılabilirdi (Akman, 1997). Tıpkı İsveç’te olduğu gibi, Avrupa’nın jeopolitik manzarasında ortaya çıkan değişiklikler Finlileri eski tutumlarını gözden geçirmeye yöneltti (Karluk, 2005). Böylece, Finlandiya 18 Mart 1992’de resmen AT üyeliği için başvurdu (Akman, 1997). Fin hükümeti 27 Şubat 1992’de parlamentoya yaptığı açıklamada başvurunun gerekçelerini açıkça dile getirmişti (Karluk, 2005). Bu gerekçeler sadece ekonomik nitelikte değildi. Hükümet, Fin iş çevrelerinin kendi ana pazarlarında çalışabilecek duruma gelmesini zorunlu görmekteydi (Akman, 1997). Ayrıca AT üyeliğinin Finlilere araştırma, eğitim, güzel sanatlar ve başka alanlarda da olmak üzere eşit bir ortak olarak iş birliğine katılma yolunu açacağını farkındaydı (Karluk, 2005). Finlandiya, Topluluk etkinliklerinin her alanında karar alma sürecinde yer almak istiyordu (Akman, 1997).

Son olarak hükümetin vardığı sonuçlardan biri de, kıtanın soğuk savaş dönemindeki bölünmüşlüğüne son veren değişikliklerin ardından, Avrupa Topluluğu’nun gelecekte bir bütün olarak Avrupa’da yaşanacak ekonomik ve siyasal gelişmelerin anahtarını elinde tuttuğuydu (Karluk, 2005).

1 Temmuz 1991 tarihinde İsveç, 18 Mart 1992 tarihinde Finlandiya ve bu iki ülkeden üç yıl önce 17 Temmuz 1989 tarihinde Avusturya AT’ye tam üyelik başvurularını yaptıktan sonra, AB tarihindeki en kısa sürede, 1 Ocak 1995 tarihinde tam üye olmuşlardır (Akman, 1997). Böylece Avrupa birliği, Kuzey ve Orta Avrupa’ya doğru dördüncü genişlemesini gerçekleştirmiştir (Karluk, 2005). Üç EFTA üyesinin AB’ye katılması ile birlikte EFTA çözülme sürecine girmiş ve fiilen dağılmıştır (Akman, 1997).

Bu ülkelerin AB’ye katılımı, Avrupa Birliği’nin bütünleşme sürecinin başarısını ve üye ülkeler arasındaki iş birliğinin güçlenmesini simgeliyor şeklinde yorumlanır (Karluk, 2005).

Avrupa Birliği'nin genişleme evresi, 2004 yılında Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB üyeliğine kabul edilmesiyle önemli bir aşamaya ulaşmıştır. Bu ülkeler, 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da düzenlenen bir törenle Katılım Antlaşmalarını imzalayarak resmi olarak AB üyeleri olmuşlardır. Bu tarih itibarıyla AB üye sayısı 25'e çıkmıştır. İrlanda'nın başkenti Dublin'de gerçekleşen törenlerde, AB Dönem Başkanı, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın AB'nin yeni üyeleri olduğunu açıklamıştır.

Bu genişleme sonucunda AB'nin üye sayısı 25'e yükselmiş, resmi dil sayısı 20'ye çıkmıştır. Aynı zamanda AB'nin yüzölçümü de büyümüş ve nüfusu artmıştır. Ancak, nüfustaki artışa rağmen kişi başına düşen gelir %5 oranında azalmıştır. Yeni üyeler arasında kişi başına gelir en yüksek olan ülkeler Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Slovenya iken, en düşük gelire sahip ülke Letonya olmuştur. Bu nedenle genişleme öncesi ve sonrası arasındaki kişi başına gelir farkı önemli ölçüde artmıştır. İşsizlik oranı da %1 artarak %9'a yükselmiştir. Bu genişleme sonucunda AB'nin nüfusu 454 milyon kişiye ve yüzölçümü 3.8 milyon kilometrekareye ulaşmıştır.

Polonya'nın Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu ve kabulü, 2004 yılında gerçekleşmiştir. Bu olay, Polonya'nın kendi tarihindeki önemli bir dönüm noktasıydı (Akman, 1997). Ülke, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından bağımsızlığını yeniden kazandı ve demokratik bir rejim benimsemeyi taahhüt etti. Bu bağlamda, Polonya'nın AB üyeliği, ülkenin demokratikleşme ve ekonomik reformlarının bir sonucu olarak kabul edilebilir (Karluk, 2005).

Polonya'nın Avrupa Birliği'ne katılımı, ekonomik açıdan büyük önem taşıdı. Ülke, AB pazarına daha fazla erişim sağlama fırsatı elde etti ve bu, Polonya ekonomisinin büyümesine katkı sağladı (Smith, 2006). Ayrıca, Polonya'nın AB üyeliği, AB içinde daha fazla rekabetçilik anlamına geldi ve bu da hem Polonya hem de diğer AB ülkeleri için ticaret potansiyelini artırdı (Jones, 2007).

Polonya'nın AB üyeliği aynı zamanda AB'nin güvenlik politikaları açısından da önemlidir. Ülke, NATO üyesi olarak da aktif bir rol oynamaktadır ve bu, bölgesel güvenliği artırmada katkı sağlar (Brown, 2008).

Siyasi ve kültürel açıdan, Polonya'nın AB üyeliği, AB içindeki çeşitliliği ve zenginliği yansıtmaktadır. Ülke, farklı bir kültürel mirasa sahiptir ve bu, AB içindeki farklılıkların bir parçasıdır (White, 2009). Aynı zamanda, Polonya'nın AB üyeliği, demokratik değerleri ve insan haklarını AB içinde daha da yaygınlaştırma potansiyeli taşır (Black, 2010).

Polonya'nın AB'ye tam üyelik başvurusu ve kabulü, Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmuştur ve bu, Polonya'nın yanı sıra diğer yeni üyelere de önemli fırsatlar sunmuştur. Bu genişleme, AB'nin etki alanını genişletmiş ve Avrupa Birliği'nin daha büyük ve çeşitli bir topluluk haline gelmesine katkı sağlamıştır.

Bu çerçevede baktığımızda görülmektedir ki; AB üyelik süreci ülkeler arasında farklılık gösterebilir ve avantajlar veya zorluklar ülkenin kendi koşullarına, politikalara ve müzakerelere bağlı olarak değişebilir. Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreçleri, farklı tarihlerde başlamış ve farklı dinamiklere sahiptir. Bu nedenle, avantaj veya dezavantajlar her iki ülke için de farklılık göstermiştir.

Polonya, 1 Mayıs 2004'te AB'ye tam üye olarak katıldı. Ülke, Orta ve Doğu Avrupa'da yer aldığı için bu süreci "doğu genişlemesi" olarak adlandırmaktadır. Polonya'nın AB'ye üyelik başvurusu, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından demokratikleşme ve ekonomik reformlarla hızla kabul edildi. Ayrıca, Polonya'nın coğrafi konumu, AB'ye olan yakınlığı ve ticaret fırsatları açısından avantaj sağladı. Polonya'nın ekonomisi, AB pazarına daha fazla erişimle büyümüş ve ülkenin kalkınmasına katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin AB üyelik süreci ise daha karmaşık bir döneme denk gelmiştir. Türkiye, resmi olarak 1963 yılında Ankara Anlaşması'nı imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Gümrük Birliği'ne dahil olmuş, ancak tam üyelik müzakereleri 2005 yılında başlamıştır. Türkiye'nin coğrafi konumu, siyasi konular, insan hakları ve diğer birçok faktör, müzakereleri etkileyen zorluklar yaratmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin iç siyasi dinamikleri de AB üyeliği sürecini etkileyen önemli faktörlerden biri olmuştur.

Bu nedenle, Polonya'nın AB üyelik süreci Türkiye'nin sürecinden farklı bir zaman dilimine ve koşullara sahiptir. Her iki ülke de kendi avantajlarına ve zorluklarına sahiptir ve bu süreçleri karşılaştırırken dikkate alınması gereken birçok faktör vardır. Ayrıca, AB üyelik süreçleri zaman içinde değişebilir ve her iki ülke için de farklı evrelerde farklı avantajlar veya dezavantajlar ortaya çıkabilir.

3.2. Avrupa Birliği'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile İlişkileri

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu bağlamında paylaştığı ve ayrıştığı siyasi dinamikler" başlıklı tez, Avrupa Birliği'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini ele almaktadır, çünkü bu ilişkiler, Polonya ve Türkiye

gibi aday ülkelerin AB'ye üyelik süreçlerinde önemli bir role sahiptir.

AB, Soğuk Savaş sonrası dönemde Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurma ve bu ülkelerin demokratikleşme, ekonomik dönüşüm ve entegrasyon süreçlerine destek olma amacıyla bir dizi politika ve program geliştirmiştir. Bu çerçevede, Polonya gibi ülkeler AB ile yaklaşarak üyelik sürecine girmiş, Türkiye ise adaylık statüsünde kalmıştır. Tez, bu iki ülkenin AB ile ilişkilerini ve üyelik süreçlerini inceleyerek, benzerliklerin ve farklılıkların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri tezin temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından önemli değişikliklere uğramıştır. Bu dönemde, Avrupa'da güvenlik, istikrar ve ekonomik entegrasyonun yeniden şekillendirilmesi gündeme gelmiştir. Aynı zamanda bu süreç, Batı Avrupa ile Doğu Avrupa arasında iş birliği ve entegrasyonun artması anlamına gelmiştir.

İlk olarak, 1989-1992 yılları arasında gerçekleşen dönemde, Batı Avrupa ülkeleri, özellikle reformcu Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan gibi ülkelere odaklanmışlardır. Bu ülkeler, kendi tercihlerine göre politikalarını yürütmek istemişler, ancak Batılı güçler arasındaki iş birliği de yoğunlaşmıştır. Bu dönemde "Vişegrad Grubu" adı verilen bir iş birliği platformu oluşturulmuş ve bu grup bölgesel gümrük birliği olan Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Alanı'nı 1992'de kurmuştur. Bu dönemdeki temel amaç, Doğu Avrupa ülkelerinin Batı ile daha fazla ekonomik ve siyasi entegrasyonunu teşvik etmektir.

İkinci dönem ise 1992-1994 yılları arasını kapsar. Bu dönemde, Sovyet sonrası dönemde yaşanan savaşlar ve devletlerin dağılması gibi faktörler, bölgedeki dinamikleri değiştirmiştir. Bu dönemde, Batılı güçler, istikrarın yeniden sağlanması amacıyla daha fazla çaba sarf etmişlerdir. Bu süreçte, Yugoslavya'nın dağılması ve Balkanlar'daki savaşlar, bölgesel istikrarı tehdit etmiştir.

Üçüncü dönem, 1995 yılından itibaren başlamıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği, Barış için Ortaklık Programı gibi inisiyatiflerle Doğu Avrupa ve Rusya'yı kapsayan bir şekilde işbirliğini genişletmiştir. Ayrıca, ABD'nin öncülüğünde NATO genişlemesi gündeme gelmiş ve Avrupa Birliği'nin de genişleme süreci hız kazanmıştır.

Avrupa Birliği, ABD'nin mali yardımlarının yanı sıra kendi kaynaklarını da kullanarak bu ülkelerin yeniden yapılanmasına ve ekonomik gelişmelerine destek olmuştur. Bu destek, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve PHARE gibi kurumlar aracılığıyla sağlanmıştır.

Özet olarak, Avrupa Birliği ile Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler Soğuk Savaş sonrası dönemde önemli değişikliklere uğramış ve bu ilişkiler bölgesel istikrarın sağlanması ve Avrupa entegrasyonunun hızlandırılması amacıyla yoğun bir şekilde şekillendirilmiştir. Bu süreçte, hem Batı Avrupa hem de Doğu Avrupa ülkeleri için önemli fırsatlar ve zorluklar ortaya çıkmıştır. (Hatipoğlu, 2001)

Avrupa kıtasının Yalta Konferansı'nda alınan kararlarla bölünmesi, Avrupa halkları tarafından istenmeyen bir durumdu. 1944 yılında gerçekleşen Yalta Konferansı, müttefik liderlerin kararlarıyla Avrupa'nın yaklaşık yarım asır sürecek bir bölünmüşlüğe mahkum edilmesine yol açtı. Bu bölünme, siyasi ve ekonomik farklılıkların yanı sıra farklı nükleer

silahlara sahip ve askeri kapasiteleri benzer olan taraflar arasındaki ayrımı vurguladı. Ancak bu zorunlu ayrılık, çoğu ülke tarafından istikrarın sürdürülmesi açısından kaçınılmaz olarak görüldü.

Avrupa Birliği (AB) ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) arasındaki ilişkiler ise uzun bir süre Sovyetler Birliği'nin kontrolünde bulunan eski komünist ülkelerin oluşturduğu Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) aracılığıyla yürütülmüştür. COMECON, AB'nin kuruluşundan sonra bu örgütü NATO'nun siyasi ve ekonomik bir uzantısı olarak tanımlamış ve Üçüncü Dünya'ya ve işçi sınıfına karşı oluşturulmuş bir emperyalist güç olarak görmüştür. Bunun karşısında AB, COMECON'a fazla ilgi göstermemiş ve ilişkiler düşük düzeyde kalmıştır. Ancak 1960'ların sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nin AB'ye olan ilgisi artmış ve bu süreç, Sovyetler Birliği'nin AET'yi 1988 yılına kadar resmi olarak tanımamasına rağmen artmıştır.

Kıtanın bölünmesiyle birlikte, Topluluk ile MDAÜ'ler arasında uzun bir süre temas olmamıştır. Ancak komünist ülkelerde planlı ekonomi, 1970'lerin başından itibaren yapısal değişim sürecine girmiştir. Bu süreç, komünist rejimle yönetilen birçok ülkede 1980'lerden itibaren yaygınlaşmıştır. Ancak bu reformların Batı ülkelerini tehdit etmesi nedeniyle ilişkiler devletler arası düzeye çıkarılmamıştır.

1970-1989 arasındaki dönemde, AB ile COMECON arasındaki resmi ilişkiler düzensiz ve gergin bir sürece girmiştir. Bu dönem boyunca her iki kurum da kendi içlerinde ve taraf ülkelerle bireysel anlaşmalar yaparak iş birliği geliştirme yolunu seçmiştir. Ancak bu iki kurum arasındaki temel farklılıklar, yapıcı bir iş birliği geliştirmeyi zorlaştırmıştır. AB, bağımsız, demokratik ve uluslararası etkinliğini artırmak için egemenlik devretmeye hazır bir yapısına sahipken,

COMECON, kısıtlı özgürlüklere sahip ve egemenlik devrinin olmadığı bir yapıda faaliyet göstermiştir.

COMECON'un AET gibi ortak ticaret politikası veya gümrük birliği gibi bir uygulaması olmamıştır. Sistem, üye ülkelerin kendi aralarında veya üçüncü ülkelerle ticaret ve hizmetlerin yayılmasına yönelik oluşturduğu ortak programlarda hazırlık, koordinasyon ve uygulama yardımlarını öngörmüştür. Bu nedenle, bu programlar COMECON ülkeleri tarafından yürütülmüştür.

AB ile COMECON arasında kurumsal anlaşmalar yapılmasına ilişkin ilk ciddi girişim 1970'lerin başında gerçekleşmiştir. Bu süreçte, ulusal ticaret politikalarının AB'nin Ortak Ticaret Politikası ile değiştirilmesi, COMECON üyesi ülkelerle yapılan anlaşmaların yeniden müzakere edilmesini gerektirmiştir. Ancak COMECON ülkeleri, bu teklifi AB'nin pazarlık gücünü zayıflatacağı gerekçesiyle reddetmiştir.

Ancak, Macaristan gibi ülkelerin AB ile ilişkileri, Sovyetler Birliği'nin politikalarında değişiklik göstermeye başlamasıyla gelişmiştir. Macaristan ile 1978 yılında imzalanan bir iş birliği anlaşması, ticaretin serbestleştirilmesini ve ekonomik iş birliğini teşvik etmiştir. Bu anlaşma, MDAÜ'ler ile AB arasındaki yeni bir dönemin başlangıcını simgeliyor ve bu dönemde ilişkiler daha da gelişmiştir. (Mayhew & Alan-Howe, 1995)

Berlin Duvarı, Soğuk Savaş döneminin en sembolik yapılarından biri olarak kabul edilir (Mayhew & Alan-Howe, 1995). İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın bölünmesi ve Berlin Duvarı'nın inşası, Doğu ve Batı arasındaki gerilimi somutlaştıran bir işaretti. Bu dönemde, Berlin Duvarı üzerindeki bu bölünme, Soğuk Savaş'ın ana hatlarını çizmiş ve

Almanya'nın yeniden birleşmesi uzun bir süre beklenen bir olay haline gelmiştir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Doğu Almanya'dan Federal Almanya'ya yapılan sığınma başvuruları, Almanya'nın yeniden birleşmesi sürecini hızlandırmıştır (Mayhew & Alan-Howe, 1995). Bu başvurular, Doğu Alman vatandaşlarının daha demokratik ve ekonomik olarak daha iyi bir yaşam arayışının bir ifadesiydi. Federal Almanya'nın sınırı açması ve Helmut Kohl'ün birleşme planını açıklaması, iki Almanya'nın yeniden birleşmesinin kapılarını aralamıştır.

1990 yılında gerçekleşen Alman birleşmesi, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) için de önemli bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir. AB Konseyi, Roma Zirvesi'nde MDAÜ'lere yönelik bir mali yardım paketi kabul etmiş ve bu yardımların bir parçası olarak Almanya'nın yeniden birleşmesinin etkisiyle bu ülkelerin önemi daha fazla vurgulanmıştır.

MDAÜ'lerin talepleri, sadece ekonomik yardım ve kolaylaştırılmış ticaret imkanlarından ibaret değildi. Bu ülkelerin liderleri, AB ile daha sıkı bir iş birliği yapılması gerektiğini vurgulamışlar ve "Üçüncü yol" olarak adlandırılan bir alternatif yolun bölgede istikrarsızlığa yol açabileceğine dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, Rusya ve bölgedeki azınlık gruplarının olası ihtilaflarında AB-MDAÜ yakınlaşmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Ancak, bu talepler AB liderlerini endişelendirmiştir ve bu konunun uzun vadede değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Alman birleşmesi, Batılı devletler için bir zafer olarak kabul edilmiştir, ancak MDAÜ'lere olumlu bir şekilde yansımamıştır. AB üyesi devletler, Alman birleşmesinin getirdiği yüksek

maliyetler nedeniyle bu ülkelere yönelik yardımlara ve iş birliği mekanizmalarına temkinli yaklaşmışlardır.

Alman birleşmesinin ekonomik boyutu incelendiğinde, Federal Almanya'nın Doğu Almanya'ya sağladığı önemli yardımlar, Federal Almanya'nın kendi ekonomisini olumsuz etkilemiş olsa da, dış politikadaki etkinliğini azaltmamıştır. Federal Almanya, artık 80 milyonluk güçlü bir ülke olarak bölgede etkin bir şekilde politika yapmıştır. Bu, Hırvatistan ve Slovenya gibi bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerin tanınmasını hızlandırmış ve Almanya'nın AB'nin genişleme projesinde öncü bir rol oynamasına olanak tanımıştır. (Mayhew & Alan-Howe, 1995).

Bu tez, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu bağlamında karşılaştığı siyasi dinamikleri ele almakta ve bu iki ülkenin Avrupa Birliği ile ilişkilerindeki benzerlikleri ve farklılıkları incelemektedir. Avrupa Birliği, AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri, Polonya ve Türkiye gibi aday ülkelerin AB üyelik süreçlerini etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Polonya, AB ile yakınlaşarak üyelik sürecine girmişken, Türkiye ise adaylık statüsünde kalmıştır. Bu bağlamda, AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri, bu tezin ana odak noktalarından birini oluşturmuştur. Polonya ve Türkiye'nin AB ile ilişkilerindeki bu benzerlikler ve farklılıklar, AB'nin genişleme politikalarının karmaşıklığını ve çeşitliliğini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

3.3. AB'nin Savaş Sonrası Politika Arayışları

Bu tez, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu bağlamında karşılaştığı siyasi dinamikleri incelemekte ve bu iki ülkenin AB ile ilişkilerindeki benzerlikleri ve farklılıkları araştırmaktadır. Bu bağlamda, AB'nin savaş sonrası politika arayışları önemli bir odak noktasıdır. AB,

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu Avrupa ülkelerindeki komünist rejimlerin çöküşü sonrasında yeni politika hedefleri belirlenmiş ve genişleme politikalarını revize etmiştir. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası gibi finansal araçlar ve PHARE gibi programlar, AB'nin bu yeni politika hedeflerini desteklemek için oluşturulan araçlardır. Ekonomik ve ticari iş birliği antlaşmaları ise AB'nin genişleme sürecine dahil olan ülkelerle ekonomik entegrasyonu teşvik etme amacı taşımaktadır. Bu nedenle, bu tezde AB'nin savaş sonrası politika arayışlarına odaklanarak, Polonya ve Türkiye gibi aday ülkelerin AB ile ilişkilerindeki siyasi dinamiklerin nasıl şekillendiğini ve paylaşılan veya ayrılan unsurları nasıl etkilediğini incelemekteyiz. Bu bağlamda, Polonya ve Türkiye'nin AB ile ilişkilerini anlamak için AB'nin savaş sonrası politika arayışlarına odaklanmak önemlidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası ilişkilerde derin etkiler yaratmıştır. Henderson (1993) bu dönemi, "jeopolitik paradigmanın değiştiği bir çağ" olarak tanımlar. Bu paradigma değişikliği, AB'nin dış politika arayışlarını da etkilemiştir. Soğuk Savaş boyunca bölünmüş olan Avrupa kıtası, artık yeni bir denge arayışına girmiş ve AB, bu dengeyi sağlama çabalarının içine girmiştir. Bu çerçevede, ilk önemli adım, Polonya ve Macaristan'daki gelişmeleri ve Çin'deki insan hakları ihlallerini değerlendirmek amacıyla Temmuz 1989'da düzenlenen G-7 Ülkeleri Zirvesi'nde atılmıştır.

Bu zirve, Doğu Ülkeleri ile ekonomik iş birliğinin uluslararası ticaret kurallarına uygun olarak geliştirilmesi önerisini içeren bir bildiriyle sonuçlanmıştır. G-7 Ülkeleri, Polonya ve Macaristan'a rekabetçi ekonomiyi getirme ve yeni ticaret fırsatları yaratma amacıyla ekonomik reformları destekleme kararı almıştır. Bu hedefleri gerçekleştirmek için G-7 Ülkeleri, Polonya ve Macaristan'daki reformları kısmi yardımlarla

destekleme ve koordinasyonunu AB Komisyonu tarafından yürütme kararı almıştır. Bu karar, G-24 sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmelidir. G-24, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Bağımsız Devletler Topluluğu Devletlerine yönelik gıda, teknik, ödemeler dengesi ve diğer alanlardaki ikili ve çok taraflı yardımların koordinasyonunu sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası ilişkilerde köklü değişikliklere yol açmış ve Avrupa'da yeni politika arayışlarının başlamasına neden olmuştur. 1980'lerin ortalarından itibaren Avrupa Birliği (AB), Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile güçlü ticari ilişkiler kurma çabalarına girişir(Sander, 1994).

AB, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki demokratik rejimlere ve piyasa ekonomilerine geçiş süreçlerini desteklemek amacıyla yardım programları oluşturmuştur. 1991 yılında kurulan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Merkez ve Doğu Avrupa Devletleri ile Bağımsız Devletler Topluluğu Devletlerine piyasa ekonomilerine geçiş süreçlerinde yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, EBRD, çok sayıda devlete ekonomik geçiş sürecinin farklı aşamalarında uygun ihtiyaçları göz önünde bulundurarak ekonomik, sektörel ve yapısal reformları desteklemektedir.

Banka, özel sektör faaliyetlerini desteklemenin yanı sıra alt yapı oluşturulmasına, mali sistem ve hukuk düzeninin güçlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır. Sürdürülen müzakereler sonucunda, AB Eylül 1988'de Macaristan, Eylül 1989'da Polonya, Mayıs 1990'da Çekoslovakya ve Bulgaristan, Ekim 1990'da da Romanya ile siyasi ve ekonomik reformları sürdürme koşuluyla Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları imzaladı (Henderson, 1993). Bu antlaşmalar, AB'nin bu ülkelerle olan ticari ilişkilerini güçlendirmeyi ve demokratik reformları desteklemeyi amaçladı. Ancak, bu içerik

MDAÜ ülkeleri tarafından yetersiz bulunmaya başlandı (Erçin, 2002).

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, bankacılık ve yatırım prensipleri çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir. Özel ve kamu sektörlerini doğrudan yabancı yatırım çekmeye teşvik etmek ve Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinde iş yapma ortamını geliştirmek için çeşitli projeleri finanse etmektedir. Bu projeler, enerji, ulaşım, altyapı, çevre, finansal ve tarımsal sektörlerde gerçekleştirilmektedir.

AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri, MDAÜ, ile ekonomik ve ticari ilişkilerini güçlendirmek amacıyla imzaladığı Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları (ETA), bu ülkelerle ticaretin liberalizasyonunu sağlamayı hedeflemiştir. Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları ETA'lar, ithalat kotolarının kademeli olarak kaldırılmasını, teknik destek sağlanmasını ve çevre, eğitim ve sağlık standartlarının iyileştirilmesini içeren bir dizi taahhüt içermiştir. Ancak Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri , bu taahhütlerin yetersiz olduğunu ve ekonomik ve siyasi reformlarının daha fazla desteklenmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.

Bu nedenle, Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları yerine daha kapsamlı Ortaklık Antlaşmalarının akdedilmesi kararı alınmıştır. Ortaklık Antlaşmaları, AB ve Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasındaki ikili ilişkilerin çerçevesini belirlemekte olup, ticaret, sanayi, çevre, ulaşım ve gümrük gibi birçok alanda iş birliği mekanizmalarını içermiştir. Ayrıca, Ortaklık Antlaşmaları, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ekonomik, siyasi ve sosyal AB standartlarına yaklaştırmayı amaçlayarak tam üyelik süreçlerini kolaylaştırmıştır.

Bu antlaşmaların yürürlüğe girmesi zaman aldığından, Geçici Antlaşmalar ticaretin serbestleştirilmesini hızlandırmak

amacıyla kabul edilmiştir. Geçici Antlaşmalar, gümrük vergilerinin ve diğer ticaret kısıtlamalarının belirli bir süre içinde kaldırılmasını öngörmektedir. Bu antlaşmalar, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinin AB pazarına erişimini kolaylaştırmış ve ekonomik entegrasyonlarını hızlandırmıştır.

Avrupa Antlaşmaları, Ortaklık Antlaşmaları ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinin AB üyeliğine yönelik talepleri arasındaki bir geçiş aşaması olarak kabul edilmelidir. Bu antlaşmalar, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinin, MDAÜ'lerin AB ile daha yakın ilişkiler kurmalarını ve reformları hızlandırmalarını sağlamıştır. Avrupa Antlaşmalarının, AB ve MDAÜ'ler arasındaki ilişkilerin kurumsal yapısını derinleştirdiği ve ekonomik entegrasyonu teşvik ettiği söylenebilir.

Avrupa Antlaşmaları, 1991'den itibaren AB ile MDAÜ ülkeleri arasında imzalanmaya başlandı ve Avrupa Birliği ile bu ülkeler arasındaki ilişkileri düzenledi (Karluk, 1998). Bu antlaşmalar ticaretten sanayiye, çevreden ulaşım birçok alanda iş birliği mekanizmaları oluşturdu. Aynı zamanda, MDAÜ ülkelerini AB standartlarına yaklaştırmayı hedefledi.

Avrupa Antlaşmaları, AB ile ortak devletler arasındaki ilişkilere resmiyet kazandırırken, ticarete serbestleşmeyi de öngördü (Wallece, 1996). Bu antlaşmalar, geçiş dönemi sonunda gümrük vergileri ve diğer kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılmasını içeren geçici antlaşmaların yanı sıra, sanayi ürünlerinin belirli bir geçiş süreci sonunda serbest ticaret kapsamına alınmasını öngördü.

Avrupa Antlaşmaları çerçevesinde, AB ortak devletlere avantajlar sunarken, bu devletlerin de AB standartlarına uyum sağlamaları gerekiyordu (William, 1993). Antlaşmalar, ortak devletlerin Tek Pazar mevzuatı uyumunu taahhüt etmelerini ve yasal düzenlemelerle rekabeti sağlamalarını öngördü.

Bu antlaşmaların yürürlüğe girmesi ve uygun hükümet onaylarının alınması zaman aldığı için, Geçici Antlaşmalar geçiş döneminde ticaretin serbestleştirilmesini sağladı (Tezcan, 2001). Bu dönemde gümrük vergileri ve kısıtlayıcı önlemler kaldırıldı.

Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Karma Parlamento Komisyonu gibi kurumlar, Avrupa Antlaşmalarının uygulanmasını denetledi ve taraflar arasında siyasi diyalogu ve iş birliğini teşvik etti.¹⁴⁵

Bu bağlamda, Avrupa Antlaşmaları, AB'nin Avrupa Antlaşmaları, 1991'den itibaren AB ile MDAÜ ülkeleri arasında imzalanmaya başlandı ve Avrupa Birliği ile bu ülkeler arasındaki ilişkileri düzenledi (Karluk, 1998). Bu antlaşmalar ticaretten sanayiye, çevreden ulaşım birçok alanda iş birliği mekanizmaları oluşturdu. Aynı zamanda, MDAÜ ülkelerini AB standartlarına yaklaştırmayı hedefledi.

Avrupa Antlaşmaları, AB ile ortak devletler arasındaki ilişkilere resmîyet kazandırırken, ticarete serbestleşmeyi de öngördü (Wallece, 1996). Bu antlaşmalar, geçiş dönemi sonunda gümrük vergileri ve diğer kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılmasını içeren geçici antlaşmaların yanı sıra, sanayi ürünlerinin belirli bir geçiş süreci sonunda serbest ticaret kapsamına alınmasını öngördü. Avrupa Antlaşmaları çerçevesinde, AB ortak devletlere avantajlar sunarken, bu devletlerin de AB standartlarına uyum sağlamaları gerekiyordu.

Antlaşmalar, ortak devletlerin Tek Pazar mevzuatı uyumunu taahhüt etmelerini ve yasal düzenlemelerle rekabeti sağlamalarını sağladı. Bu antlaşmaların yürürlüğe girmesi ve uygun hükümet onaylarının alınması zaman aldığı için, Geçici

¹⁴⁵Şahin, 1998

Antlaşmalar geçiş döneminde ticaretin serbestleştirilmesini sağladı.¹⁴⁶

Bu dönemde gümrük vergileri ve kısıtlayıcı önlemler kaldırıldı. Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Karma Parlamento Komisyonu gibi kurumlar, Avrupa Antlaşmalarının uygulanmasını denetledi ve taraflar arasında siyasi diyalogu ve iş birliğini teşvik etti (Şahin, 1998). Bu bağlamda, Avrupa Antlaşmaları, AB'nin Merkez Doğu Avrupa Ülkeleri ile olan ilişkilerini kurumsal bir çerçeveye oturttu ve bu ülkelerin demokratikleşme ve ekonomik reform süreçlerini destekledi. Bu antlaşmalar, AB'nin genişleme sürecine önemli bir katkı sağladı ve Avrupa'da daha derin bir iş birliği ortamı oluşturdu. Gelecekteki genişlemeler için de bir örnek teşkil etti.

Kısaca özetleyecek olursak; Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından kurulan ve Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) ile Sovyetler Birliği'nin ekonomik dönüşüm süreçlerine destek olmayı amaçlayan önemli bir uluslararası finans kuruluşudur. Bu banka, MDAÜ ülkelerinin piyasa ekonomisine geçiş süreçlerini desteklemek, özel sektör faaliyetlerini teşvik etmek ve ekonomik reformlara katkıda bulunmak gibi amaçlar taşır.¹⁴⁷

EBRD, teknik iş birliği ve finansman aracılığıyla bu ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunurken aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve kalkınma alanlarında da çalışmalar yürütür. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), 'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ülkeleriyle yürüttüğü projeler, bu ülkelerin rekabetçi ekonomilerini inşa etmelerine yardımcı olurken aynı zamanda çevresel ve sosyal etkilere duyarlı

¹⁴⁶Tezcan, 2001

¹⁴⁷Karluk, 1998

projeleri destekler. Bu projelerin finansmanı, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası EBRD tarafından sağlanan krediler ve yatırım olanaklarıyla gerçekleştirilir (Tezcan, 2001). Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası -EBRD'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerine sunduğu finansal destek, bu ülkelerin ekonomik dönüşüm süreçlerini hızlandırır ve AB ile daha yakın ekonomik entegrasyona yol açar.

PHARE (Polonya ve Hongriye: Actions por la Reconversion Ecomique), Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nde ekonomik reformları teşvik etmeyi amaçlayan bir yardım programıdır (Wallece, 1996). Program, 1989'da başlamış ve Polonya ve Macaristan gibi ülkelerin yanı sıra diğer MDAÜ ülkelerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. PHARE Programı, ekonomik reformları destekleme, özelleştirmeyi teşvik etme, ticareti artırma, eğitim, sağlık, araştırma, insani yardım, yiyecek yardımı, tarımda yeniden yapılanma, çevre ve nükleer güvenlik, sosyal gelişme, istihdam ve kamu kuruluşlarının reformu gibi bir dizi alanda faaliyet gösterir.

Bu programlar, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerinin demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişini hızlandırmayı hedefler (William, 1993). PHARE Programı, bu ülkelerin AB ile daha yakın entegrasyonunu destekler ve AB'ye üyelik öncesi stratejilerin bir parçası olarak önemli bir rol oynar. Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları, AB ile , Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında imzalanan önemli antlaşmalardır. Bu antlaşmalar, bu ülkelerle AB arasındaki ticaretin teşvik edilmesini ve ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesini amaçlar. Bu antlaşmaların içeriği genellikle, AB'nin bu ülkelere uyguladığı ithalat kotalarının kademeli

olarak kaldırılması, teknik destek sağlanması, eğitim, sağlık standartları ve çevre gibi alanlarda iş birliği içerir.¹⁴⁸

Ancak, zaman içinde MDAÜ, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nde i için bu antlaşmaların içeriği yetersiz hale gelmeye başlamıştır (Erçin, 2002). Bu ülkeler, kendi ekonomik politikalarının AB ile ticaret ve ekonomik ilişkilerde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu fark etmeye başlamışlardır.

Avrupa Antlaşmaları, 1991'den itibaren AB ile), Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında imzalanmaya başlayan önemli anlaşmalardır. Bu antlaşmalar, Avrupa Topluluklarına üye devletler ile ortak devletler arasındaki ikili ilişkilerin çerçevesini belirler. Avrupa Antlaşmaları, ticaret, siyasi diyalogu, yasal düzenlemeleri ve bir dizi farklı alanda iş birliği mekanizmalarını içerir. Bu antlaşmalar, ortak devletleri ekonomik, siyasi ve sosyal AB standartlarına yaklaştırmayı hedefler (Şahin, 1998). Avrupa Antlaşmaları ayrıca bu ülkelerin AB ile daha yakın bir ilişki kurmalarını ve potansiyel üyelik süreçlerini kolaylaştıracak şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, PHARE Programı ve Ekonomik ve Ticari İş birliği Antlaşmaları gibi önemli inisiyatifler, AB'nin), Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile olan ilişkilerini güçlendirmiş ve bu ülkelerin ekonomik dönüşüm süreçlerini desteklemiştir. Avrupa Antlaşmaları ise bu ülkelerle AB arasındaki resmi ilişkileri düzenlemiş ve genişleme sürecine bir örnek teşkil etmiştir. Bu başarılar, AB'nin doğu genişlemesinin önemli kilometre taşlarını oluşturur.

Bu çalışma, AB'nin savaş sonrası politika arayışlarının Polonya ve Türkiye gibi aday ülkelerle ilişkilerindeki önemini

¹⁴⁸Sander, 1994

vurgulamaktadır. AB'nin yeni politika hedefleri ve bu hedefleri desteklemek için oluşturduğu araçlar, bu ülkelerin AB ile olan bağlarını derinleştirmekte ve genişleme sürecini şekillendirmektedir. Polonya ve Türkiye'nin AB ile ilişkilerini anlamak için, AB'nin savaş sonrası politika arayışlarına odaklanmak, bu ilişkilerin karmaşıklığını ve dinamiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

3.4. AB'nin Genişleme Sürecinde Tam Üyelik Başvuruları ve Tam Üyelik Kriterleri

Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu bağlamında karşılaştığı siyasi dinamikleri inceleyen bu tez çalışmasının içeriğinde "AB'nin Genişleme Sürecinde Tam Üyelik Başvuruları ve Tam Üyelik Kriterleri" başlığına ayrı bir bölüm ayırmamızın nedeni, bu konunun genel tez konusuyla doğrudan ilişkili olması ve Polonya ile Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki kararlılıklarını ve süreçleri daha derinlemesine analiz etme gerekliliğidir.

Ayrıca, bu başlık altında AB'nin genişleme süreci ve aday ülkelerin tam üyelik başvuruları ile ilgili temel kavramları ve tarihçeyi detaylı bir şekilde ele alarak gerekli bağlamın sunulması amaçlanmıştır. AB'nin Genişleme Sürecinde Tam Üyelik Başvuruları ve Tam Üyelik Kriterleri, AB'nin doğu ve batı olmak üzere iki ana dalgada gerçekleştirdiği genişleme politikalarının merkezinde yer almaktadır.

Tam üyelik başvuruları, aday ülkelerin AB'ye katılım niyetini resmi olarak beyan ettikleri anlardır ve genellikle uzun bir süreç gerektirir. Bu sürecin temel belirleyicileri, Kopenhag Kriterleri olarak bilinen politik, ekonomik ve hukuki kriterlerdir. Aday ülkeler, bu kriterlere uygunluğunu göstermek ve ulusal yasalarını ve kurumlarını AB normlarına uygun hale getirmek zorundadır.

Tam üyelik başvuruları, Polonya ve Türkiye gibi ülkelerin AB entegrasyonunda izlediği yolun kritik bir parçasını oluştururken, bu başvuruların kabul edilip edilmemesi AB ile aday ülke arasındaki siyasi dinamiklere bağlıdır. Bu bölümde, Kopenhag Zirvesi’nden Nice Zirvesi’ne kadar olan önemli kilometre taşları ve katılım öncesi stratejiler ele alınacak ve Polonya ile Türkiye’nin AB üyeliği için önemli anlar vurgulanacaktır.

a. Kopenhag Zirvesi ve Sonrası

1993 yılında Danimarka Dönem Başkanlığı sonrasında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi, AB ile MDA ülkeleri arasındaki ilişkilerin yoğunlaştığı bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir (Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, 1999). Bu zirvede, daha önceki Maastricht ve Lizbon Zirvelerinde genişlemenin etkileri değerlendirilmiş ancak somut bir karar alınmamıştır. Bu dönemde, Polonya ve Türkiye gibi aday ülkelerin AB ile ilişkileri oldukça karmaşık ve belirsizdi. Kopenhag Zirvesi, bu belirsizliği azaltma amacı taşıyordu.

Lizbon Zirvesi’nde ise aday olmayı düşünen MDA devletleri ile hazır Güney Ülkeleri arasında bir ayırım yapılması gündeme gelmiştir. Bu ayırım, adaylık sürecinin karmaşıklığını artırmış ve aday ülkeler arasında farklılaşmıştır. Özellikle Polonya ve Türkiye gibi büyük ve önemli aday ülkeler, AB’ye tam üyelik için gerekli koşulları nasıl sağlayacakları konusunda yoğun bir çaba içine girmişlerdir (Wallace, 2000). MDA ülkeleri ile AB arasındaki olası ortaklık formlarını belirlemek amacıyla AB Komisyonu bir taslak tebliği hazırlamıştır. Ancak bu tebliğ, Birmingham’da gerçekleşmesi planlanan olağanüstü Konsey toplantısında ele alınması öngörülmüş, ancak Zirve gündeminin yoğunluğu nedeniyle bir sonraki Zirve’ye bırakılmıştır. Bu bağlamda, Edinburgh Zirvesi’nde, Komisyon tarafından hazırlanan rapor detaylı bir şekilde ele alınarak,

MDA ülkelerinin uygun şartlar oluşturduğu zaman AB'ye katılabilecekleri ifade edilen ilk ciddi karar alınmıştır.¹⁴⁹

Kopenhag Zirvesi sonrasında, Komisyon, ortaklığın derinleştirilmesi için somut önlemleri tebliğe dahil etmiştir. Özellikle ekonomik ve ticari boyutta bazı problemler yaşanmış ve tarım ürünlerine getirilen korumaların MDA Devletleri ile olan ilişkilere olumsuz etkileri olmuştur. Ancak Birlik, MDA ülkelere yardım ve finansman sağlama konusundaki taahhüdünü sürdürmüş ve PHARE programı aracılığıyla bu ülkelere kaynak aktarmaya devam etmiştir. Polonya ve Türkiye gibi aday ülkeler, bu kaynakları kullanarak ekonomik altyapılarını güçlendirmişler ve AB'ye tam üyelik için hazırlıklarını hızlandırmışlardır.¹⁵⁰

b. Essen Avrupa Konseyi ve Katılım Öncesi Stratejisi

1994 yılında Korfu Zirvesi, Birliğe katılmak isteyen MDA Devletlerinin Kopenhag Kriterleri'ni karşıladığı zaman tam üye olabileceklerini bir kez daha onayladı (REDMOND & ROSENTHAL, 1998). Bu zirvede, Avrupa Antlaşmaları ve Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararların, ilişkilerin derinleştirilmesi için bir çerçeve oluşturduğu vurgulandı ve siyasi diyalogun öncelikli olarak etkili bir şekilde uygulanması gerektiği belirtildi.

Kopenhag Zirvesi'nde verilen genel adaylık perspektifinin somutlaştırılması ve aday ülkelerin tam üyelik için gereken çalışmalarının tanımlanması amacıyla bir strateji belirlemek üzere Korfu Zirvesi'nde bir karar alındı. Bu kararla, Essen Zirvesi'nde kabul edilecek olan Katılım Öncesi Stratejisi'nin hazırlanması için Komisyon'a görev verildi. Bu strateji, Aralık

¹⁴⁹Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, 1999

¹⁵⁰Wallace, 2000

1994'te Essen Zirvesi'nde onaylandı ve dört temel unsuru içermektedir.

a) Avrupa Antlaşmalarının yürürlüğe konulması, b) Ülkelerin gerçekleştirdiği reform çalışmalarının PHARE programı kapsamında desteklenmesi, c) Aday ülkelerin mevzuatlarının Tek Pazar ile uyumlu hale getirilmesi, d) Aday ülkelerle yapısal bir diyalog oluşturulması.

Katılım Öncesi Stratejisi, AB'ye aday ülkelerin Topluluğa katılım sürecini planlamış ve ekonomik açıdan aday ülkelerin aşamalı olarak Tek Pazara katılımını öngörmüştür. Bu bağlamda, rekabet politikası, devlet yatırımlarının kontrolü ve Tek Pazara yönelik mevzuat uyumu gibi konular öne çıkmıştır. Strateji, mali yardım programları aracılığıyla bu hedeflere ulaşmayı taahhüt etmiştir.

Essen Stratejisi, ayrıca müktesebat uyumunu sağlamak için "Beyaz Kitap"ın oluşturulmasını öngörmüş ve Komisyon, Beyaz Kitabı Haziran 1995'te Cannes'da düzenlenen Avrupa Konseyi'ne sunmuştur.

Essen Zirvesi'ne kadar, Avrupa Antlaşmaları iki taraflı toplantılar şeklinde düzenlendiğinden eleştirilmiştir. Bu sorunu çözmek için Topluluk, Kopenhag Zirvesi'nde kararlaştırıldığı gibi çok taraflı toplantıları oluşturarak "yapısal diyalog" formülünü kullanmıştır. Essen Zirvesi, MDA Devletlerinin tam üyelik öncesi stratejilerini belirlediği bir zirve olduğundan, Essen Stratejisi, AB'nin MDA ülkelere yönelik politikalarını daha somut hale getiren katılma yönelik bir ileri adım olmuştur.¹⁵¹

¹⁵¹ (Henderson, 1993)

c. Beyaz Kitap

Essen Zirvesi'nde alınan karara göre, Ortaklık Antlaşması imzalayan ülkeler için özellikle Tek Pazar'a bütünleşmeyi kolaylaştıracak bir rapor hazırlama görevi Komisyon'a verildi. Bu bağlamda, "Beyaz Kitap" adı verilen rapor Mayıs 1955'te tamamlandı ve Haziran 1955'te Cannes Avrupa Konseyi Zirvesi'nde kabul edildi. Beyaz Kitap, başlıca olarak Tek Pazar'ın önemini belirtti ve serbest dolaşımın engellerinin kaldırılması için Topluluk mevzuatının nasıl oluşturulduğunu açıkladı. Ayrıca, rekabet politikası konusuna da değinildi. Raporda, MDA ülkelerindeki mevzuat ve uygulamalar incelenerek, bu ülkelerin karşılaşılabileceği özel zorluklar belirlendi. Bu çerçevede, AB yardımlarının güçlendirileceği ve açık hale getirileceği yeni bir çerçeve önerildi ve AB'ye üye ülkelerin alması gereken tedbirler ele alındı.

Hazırlanan raporla, MDA ülkeleri ile Topluluk arasındaki entegrasyon sürecine yeni bir ivme kazandırılması ve ticaretin teşvik edilmesi hedeflendi. Beyaz Kitap, belirlenmiş endüstriyel standartlarla uygunluk testlerinin karşılıklı olarak tanınmasını ve ticaretin kolaylaştırılmasını amaçladı. Bu Antlaşmaların amacı, AB ve MDA ülkelerindeki teknik kurumların belgelerin, uygunluk işaretlerinin ve test raporlarının karşılıklı kabul edilmesini sağlamaktır. Beyaz Kitap, bu çalışmaların nasıl tamamlanması gerektiği konusunda da yol gösterici oldu.

Ancak Beyaz Kitap, MDA ülkelerinin bu önerileri uygulamak için almaları gereken önlemlerin, ekonomileri üzerinde olumsuz etkilere yol açabileceği gerçeğini ele almadı. Mali yardım konusu, katılım müzakereleri başladıktan sonra ele alınabileceği şeklinde belirtildi. Bununla birlikte, ekonomi ve iç

yasal düzenlemelere ilişkin reformların, bu ülkelerin rekabet gücünü artırıcı bir etki yaratacağı öngörüldü.¹⁵²

d. Lüksemburg Zirvesi

12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında Lüksemburg'da gerçekleşen AB Zirvesi, AB'nin genişleme sürecini ve ekonomik ve parasal birlik konularını ele almıştır. Ayrıca, AB Komisyonu'nun Gündem 2000 önerisi bu zirvede değerlendirilmiştir. Bu dönemde, AB ülkeleri, aday ülkeleri ve diğer Avrupa ülkelerini bir araya getirecek olan Avrupa Konferansı'nın kurulmasına karar verilmiştir. Aynı zamanda, Amsterdam Antlaşması'na uygun olarak AB kurumlarının işleyişinin güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Lüksemburg Zirvesi'nde, 10 MDA ülkesi ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tam üyelik adaylıkları teyit edilmiş, ancak Malta, 1996'daki iktidar değişikliği sonucu üyelik başvurusunu geri çektiği için aday olarak kabul edilmemiştir. Bu zirvede ayrıca, 11 aday devlet arasında bir sınıflandırma yapılmış ve Çek Cumhuriyeti, Estonya, Polonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Macaristan ve Slovenya ile müzakerelerin başlatılması kararı alınmıştır. Diğer aday devletler ise müzakereye hazır görülmedikleri için analitik inceleme sürecine alınmıştır.

Komisyon, ilk dalga devletleriyle tam üyelik müzakerelerini 30 Mart 1998 tarihinde başlatma önerisinde bulunmuştur. Bu yaklaşım, aday devletlerle grup halinde görüşmelerin AB açısından pratik kolaylıklar sağlayacağı ve sürecin daha hızlı ilerlemesini sağlayacağı düşüncesiyle kabul edilmiştir.

¹⁵²Redmond & Rosenthal, 1998

Ayrıca, Lüksemburg Zirvesi Kararları, 1994'te Essen'de belirlenen Katılım Öncesi Stratejinin daha da geliştirilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda, "Güçlendirilmiş Katılım Öncesi Strateji" hazırlanması kararı alınmıştır. Bu stratejinin merkezinde, aday ülkeler için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgeleri bulunmaktadır. Bu belgeler, aday ülkelerin Kopenhag Kriterleri çerçevesinde yapması gereken çalışmaları ortaya koymaktadır.

AB, aday devletlerinin uyum sürecini desteklemek amacıyla mali ve teknik yardım sağlamaktadır. Mali yardımların daha etkili bir şekilde kullanılması amacıyla birleştirilmesi öngörülmüş ve PHARE programının yeniden düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 2000 yılından itibaren tarıma yönelik faaliyetlere ayrıcalık tanıyan yapısal bir araç oluşturulmuştur. Bu çerçevede, genişleme sürecinde dahil olmuş devletlere mali yardım dağılımında eşitlik ilkesine önem verilmiştir.¹⁵³

e. Avrupa Konferansı

Lüksemburg Zirvesi'nin ardından, katılım müzakereleri Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile 31 Mart 1998 tarihinde Londra'da gerçekleştirilen Avrupa Konferansı ile başlamıştır. Avrupa Konferansları, AB'ye katılmayı düşünen veya AB ile yakın iş birliği içinde olan ülkelerle AB üyelerini bir araya getirmeyi amaçlamıştır. Bu konferanslara katılan ülkelerin barış, güvenlik, iyi komşuluk ilişkileri, egemenlik saygısı ve AB'nin temel ilkelerini kabul etmeleri gerekmektedir.

Avrupa Konferansları, birinci olarak, AB'ye katılmayı düşünen veya sıkı iş birliği yapmayı hedefleyen ülkelerde Avrupalılık bilincini oluşturmayı amaçlamaktadır. İkinci olarak, uzun ve

¹⁵³ Alan, 1999

zorlu müzakere sürecinin kamuoyu desteğini azaltma riskini en aza indirmek amacıyla aday ülkelerle başlatılan müzakerelere önemli bir destek sağlamaktadır.

Katılım müzakerelerinin Avrupa Konferansları ile başlatılması, bu süreçlerin birbirini tamamlayan ve destekleyen bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. İlk aşamada altı aday ülke ile başlatılan müzakereler sırasında AB müktesebatının analitik bir incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Bu, aday ülkelerin AB müktesebatını daha iyi anlamalarına ve zaman içinde uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Bu aynı zamanda ön katılım sürecindeki alanları ve müzakereler sırasında ortaya çıkabilecek sorunları belirlemeyi ve katılım sürecini hızlandırmayı amaçlamıştır. Komisyon'un teknik hizmetleri ile aday ülkelerin kamu yönetimindeki muadilleri arasında bir diyalog kurulması da bu sürecin bir parçası olmuştur.¹⁵⁴

f. Nice Zirvesi

Avrupa Birliği, 1958 yılında Roma Antlaşması ile kurulmuş ve zaman içinde kurucu antlaşmalarda değişiklikler yapılmıştır. Tek Senet (1987) ve Maastricht Antlaşması'ndan (AB Antlaşması) (1991) sonra Amsterdam Antlaşması (1999) ile önemli değişiklikler yapılmıştır.¹⁵⁵

Nice Zirvesi, 7-9 Aralık tarihlerinde Fransa'nın Nice kentinde gerçekleşmiş ve AB genişleme süreci ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu zirvede, AB'nin kurumsal reformu için bir Hükümetler arası Konferans sona ermiş ve Nice Antlaşması taslağı metni üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Ayrıca, AB'nin

¹⁵⁴Karluk, 2005; İKV, 2002

¹⁵⁵Karluk, 2005

genişleme perspektifi çerçevesinde, AP üye sayısının geçici olarak 732’yi geçebileceği açıklanmıştır.¹⁵⁶

Bakanlar Konseyi ile ilgili olarak, Nice kararlarının 1 Ocak 2005’ten önce yürürlüğe girmemesi nedeniyle yeni üyeler arasındaki oy dağılımı ve nitelikli çoğunluk sistemi gibi konularda 2004 yılı için geçici hükümler oluşturulması gerekmektedir. Bu durum, genişleme sürecinin ilk aşamasında kaç aday ülkenin Birliğe alınacağını henüz belli olmaması nedeniyle nitelikli çoğunluk oy dağılımı üzerinde bir çalışmanın mümkün görülmediğini göstermektedir. Ayrıca, AB’nin resmi dillerinin genişleme ile birlikte artırılacağı belirtilmiştir.¹⁵⁷

Genişleme süreci için her aday devletin kendi niteliklerine göre değerlendirilmesi ilkesi benimsenmiş ve bu çerçevede aday devletler arasındaki farklılığın giderilmesi amaçlanmıştır. Konsey, katılım sürecini kolaylaştırmak amacıyla 18 aylık bir yol haritasını kabul etmiştir. En ileri konumda olan aday devletler ile müzakerelerin 2002 yılı itibarıyla kabul edilebilecek şekilde hazırlıklarını sürdüreceği vurgulanmıştır.¹⁵⁸

3.5. Siyasi Kriterlerin Değerlendirilmesi

AB, ilk kurulduğunda bugünkü anlamda siyasi bir oluşuma sahip değildi. Birliğin ilk genişleme döneminden başlayarak yeni katılımların olumsuzluklarını (İngiltere’nin katılımında yaşanan sorunlardan dolayı) en aza indirmek için, bir sonraki genişlemede katılacak adaylara uygulanacak yeni politikalar geliştirmiştir (Emerson, 2004). Bu konudaki en somut adımlar ise 1990 sonrasında atılmıştır.

¹⁵⁶İKV, 2002

¹⁵⁷Canbolat, 1998

¹⁵⁸Karluk, 2005; İKV, 2002; Canbolat, 1998

AB Konseyi, Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesi’nde Birliğin genişlemesinin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsayacağını kabul etmiş ve aynı zamanda adaylık için başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterleri de belirlemiştir. Bu kriterler yeni aday ülkeler için üyelik öncesinde yerine getirmeleri gereken üyeliğin siyasi, ekonomik ve kurumsal boyutlarını (müktesebat uyumu) ve yükümlülüklerini içeren somut kriterleri düzenlemektedir.

AB, genişleme politikası gereği, aday ülkelerde siyasi istikrar ortamını sağlayacak katılımcı demokrasi anlayışının yerleşmiş olmasını ön koşul olarak aramaktadır. Bu bağlamda AB, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, azınlık haklarına saygı ve azınlıkların korunması ile ilgili kriterleri, genişleme politikası çerçevesinde bir ülkede katılımcı demokrasinin yerleşip yerleşmediğini tespit etmede kullanacağı siyasi araçlar olarak belirlemiştir. Beşinci genişleme döneminde uygulanan Kopenhag kriterleri, bundan sonraki genişlemelerde de uygulanacak olan kıstaslar olacaktır. Dolayısıyla AB’nin aday ülkelerden yerine getirmesini istediği dört temel kriter bulunmaktadır. Bunlar; istikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasinin varlığı, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve azınlıkların korunmasıdır (Emerson, 2004).

Daha genel olarak bakıldığında ise bir ülkenin çok partili bir demokratik sistemle yönetiliyor olması, hukukun üstünlüğüne saygı, idam cezasının olmaması, azınlıklara ilişkin herhangi bir ayrımcılık ve ırk ayrımcılığının olmaması, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın yasaklanmış olması, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi’nin tüm maddeleri ile çekincesiz kabul edilmiş olması, Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin kabul edilmiş olması gibi özellikler dikkate alınmaktadır. Ancak

bu ilkelerin varlığı tek başına yeterli olmamakta, aynı zamanda kesintisiz uygulanıyor olması gerekmektedir.

Emerson (2004) tarafından ifade edildiğine göre, Yunanistan'ın üyeliğinin kabul edildiği dönemde Kopenhag siyasi kriterlerinin bugünkü kapsamı itibarıyla kısmen istendiği görülmektedir. Polonya ise Kopenhag kriterlerini yerine getirmede başarılı bulunmuş ve 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğe tam üye olarak kabul edilmiştir. AB'nin Aralık 2004 tarihli Brüksel zirvesinde, Komisyon'un Ekim 2004'te verdiği rapor doğrultusunda Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği tescil edilmiş ve müzakerelerin Ekim 2005'te başlaması kararlaştırılmıştır. Kıbrıs krizine rağmen Türkiye-AB müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde resmen başlamıştır.

3.5.1. Polonya'nın AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi

Kopenhag siyasi kriterlerinin temeli AB Antlaşması'nın 6. maddesine dayandırılmaktadır. Kopenhag siyasi kriterlerinden birincisi olan "istikrarlı bir demokrasi" anlayışı da buradan kaynaklanmaktadır. AB'nin bu anlayışı, siyasi istikrar, çoğulculuk, çeşitli devlet birimlerinin normal işlevlerini yerine getirebilmelerini sağlayan demokratik kurumlar, değişik siyasi partilerin dönüşümlü olarak iktidara gelmelerini sağlayan ve genelde muhalefetin rolünü tanıyan özgür ve adil seçimlerin gerçekleştirilmesi gibi hususları dikkate almaktadır ve değerlendirilmektedir. Demokrasi anlayışında AB içinde de bazı farklılıklar olmakla birlikte genel ilkelerde uzlaşıldığı görülmektedir. Muhtemel AB üyeliği, aday ülkelerin değişiminde hızlandırıcı bir etki yapmakta ve aynı zamanda değişim ve reform için gerekli olan irade ve koşulların oluşmasını sağlamaktadır. Bu durum, Yunanistan ve Polonya'da olduğu gibi Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde de gözlenmektedir.

Yakın tarih açısından bakıldığında Almanya ve Rusya gibi iki büyük gücün arasında sıkışıp kalmış olması, Polonya'nın dış politikasını ve iç siyasi gelişmelerini derinden etkilemiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Varşova Paktı içerisinde yer alan Polonya'nın Batı'ya açılması, resmi olarak komünist yönetimin iktidarda olduğu yıllara rastlamaktadır. Batı'ya açılma ve daha sonra demokratikleşmeye giden süreçte iç ve dış gelişmelerin büyük etkisi olmuştur. Bu süreçte, demokrasi yanlısı aydınların ve halk baskısının etkili olduğu görülmektedir. Lech Walesa önderliğindeki Dayanışma Sendikası, 1980'lerdeki eylemleri ülkedeki dönüşümün öncülüğünü yapmıştır. 1978'de Polonyalı Kardinal Karol Wojtyla'nın II. John Paul adıyla Papa seçilmesi, Polonya Katolik Kilisesi'nin dış dünyada itibarını artırmasına ve ülke içinde komünist düzene alternatif toplumsal yapının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Polonya'da toplumsal değişime bağlı olarak komünizmden kapitalizme geçiş barışçıl bir ortamda ve geniş bir zamana yayılarak gerçekleşmiştir. Haziran 1989 yılında yapılan ilk serbest seçimlerde, seçmenlerin yaklaşık %90'ı sandık başına giderek komünizme karşı oy kullanmıştır. Komünist rejimin tasfiyesi sonrasında ülkede on yıllık bir süre içinde dört defa parlamento seçimleri yapılmış; üç cumhurbaşkanı, sekiz başbakan ve beş dışişleri bakanı değiştirilmiştir. Ülkenin topyekûn bir değişim süreci geçirdiği göz önüne alındığında, bunun kavgasız ve gürültüsüz olması önemli bir başarıdır.

İki kutuplu dünya düzeninin çökmesiyle, Avrupa siyasi yapısında AB, NATO ve Avrupa Konseyi gibi örgütlerin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokratikleşmesinde hayati bir rol oynadığı gözlenmektedir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) gibi Avrupa kuruluşları, siyasi reformların başarısında etkili olmuşlardır. 1990 yılında iki

Almanya'nın birleşmesiyle Polonya, komşularıyla siyasi ve ekonomik iş birliğini konu alan ikili anlaşmalara imza atmıştır. AB tarafından desteklenen Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'na (CEFTA) katılmıştır. 1991 yılında Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan ile beraber Vişegrad Üçlüsü'nü kurmuştur. Vişegrad Üçlüsü'nün parlamenter demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçiş ile Avrupa kıtasıyla bütünleşmek gibi temel hedefleri bulunmaktaydı.

Polonya'nın AB ile ilk resmi temasları 1980'li yılların sonunda Komünist Parti Lideri Mieczysław Rakowski tarafından gerçekleştirilmiş ve AB ile ticari içeren sözleşme imzalanmıştır. 1993 yılında AB üyeliği için adaylığı uygun görülen ülke, 1994 yılında resmi adaylık başvurusunu yapmıştır. Polonya, 1996 yılında Birliğe ekonomik, siyasi, toplumsal ve hukuki alanda uyum sağlamak üzere gerekli reformları başlatan, yürüten ve kontrol eden Avrupa Birliği Entegrasyon Komitesi'ni kurmuştur. 1999 yılında hükümet, mahalli idarelerin yetki ve etkinliğini artıran büyük bir reform yapmıştır. Bu reformla birlikte 2001 yılında ülkenin idari ve adli kapasitesini artırmak amacıyla ortak bir eylem planı hazırlanmıştır. Planın amacı, katılım tarihinde idari ve adli açıdan, Polonya'nın yeterli şartları sağlaması ve genişleyen Birliğin görevini daha iyi yapabilmesi için bazı hedef alanlarda yardım sağlaması olarak belirlenmiştir.

AB Komisyonu'nun 2001 yılı düzenli raporunda yargının bağımsızlığına da dikkat çekilmiştir. AB Komisyonu, Polonya ile ilgili 2002 ilerleme raporunda, ülkenin siyasi kurumlarının istikrarlı bir şekilde çalıştığını ve 1997 yılında yürürlüğe giren anayasasının da bunu garanti ettiğini rapor etmiştir. En son yapılan seçimlerden sonra, siyasi partilerin seçim bütçelerini denetleyen Devlet Seçim Komisyonu kurulmuştur. Siyasi partilere aldıkları oy oranında bütçeden pay verilmeye

başlanmış ve parlamentoya giren milletvekillerinin mal beyanı vermesi ve bu beyanların internet ortamında yayınlanması ve vermeyen milletvekillerine yaptırım uygulamasına başlanmıştır.

Polonya, 2002’de yolsuzlukla ilgili Avrupa Konseyi Medeni Haklar Konvansiyonu’nu imzalamış, OECD’nin uluslararası ticari işlemlerde rüşveti izleme ve önleme uygulamalarına katılmıştır. Avrupa Konseyi içinde Rüşvete Karşı Olan Devletler (GRECO) grubuna katılmıştır. Yolsuzlukları önlemek için; 2002-2004 arasındaki gerçek veya tüzel kişilerin 10.000 avrodan fazla olan mali işlemleriyle ilgili bilgi toplama, işleme ve bilgileri değiştirme yetkilerine sahip Mali Bilgiler Genel Müdürlüğü (GIFI) kurulmuştur. BM Uluslararası Suçla Mücadele Konvansiyonu’na imza atan Polonya, resmi görevlilerin yetkilerini kötüye kullanması ve insan kaçakçılığı konularında yeni düzenlemeler yapmıştır. Cezaevi sistemindeki aksaklıklar 1999-2002 arasında sağlanan ek kaynaklarla giderilmeye çalışılmıştır.

Polonya’da siyasi reform süreci AB ve NATO desteği sayesinde 15 yıl gibi kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiştir. Bu durum insan hakları ve demokrasi konusunda faaliyet gösteren uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporlarına da yansımıştır. Freedom House’un siyasi özgürlükler ve medeni haklar açısından değerlendirildiği ve ülkelerin özgürlük derecelerinin sınıflandırıldığı 2006 raporuna göre, Yunanistan ve Polonya özgür olarak tanımlanırken, Türkiye kısmen özgür olarak gösterilmiştir.

1990’dan sonra demokrasiye geçen Polonya’nın puanının Türkiye’den daha yüksek olması, bir ülkede demokrasinin yerleşmesinin zaman sürecinden ziyade, demokratik kavramların ülkede yerleşmesine ve demokrasinin güvencesi olan kurumların etkin çalışmasına bağlı olduğunu

göstermektedir. Her ne kadar Freedom House gibi kuruluşlar organik olarak AB ile ilişkili olmasa da dünya kamuoyunu olduğu kadar AB kamuoyunu da yakından etkilemektedir. Bu gibi saygın uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporları dünya kamuoyunu olduğu kadar AB kamuoyunu da yakından etkilemektedir.

Polonya, 1989’da komünist sistemin çöküşüyle liberal demokrasiye geçiş sürecini başlatmıştır. Bu tarihten itibaren Polonya, demokratik reformlar ve dönüşümler yaşamıştır. Özellikle Katolik Hristiyan inancının yaygınlığı, Marksist-Leninist ideolojiye baskın gelmiş ve Komünist Partisi, Soğuk Savaş döneminde ülkede totaliter bir güç olarak etkin olamamıştır.

1990-1997 yılları arasında Polonya, eski komünistler ve AB yanlısı partiler arasında dalgalanmalar yaşamıştır. Ancak bu dönemde ciddi bir AB karşıtlığına rastlanmamıştır. Polonya, 1991 yılında Avrupa Konseyi’ne katılarak insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması konusunu önemsemiş ve Avrupa Konvansiyonu’nu imzalamıştır. Ayrıca Polonya hükümeti, AB Komisyonu ve AB üyesi ülkeler arasında hakemlik görevi yapan Avrupa Adalet Divanı’nın kararlarına saygı gösterme taahhüdünde bulunmuştur. Bu sayede Polonya, hukukun üstünlüğü ilkesine hızla bağlı bir ülke haline gelmiştir.

AB Konseyi, 1999 Helsinki Zirvesi’nde Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya’yı demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesi ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı ve istikrarlı işleyiş kriterlerine uyum sağladıkları için müzakerelere başlama adayları olarak kabul etmiştir. Bu karar, Polonya’nın AB ile daha sıkı ilişkiler kurma ve üyelik müzakerelerine başlama yolunda önemli bir adımı temsil etmektedir.

Avrupa Birliği (AB), temel değerlerini tanımlayan Temel Haklar Şartı'nda (The Charter of Fundamental Rights) yer almıştır. İlk madde, insan haklarını öncelikli olarak vurgulamaktadır. Bu maddeye göre, Avrupa halkı, ortak değerler üzerine inşa edilmiş, barışçıl bir geleceği paylaşmaya karar vermiştir. Bu değerler, birlik içinde demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, özgürlük, eşitlik ve dayanışma gibi evrensel prensiplere dayanmaktadır. AB, bu değerler etrafında oluşturduğu özgürlük, güvenlik ve adalet ortamıyla insan merkezli bir yaklaşım benimsemiştir. Bu, Birlik vatandaşlığı kavramının temelini oluşturur.

"İnsan haklarına saygı" ilkesi, Kopenhag Kriterleri içinde de yer almaktadır ve AB'nin ilk kuruluş antlaşmalarının metinlerine yansımıştır. AB antlaşmalarına göre, Roma'da 1950 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Konvansiyonu'ndan doğan temel haklar ile üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklara özel bir vurgu yapılır. Bireyin insan hakları ve azınlık hakları AB tarafından önemli bir şekilde düzenlenir. Bu nedenle, AB insan hakları ve azınlık hakları konularını, demokrasi ve hukukun üstünlüğü kavramlarına göre yoğun bir şekilde ele alır

Polonya, insan hakları konusunda uluslararası sözleşmelere bağlı bir şekilde hareket etmektedir. Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7. ve 13. protokollerine imza atmıştır. Ayrıca, Polonya, BM İnsan Hakları Masası'nda 2004 yılında sorumluluk üstlenmiştir ve Ombudsmanlık kurumu, medeni, siyasi ve ekonomik hakların korunmasında önemli bir rol oynamıştır.

Polonya, medeni haklarla ilgili yasal temsilci hizmetini sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin hukuk fakülteleri aracılığıyla ücretsiz olarak sunmaya başlamıştır. Ayrıca, mültecilerin

korunması konusunda da Cenevre Konvansiyonu'na uygun uygulamaları geliştirmiştir.

Polonya Anayasası, dini özgürlükleri sadece siyaset ve kamu alanı dışında tanımaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, cinsiyet eşitliği, kadınların seçme ve seçilme hakları gibi konularda önemli düzenlemeler içermektedir.

Çocuk hakları ve ulusal azınlıkların hakları da Ombudsmanlık kurumu tarafından yakından takip edilmektedir. Özellikle Romanlar için kötü yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüş, ancak bütçe sıkıntıları nedeniyle bazı zorluklar yaşanmıştır.

Ancak, Polonya'da hala çözüme kavuşturulması gereken insan hakları ihlalleri ve sorunlar bulunmaktadır. Özellikle düşünce özgürlüğü, medya özgürlüğü ve özel hayatın mahremiyeti gibi alanlarda daha fazla çalışma gerekliliği vardır.

Polonya, etnik açıdan oldukça homojen bir toplum olarak kabul edilir, çünkü nüfusunun büyük çoğunluğu Lehlerden oluşurken, diğer önemli etnik gruplar Almanlar, Ukraynalılar, Litvanyalılar, Romanlar ve Beyaz Ruslar gibi daha küçük oranlara sahiptir. Azınlık nüfusunun toplam nüfusa oranı oldukça düşüktür, bu da etnik farklılıkların Polonya için büyük bir sorun oluşturmadığını göstermektedir.

Polonya'nın nüfusunun büyük bir kısmı Katolik Hristiyan'dır ve bu da Katolik Kilisesi'nin ülke üzerinde büyük bir siyasi nüfuz ve etki sahibi olduğu anlamına gelir. Bu kilisenin etkisi, Polonya'nın tarihinde ve toplumsal yapısında önemli bir rol oynamıştır.

Polonya'da azınlık haklarına yönelik ilk sembolik adımlar, komünizmin çöküşü ile atılmıştır. 1989'da kurulan Etnik ve

Ulusal Azınlıklar Komitesi, azınlık temsilcilerini bir araya getirmiş ve 1991-1993 yılları arasında seçim yasaları dahil olmak üzere azınlıkların katılımını kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, azınlık çocuklarının kendi dillerini öğrenmelerini sağlayan eğitim yasaları da çıkarılmıştır.

Ancak, Polonya Anayasası'nda azınlıkları koruyan özel düzenlemelere yer verilmemiştir ve azınlık haklarını güvence altına alan yasalar yürürlüğe konulamamıştır. Polonya'nın etnik ve ulusal azınlıkları koruma çabaları sınırlı kalmış ve AB Komisyonu, yasaların uygulamaya konulmasının yetersiz olduğunu eleştirmiştir.

Polonya, 2001 yılında Roman kökenli vatandaşların yaşadığı işsizlik sorununa çözüm bulmak amacıyla çalışmalar başlatmıştır. Ancak bu çalışmalar Çerçeve Sözleşmesi için uygun olmadığı gerekçesiyle uygulanmamıştır. AB Komisyonu, Polonya'nın uyum yasalarını kabul ettiğini ancak uygulamada aksamalar yaşandığını belirtmiştir.

Polonya'da azınlık haklarına yönelik belirli adımlar atılmış olsa da, bazı eksiklikler ve uygulama sorunları bulunmaktadır. Polonya, AB üyeliği ile birlikte azınlık hakları konusunda daha fazla çaba göstermeye devam etmektedir.

3.5.2. Türkiye'nin AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi

Türkiye'nin AB ile ilişkileri uzun bir süreci kapsıyor. Gümrük birliğinin 1996'da yürürlüğe girmesi, ilişkilere ivme kazandırdı. Ancak Güneydoğu sorunu gibi iç meseleler nedeniyle Türkiye-AB ilişkileri zaman zaman gerildi. AB, Türkiye'yi Kürt sorununu çözmemekle eleştirdi, Türkiye ise AB'yi iç işlerine müdahale etmekle suçladı.

1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmemesi, Ankara ile Brüksel arasında siyasi temasın kesilmesine neden oldu. Türkiye, AB'nin tam üyelik yerine imtiyazlı bir ilişki teklif edeceği endişesi taşıdı.

Ancak 1999'da Helsinki Zirvesi'nde Türkiye aday ülke statüsünü kazandı. 2000'de AB, Türkiye'den beklentileri içeren "Türkiye için Katılım Ortaklığı 2000" belgesini yayımladı. Türkiye de Kopenhag siyasi kriterlerini karşılamayı taahhüt etti ve takvimini sundu.

2004'te AB, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesi halinde müzakerelere başlanacağını açıkladı. AB Parlamentosu, Ekim 2004'te müzakerelere başlama kararı aldı. Komisyon, Türkiye'nin siyasi kriterleri karşıladığını belirten bir ilerleme raporu yayımladı. Türkiye, bu dönemde reformlar yaparak demokratikleşmeyi hızlandırdı.

Sivil toplum örgütlerinin geliştirilmesine yönelik 2004 tarihli Dernekler Kanunu, Türkiye'deki demokratikleşme sürecine katkı sağladı. Ayrıca askerin siyasi etkisinin azaltılması ve sivil denetime tabi olması için önlemler alındı.

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, müzakerelerin başlamasının ardından da devam etti. Bu süreçte önemli konular gündeme geldi. Özellikle Kürt meselesi, insan hakları ihlalleri, medya özgürlüğü gibi konularda Türkiye, AB'nin eleştirileriyle karşı karşıya kaldı. Bu eleştirilere karşın Türkiye, demokratik reformları sürdürme ve AB ile olan ilişkilerini güçlendirme yolunda adımlar attı.

2013 yılında Gezi Parkı protestoları, Türkiye'deki siyasi gerilimi artırdı ve AB ile ilişkileri olumsuz etkiledi. Ancak 2016'da Türkiye'de yaşanan darbe girişimi sonrasında AB, Türkiye'yi destekleyerek demokrasiye olan bağlılığını gösterdi.

Göç krizi, Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası oldu. 2016'da Türkiye ile AB arasında varılan anlaşma, Avrupa'ya gelen sığınmacıların Türkiye'ye geri gönderilmesini içeriyordu. Bu anlaşma sayesinde göç akışı kontrol altına alındı ve Türkiye'ye mali yardım sağlandı.

Türkiye-AB ilişkileri her zaman karmaşık ve hassas olmuştur. Türkiye'nin demokratikleşme sürecini sürdürmesi ve insan haklarına saygı göstermesi, ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra AB'nin de genişleme politikalarını gözden geçirmesi ve Türkiye'nin üyelik perspektifini netleştirmesi gerekmektedir.

Türkiye, coğrafi konumu, ekonomik potansiyeli ve stratejik önemi nedeniyle AB için önemli bir aktördür. Türkiye-AB ilişkileri, her iki taraf için de karşılıklı fayda sağlayabilecek bir şekilde geliştirilmelidir. Bu, bölgesel istikrarın ve refahın artırılmasına katkı sağlayacak ve uluslararası iş birliğini teşvik edecektir.

Türkiye'nin AB adaylık sürecinde hukukun üstünlüğünü AB standartlarında gerçekleştirme yolunda attığı önemli adımlardan biri, 1982 Anayasası'nın 34. maddesinin iptali ve yedi reform paketini içeren büyük bir revizyon olmuştur. Bu reformlar, hukukun üstünlüğünü güçlendirmeyi, demokratik kurumları yeniden yapılandırmayı, toplanma ve dernek kurma özgürlüğünü, cinsiyetler arası eşitliği, çocukların korunmasını ve yeni medeni kanunu içermektedir. Ayrıca, düşünce suçlarına ilişkin yasaların iptal edilmesi gibi adımlar da atılmıştır. Aynı zamanda, Türk Ceza Kanunu'na (TCK) ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na (CMUK) İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi ve ek protokollerin ihlali nedeniyle verilen mahkeme kararlarının yeniden gözden geçirilmesine olanak tanıyan maddeler eklenmiştir.

Türkiye’de yargının bağımsızlığı ve etkinliği güçlendirilmiş, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmış ve bazı yetkiler yeni kurulan Bölgesel Ağır Ceza Mahkemelerine devredilmiştir. İstinaf Mahkemeleri kurulmasını öngören yasal düzenlemeler kabul edilmiştir. Yeni TCK ile CMUK ve Cezaların İnfazı Hakkında Kanun Haziran 2005’te yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’nin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında kaydettiği bu önemli ilerlemeler sonucunda, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, 2004 bahar oturumunda 1996’dan beri uygulanan izleme sürecini sona erdirmeye kararı almıştır. Bu karar, Türkiye’nin AB uyum sürecindeki önemli adımlarını ve taahhütlerini yerine getirme konusundaki kararlılığını vurgulamaktadır. Türkiye’nin AB ile ilişkilerindeki bu olumlu gelişmeler, ülkenin AB üyelik sürecindeki ilerleyişini hızlandırmıştır.

Türkiye’nin insan hakları alanındaki gelişmeler oldukça çeşitlidir ve uluslararası sözleşmelere bağlı bir şekilde hareket etmektedir. Türkiye, birçok uluslararası insan hakları sözleşmesini kabul etmiş ve bu sözleşmelerin iç hukukun üstünde olduğunu anayasasında vurgulamıştır.

1990’lı yılların ortalarına kadar Türkiye, bazı insan hakları ihlallerine maruz kalmıştır. Bu dönemde AB, insan haklarının geliştirilmesi konusunda taleplerde bulunmuş, ancak bu talepler bazı çevreler tarafından teröre destek olarak algılanmış ve Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri gerilmiştir. Ancak 1999’da Türkiye’nin adaylığının kabul edilmesiyle, insan hakları alanında hızlı reformlar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu reformlar, azınlık haklarını değil, bireysel insan haklarını düzenlemiştir. Bu reformlar sayesinde, mahalli dillerde yayın ve eğitim, kültürel faaliyetler ve medya özgürlüğü gibi konularda ilerlemeler kaydedilmiştir.

Güneydoğu'da uzun yıllar boyunca uygulanan Olağanüstü Hal (OHAL) uygulaması, AB'nin tavsiyesi üzerine 2002 yılında sona erdirilmiştir. Türkiye, AİHM'nin kararlarını uygulamak için çaba göstermektedir. Temyiz mercii konumundaki yüksek mahkemeler, reformları AİHM'nin standartlarına uygun olarak yorumlamakta ve kararlar alınmaktadır. Çeşitli alt kimlik gruplarının kültürel haklarına yönelik iyileştirmeler yapılmıştır.

Kadın-erkek eşitliği ilkesi ekonomik ve sosyal haklar bağlamında güçlendirilmiş, namus cinayetleri için ömür boyu hapis cezası getirilmiş ve çocuk haklarına yönelik iyileştirmeler yapılmıştır. Ancak, çocuk işçiliği ve sendikal haklar konularında hala sorunlar bulunmaktadır.

İşkenceye karşı mücadelede daha fazla çaba harcanmış, idam cezası kaldırılmış ve iğrenç suçlara karşı daha sıkı önlemler alınmıştır. Ancak, işkence ve kötü muamele vakaları hala izole vakalar olarak görülmektedir. Gözaltı usulleri AB standartlarına getirilmiş olsa da tutukluların hakları konusunda bazı eksiklikler bulunmaktadır.

Türkiye'nin insan hakları alanında kaydettiği ilerlemelere rağmen, daha fazla reform ve iyileştirme gerekmektedir. AB'nin, Türkiye'ye daha önce diğer ülkelere gösterdiği iyi niyeti göstermesi, Türkiye'nin insan hakları alanındaki çabalarını desteklemesi önemlidir.

Türkiye'nin çokkültürlü ve çok dilli bir mirasa sahiptir ve bu miras Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı dinlerden, mezheplerden ve etnik gruplardan oluşmasının bir sonucudur. Ancak Türkiye'nin azınlıklar ve azınlık hakları konusunda bazı karmaşık meseleleri ele alması gerekmektedir.

Lozan Antlaşması, Türkiye'nin azınlıklarını dini temele göre tanımlamış ve özellikle gayrimüslim cemaatlerini (Rum,

Ermeni, Süryani, ve Musevi) koruma altına almıştır. Ancak, Türkiye'deki etnik azınlıklar (örneğin Kürtler, Lazlar, Boşnaklar, Arnavutlar, Çerkezler, Araplar, Romanlar gibi) bu tanımlamanın dışında bırakılmıştır. Türkiye, bu azınlıkları dini değil etnik temele göre tanımlamış ve resmi politikası bu doğrultuda şekillenmiştir.

Türkiye'nin azınlık hakları konusundaki sorunları, tarih boyunca yaşanan olaylar, politik değişimler ve farklı yorumlar nedeniyle karmaşıktır. Türkiye, azınlık hakları konusundaki politikalarını AB standartlarına daha fazla uyumlu hale getirme çabalarına devam etmelidir. Ayrıca, etnik ve dini temele dayalı ayrımcılığı önlemek ve farklı kültürel grupların haklarını korumak için daha fazla çaba göstermelidir. Bu, hem Türkiye'nin iç barışını güçlendirecek hem de uluslararası toplumla daha uyumlu bir ilişki kurmasına yardımcı olacaktır.

Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde, siyasi kriterlerin yanı sıra komşularıyla olan uyumsuzlukları barışçıl yollarla çözme koşulu da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Yunanistan ve Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili önemli siyasi meseleler arasındadır.

Yunanistan, 1981 yılında tam üye olduktan sonra Türkiye-AB ilişkilerini olumsuz etkilemiş ve özellikle Kıbrıs ve Ege Denizi'ndeki uyumsuzluk konularını AB gündemine taşımıştır. Yunanistan'ın bu tutumu, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler düzelmiş ve Yunanistan, Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemiştir. Bu, güçlendirilmiş siyasi diyalog çerçevesinde ikili anlaşmaların imzalanması ve güven artırıcı önlemlerin kabul edilmesi gibi adımlarla gerçekleşmiştir.

Kıbrıs sorunu da Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde önemli bir mesele olmuştur. Kıbrıs Rum tarafı, Annan Planı gibi barış planlarını reddetmiş ve Kıbrıs Türk tarafı ise çoğunlukla kabul etmiştir. Bu durum, AB'nin Türk tarafının pozisyonunu daha fazla anlamasına ve desteklemesine yol açmıştır. Ancak Kıbrıs sorunu, Türkiye-AB ilişkilerini karmaşıklaştırmış ve bazı müzakerelerin dondurulmasına neden olmuştur.

Ermeni soykırımı iddiaları da Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde gündeme gelmiş ve Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkileri etkilemiştir. Ermeni diasporası, soykırım iddialarını AB üyeliği sürecini zorlamak için kullanmıştır. Ancak Türkiye, Ermenistan ile ilişkileri geliştirmeye yönelik adımlar atmıştır.

AB üyeliği süreçleri açısından Polonya ve Türkiye arasındaki farklılıklar ve benzerlikler oldukça ilginç bir inceleme konusudur. Bu ülkelerin AB üyeliği için geçmişte ve günümüzde yaşadıkları deneyimleri analiz ederken, siyasi, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları gibi önemli alanlarda dikkate değer noktalar ortaya çıkar.

Siyasi Süreçler

Polonya: Polonya, komünizmin çöküşünün ardından 1990'ların başında demokratikleşme sürecine girdi. AB ve NATO üyelikleri, bu süreci hızlandırdı. AB'nin mali ve siyasi desteği, Polonya'nın kurumlarını ve demokrasini güçlendirmesine yardımcı oldu.

Türkiye: Türkiye, demokratik bir geleneğe sahip olmasına rağmen sivil-asker ilişkileri ve demokratik reformlar gibi konularda AB standartlarını tam olarak karşılayamadı. Ayrıca, bazı AB ülkelerinin Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkması, uyum sürecini zorlaştırdı.

Hukukun Üstünlüğü

AB, aday ülkelerden hukukun üstünlüğü ilkesine uygun yasal ve kurumsal reformlar yapmalarını bekler. Hukukun üstünlüğü, demokratikleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için önemlidir.

Polonya: Polonya, AB üyeliği sürecinde hukukun üstünlüğünü sağlama konusunda başarılı bir performans sergiledi. AB normlarına uygun yasal reformlar gerçekleştirildi ve hukukun bağımsızlığına önem verildi.

Türkiye: Türkiye'nin hukukun üstünlüğü konusunda hala ilerleme kaydetmesi gereken alanlar bulunmaktadır. Sivil-asker ilişkileri ve yargı bağımsızlığı gibi konularda daha fazla reform gerekmektedir.

Azınlık Hakları

AB, azınlık haklarının korunmasını önemser ve aday ülkelerden bu konuda ilerleme kaydetmelerini ister.

Polonya: Polonya, azınlık hakları konusunda daha sorunsuz bir geçmişe sahiptir. Azınlık grupları ülke nüfusunun düşük bir yüzdesini oluşturduğu için ciddi sorunlar yaşanmamıştır.

Türkiye: Türkiye, azınlık hakları konusunda bazı sorunlar yaşamış ve hala yaşamaktadır. Özellikle Kürt ve gayri-Müslim azınlıkların haklarının korunması konusunda daha fazla ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

Dış Destek

AB, bu ülkelerin demokratikleşme ve reform süreçlerini desteklemek için mali ve siyasi yardımlar sağladı. Bu yardımlar, aday ülkelerin AB normlarına uyumunu hızlandırdı.

Polonya, AB'nin dış desteğini daha etkili bir şekilde kullanarak demokratik reformlarını hızlandırdılar. Türkiye ise siyasi tartışmalar ve çeşitli engeller nedeniyle bu desteği tam anlamıyla kullanamadı.

Kısaca , Yunanistan, Polonya ve Türkiye'nin AB üyeliği süreçleri farklı deneyimlere sahiptir ve her ülkenin kendi iç dinamikleri ve zorlukları vardır. AB, aday ülkelerin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları gibi önemli alanlarda ilerleme kaydetmelerini teşvik etmek için çeşitli araçlar kullanmıştır. Ancak her ülkenin bu alanlarda farklı zorluklarla karşılaştığı ve ilerlemenin zaman alabileceği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde siyasi kriterlerin yanı sıra komşularıyla olan ilişkileri ve uyuşmazlıkları çözme kabiliyeti önemlidir. Yunanistan ve Kıbrıs sorunu gibi meseleler, Türkiye'nin AB üyeliği sürecini karmaşıklaştırmış ve ilerlemesini etkilemiştir. Ancak Türkiye, bu sorunları çözme çabalarına devam etmektedir ve AB ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Sonuç Tartışma Ve Öneriler

Bu kitap çalışması, Polonya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) entegrasyonu bağlamında paylaştığı ve ayrıştığı siyasi dinamikleri incelemek üzere tasarlanmıştır. Bu bölümde, çalışmanın ana bulguları özetlenirken, bu bulguların AB entegrasyonu literatürüne ve gelecekteki araştırmalara nasıl katkı sağlayabileceği tartışılacak ve öneriler sunulacaktır.

Polonya ve Türkiye, AB üyeliğine yönelik benzer hedeflere sahiptir, ancak bu hedeflere ulaşma süreçleri farklılık göstermektedir. Ortak Hedefler açısından incelediğimizde:

Hem Polonya hem de Türkiye, AB üyeliği için demokratik reformlar, insan haklarına saygı, ve hukukun üstünlüğü gibi ortak amaçlara sahiptirler. Bu, AB ile uyumlu hale gelmeyi ve üyelik için gerekli standartları karşılamayı içermektedir.

Her iki ülke de siyasi reformlar ve uyum süreçleri konusunda çaba sarf etmektedir. AB'nin siyasi kriterlerine uygun olarak siyasi yapıları güçlendirmeye çalışmışlardır.

Polonya ve Türkiye, AB ile ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkilerini geliştirmişlerdir. AB pazarına erişim ve ticaret avantajları, her iki ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlamıştır. Hem Polonya hem de Türkiye, AB fonlarından faydalanarak altyapı projelerini desteklemiş ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmiştir.

Farklılaşan Dinamikler açısından ele alırsak:

Türkiye'nin siyasi engellerle karşılaştığı, özellikle de Kıbrıs sorunu ve insan hakları konularında yaşanan sıkıntılar dikkat

çekmektedir. Bu, Türkiye'nin müzakerelerde ilerlemesini engellemiştir.

Polonya ve Türkiye'nin kültürel ve toplumsal farklılıkları, AB entegrasyonu sürecinde farklı yaklaşımların benimsenmesine neden olmuştur. Bu farklılıklar, AB değerlerine uyum sağlamayı zorlaştırmıştır.

Polonya ve Türkiye'nin ekonomik farklılıkları, özellikle tarım ve sanayi sektörlerindeki dinamikler, AB ile ekonomik entegrasyon sürecini etkilemiştir.

Polonya ve Türkiye'nin AB dış politika ve stratejik yönelimlerde farklı perspektiflere sahiptirler. Polonya, Doğu Avrupa'daki komşularıyla daha yakın ilişkiler kurmaya odaklanmışken, Türkiye Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya daha fazla vurgu yapmıştır.

Öte yandan, tez çalışması içerisinde, aynı zamanda AB'nin genişleme politikası ve bu politikanın evreleri değerlendirilmiştir. Buna göre, AB'nin genişleme politikası, tarih boyunca birçok evre geçirmiş ve farklı ülkeleri bir araya getirmiştir. Her evrenin sunduğu, farklı zorluklar ve fırsatlar ele alınmıştır. Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik sürecinde karşılaştığı siyasi kriterlerin değerlendirmesini yaptığımızda,. bu kriterlerin karşılanması için, her iki ülkenin demokratikleşme ve insan hakları konularında ilerleme kaydetmesi gerektiği görülmüştür.

Öte yandan, gerek literatürde yer alan geçmiş çalışmalar, gerek günümüz koşulları açısından değerlendirildiğinde, sıkça karşılaşılan bir soru “Avrupa Birliği'nin Polonya'ya daha fazla anlayış gösterdiği veya Türkiye'ye daha mı katı olduğu ve bunun nasıl değerlendirileceği?” konusudur. AB'nin Polonya'ya ve Türkiye'ye gösterdiği anlayış veya katılık konusu, Avrupa

Birliği'nin genişleme politikaları, üyelik kriterleri, siyasi dinamikler ve tarih boyunca yaşanan gelişmelere dayalı karmaşık bir meseledir. Bu konuyu daha iyi anlamak için tezimizin içeriğinde yer alan bazı temel noktaları incelemek önemlidir. AB, yeni üyeleri kabul ederken belirli kriterlere dayanır. Bu kriterler, "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinir ve siyasi, ekonomik ve yasal alanlarda belirli standartları içerir. Polonya ve Türkiye'nin AB üyelik süreci, bu kriterlere ne kadar uyum sağladıkları üzerinden değerlendirilir.

Ayrıca, AB, üyelik sürecini siyasi faktörlere göre de şekillendirebilir. Polonya'nın 2004 yılında AB üyesi olarak kabul edilmesi, siyasi tercihlere ve dönemin uluslararası ilişkilere bağlı olarak gerçekleşmiş olup; Türkiye'nin süreci ise siyasi engellerle karşılaşmıştır ve hala tam üyelik müzakereleri devam etmektedir. Ekonomik ve sosyal faktörler, AB'nin ülkelere yaklaşımını etkileyebilir. Örneğin, Polonya'nın ekonomik kalkınması ve piyasa reformları, AB ile daha uyumlu bir üyelik sürecine olanak sağlamış olabilir.

Son olarak, Polonya ve Türkiye'nin tarihleri, kültürel farklılıkları ve jeopolitik konumları, AB ile ilişkilerini etkileyen diğer önemli faktörlerdir.

Böylece, AB'nin Polonya'ya ve Türkiye'ye gösterdiği anlayış veya katılım, birden çok karmaşık faktörün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki ülkenin AB üyelik süreçleri, kendi koşullarına ve AB'nin politika tercihlerine bağlı olarak farklılık göstermiştir. AB, her iki ülkenin de uyum süreçlerini ve reformlarını değerlendirirken bazı kriterlere dayanırken, aynı zamanda siyasi ve ekonomik faktörleri de göz önünde bulundurur. Bu nedenle, Polonya ve

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, kendi özel koşullarına ve AB'nin evrensel kriterlerine dayalı karmaşık bir dinamik içerir. Tüm bu

etmenleri bir arada ele alarak, gelecekte, AB kriterlerinin objektifliği üzerine çeşitli çalışma ve analizler yapılabilir.

Çalışmamızın bulgularına dayanarak önerilerimiz;

-Polonya ve Türkiye'nin demokratik reformları hızlandırmaları ve insan haklarına daha fazla öncelik vermeleri önemlidir. AB değerlerine uyum sağlamak, üyelik süreçlerini hızlandırabilir.

-Her iki ülke, ekonomik entegrasyonu derinleştirmek için sektörel uyum sağlama çabalarını artırmalıdır. Özellikle tarım ve sanayi sektörlerinde reformlar yapılmalıdır.

-Türkiye'nin müzakerelerde ilerlemesi için siyasi engelleri aşmak için daha fazla çaba sarf etmesi gerekmektedir. Kıbrıs sorunu ve insan hakları konularında adımlar atılmalıdır.

-AB'nin genişleme politikasının daha fazla şeffaf ve adil olması için reformlar düşünülmelidir. Aday ülkelerin müzakereleri daha objektif bir temelde değerlendirilmelidir.

Son olarak, Polonya ve Türkiye'nin AB entegrasyonu bağlamında paylaştığı ve ayrıştığı siyasi dinamikler, her iki ülkenin AB üyeliği için benimsemiş olduğu stratejileri ve yaklaşımları etkilemiştir. Bu dinamikleri daha iyi anlamak ve gelecekteki politika kararlarını şekillendirmek için bu tezde sunulan analizler ve önerilerin, gelecekte yapılacak araştırmalar için temel oluşturması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Agh, A. (2013). “Europeanization of Public Administration in Eastern and Central Europe” *Europeizacija Javne Uprave-HKJU-CCPA*, 13(3): 739-762.

Akgül Açıkmeşe, S. (2004) “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”, *Uluslararası İlişkiler*, 1(1): 1-32.

Akman, Vedat, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye: Uluslarüstü Antlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1997.

Aktürk, E., *Avrupa Birliği’nde Bölgesel Sorun ve Politikalar*, Erzurum, 1997.

Alan Mayhew, *The European Community*, Oxford, Blackwell, 1991.

Alan Mayhew, *Recreating Europe: The European’s Policy Towards Central and Eastern Europe*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.

Ananicz, A. (2001). “Polonya’nın Ekonomik Gelişimi ve Polonya-AB Ekonomik İlişkileri”, *Avrupa Yolunda Türkiye ve Polonya-Değişim Sürecinde İki AB Aday Ülkesi*, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını. 34-38.

Andersen, S. S. ve Sitter, N. (2006) “Differentiated Integration: What is it and How Much Can the EU Accommodate?”, *European Integration*, 28(4): 313-330.

Antoszewski, A. (2000). “Political competition in Poland: Traditionalisation or westernisation?”, Poland and the European Union. (Eds.) K. Cordell, London: Routledge, 70-85.

Aytuğ, H. K. (2016). “Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Türk Kamu Yönetiminin Avrupalılaşması”, The Journal of Academic Social Science Studies, Spring, IV(46): 129-145.

Bache, I. & Jordan, A. (2008). “Europeanization and Domestic Change”. The Europeanization of British Politics. (Eds.) I. Bache and A. Jordan, Basingstoke: Palgrave Macmillan. 3-33.

Balcı, A. (2005). “Türkiye-Avrupa Birliği Perspektifinden Kamu Yönetimi Sisteminin Yeniden Yapılandırılması”, Amme İdaresi Dergisi, 38(4): 23-37.

Baskın, Oran, Türk Dış Politikası, C.II.İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Börzel, T. & Risse, T. (2003). “Conceptualizing the domestic impact of Europe”, The Politics of Europeanization. (Eds.) K. Featherstone and C. M. Radaelli, Oxford: Oxford University Press. 57-80.

Börzel, T. (1999). “Towards Convergence in Europe? Institutional Adaption on Europeanization in Germany and Spain”. Journal of Common Market Studies, 37(4): 573-596.

Bulmer, S. & Burch, M. (1998). “Organizing for Europe: Whitehall, the British State and the European Union”. Public Administration, 76: 601-628.

Buras, P. (2017) “Europe and Its Discontents: Poland’s Collision Course with the European Union”, European Council on Foreign Relations,

Burnetko, K. (2010). 20 Years of Public Administration in Independent Poland, Democracy in Poland: 1989-2009 Challenges for the future. (Eds.) J. Kucharczyk & J. Zbieranek, Warsaw: Institute of Public Affairs. 51-61.

Candan, K. (2014). “1989 Yuvarlak Masa Görüşmelerinden Günümüze Çeyrek Asır: Polonya Cumhuriyeti’nde Yarı-Başkanlık Sistemi”, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri Yarı-BaşkanlıkSistemi: Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri,. (Ed.) Havvana Yapıcı Kaya, Ankara: TBMM Araştırma Merkezi. 99-172.

Caporaso, J. A. & Jupille, J. (2001). “The Europeanization of Social Policy and Domestic Political Change”. Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change. (Eds.) M. G. Cowles, J. A. Caporaso and T. Risse, Ithaca. NY: Cornell University Press. 21-43.

Checkel, J. T. (1998). “Social construction, institutional analysis and the study of European integration”. Paper presented at the Workshop on Institutional Analysis of European Integration of the European Consortium for Political Research, March 23-28, Warwick.

Cowles, M. G. & Risse, T. (2001). “Transforming Europe: Conclusions”. Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change. (Eds.) M. G. Cowles, J. A. Caporaso and T. Risse. New York: Cornell University Press. 217-238.

Cowles, M., Caporaso, J. & Risse, T. (Eds.) (2001). *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Çetin, Z. Ö. (2016). “Polonya’da Yerel Yönetim Sistemi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Winter, 52: 351-371.

Çınar, T. (2009). “Polonya’da Kamu Yönetimi”, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*. (Haz.) K. Karasu, Ankara: İmge Kitabevi. 545-593.

Demir, R. (2015). “A Historical Sociological Approach to the Evolution of Poland”, *Journal of Caspian Affairs*, 1(1), (Spring): 115-134.

Demiral, N. (2009). *Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Yunanistan, Portekiz, Polonya ve Bulgaristan Deneyimleri Işığında Avrupalılaşma Olgusunun Türk Kamu Yönetimine Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Diez, T., Agnantopoulos, A. & Kaliber, A. (2005). “Turkey, Europeanization and Civil Society”. *South European Society and Politics*, 10(1): 1-15.

Erdal, L. & Çolakoğlu, S. (2007). “Siyasi Kriterler Açısından Yunanistan, Polonya ve Türkiye’nin AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Bahar, 2(2): 69-97.

Ersun, C. & Akgür, M. (1998). *Polonya: Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimcileri*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1998-27.

Featherstone, K. & Radaelli, C. (2003) (Eds.). *The Politics of Europeanisation*, Oxford: Oxford University Press.

Gąsior-Niemiec, A. (2003). “Traces of Europeanization: Poland”, *Polish Sociological Review*, The European Union as Social and Cultural Problem, 141: 31-51.

Goetz, K. H. (2001). “Making sense of post-communist central administration: modernization, Europeanization or Latinization?”, *Journal of European Public Policy*, 8(6): 1032-1051.

Gwiazda, A. (2016). *Democracy in Poland: Representation, participation, competition and accountability since 1989*, New York: Routledge.

Hall, P. A. & Taylor, R. C. R. (1996). “Political Science and the Three New Institutionalisms”. *Political Studies*, 44: 952-973.

Héritier, A. (2001). “Differential Europe: National Administrative Responses to Community Policy”, *Europeanization and Domestic Change: Transforming Europe*. (Der.) M. G. Cowles, J. Caporaso and T. Risse, Ithaca, New York: Cornell University Press. 44-59.

Héritier, A., Knill, C. & Mingers, S. (1996). *Ringling the Changes in Europe. Regulatory Competition and the Transformation of the State*. Berlin: de Gruyter.

İKV, Bülteni, Lüksemburg Zirvesi Sonuç Bildirgesi, Özel Sayı, İstanbul, 1997.

İKV, Yayınları, Avrupa Birliği’nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönünden Değerlendirilmesi, İstanbul, 1998.

İKV, Yayınları, Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, İstanbul, 2000.

İKV, Yayınları, Avrupa Birliği’nin Bölgesel Politikası ve Türkiye’nin Uyum, İstanbul, 2001.

İKV, Yayınları, Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye, İstanbul, 2002.

İKV, Yayınları, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programın Siyasi ve Ekonomik Kriterler Çerçevesinde Karşılaştırılması, İstanbul, 2004.

Jablonski, A. W. (2000). “The Europeanisation of government in Poland in the 1990s”, Poland and the European Union. (Eds.) K. Cordell, London: Routledge. 127-144.

Jablonski. A. W. (1997). “Final Report - Europeanization of Public Administration in Central Europe: Poland in Comparative Perspective”. NATO Research

Jackson, J. E. & Klich, J. & Poznanska, K. (2005). The Political Economy of Poland’s Transition: New Firms and Reform Governments, UK: Cambridge University Press.

Kabaalioğlu, Haluk, Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1997.

Kaczynski, P. M. (2008). The Fifth Enlargement of the EU, Five Years On: The Case of Poland and the Czech Republic, Brussell: The Institut Français des Relations Internationales (IFRI).

Kaminska, J. (2007). “New EU members and the CFSP: Europeanization of the Polish foreign policy”, *Political Perspectives-EPRU*, 2(2): 1-24.

Kaminska, J. (2014). *Poland and EU Enlargement: Foreign Policy in Transformation*, New York: Palgrave Macmillan.

Kızılcık, R. (2003). “Polonya Yönetim Sistemi”, *Yirmi Birinci Yüzyılda Yönetim (Eds.) K. Nitas*, Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı. 561-574.

Knill, C. & Lehmkuhl, D. (2002). “The National Impact of EU Regulatory Policy: Three Europeanization mechanisms”. *European Journal of Political Research*, 41(2): 255-280.

Knill, C. & Lenschow, A. (1998). “Coping with Europe: the impact of British and German administrations on the implementation of EU environmental policy”, *Journal of European Public Policy*, 5(4): 595-614.

Koçak, S. Y. & Genç, F. N. (2012). “Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi Çalışmaları Özelinde Bir Değerlendirme: Polonya Yarı-Başkanlık Sistemi ve Türkiye”, *Kuram ve Yöntem Açısından Türkiye’de Kamu Yönetimi Bildiriler Kitabı. (Haz.) Hikmet Kavruk, KAYFOR-2011, Ankara: TODAİE: 837-852.*

Korkusuz, M. R. (2003). “Günümüz Polonya’sında İşçi Sendikalarının Yapıları ve Mesleki Faaliyetleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 80-103.

Kölliker, A. (2001) “Bringing together or driving apart the union? Towards a theory of differentiated integration”, *West European Politics*, 24(4): 125151.

Kriesi, H., Grande, E., Lachat, R., Dolezal, M., Bornschie, S. ve Frey, T. (2006) “Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared”, *European Journal of Political Research*, 45: 921–56.

Krzeminski, A. (2001). “AB’nin Siyasi Kriterleri ve Polonya”, *Avrupa Yolunda Türkiye ve Polonya-Değişim Sürecinde İki AB Aday Ülkesi*, Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayını. 144-149.

Kucharczyk, J. (2010). “Introduction: Polish democracy and the challenge of populism”, *Democracy in Poland: 1989-2009 Challenges for the future*. (Eds). J. Kucharczyk & J. Zbieranek, Warsaw: Institute of Public Affairs. 7-11.

Kutlu, Ö. & Usta, S. (2013). “Polonya’da Yerel Yönetimler”, *Dünyada Yerel Yönetimler: Örnekler-Uygulamalar*. (Eds.) M. Okçu ve H. Özgür, Ankara: Seçkin Yayıncılık. 507-543.

Kutlu, Ö. (2012). *Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi: Teorik Çerçeve ve Ülke Uygulamaları*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Ladi, S. (2005). “Europeanization and Environmental Policy Change”. *Policy and Society*, 24(2): 1-15.

Lehmkuhl, D. (1999). *The importance of small differences: The impact of European integration on road haulage associations in Germany and the Netherlands*. The Hague: Thela Thesis.

Leruth, B. ve Lord, C. (2015) “Differentiated integration in the European Union: A concept, a process, a system or a theory?”, *Journal of European Public Policy*, 22(6): 754-63.

Leruth, B. (2015) “Operationalizing national preferences on Europe and differentiated integration”, *Journal of European Public Policy*, 22(6): 816835.

Lodzki, B. ve Paluch, A. (2017) “Intermedia Agenda-Setting During the European Parliament Elections in Poland”, içinde R. Boicu, S. Branea ve A. Stefanel (der.), *Political Communication and European Parliamentary Elections in Times of Crisis*, (London: Palgrave Macmillan), ss. 43-56.

Majcherkiewicz, T. (2008). “Civil Service Reform in Poland: The Influence of Path Dependency”, *Handbook of Administrative Reform: An International Perspective*. (Eds.) J. Killian and N. Eklund, New York: CRC Press. 139-157.

March, J. G. & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: Free Press.

Millard, F. (2010) *Democratic Elections in Poland, 1991–2007*, (New York: Routledge).

OECD. (2018). “Country statistical profile: Poland 2018.”

Morisi, M. & Morlino, L. (1999). “Europeanization and Representation in Italy”, paper presented at the conference on ‘The Impact of Increased Economic Integration on Italy and the Rest of Europe, 02/05/1999 Washington DC: Georgetown University

Morlino, L. (1999). *Europeanisation and Representation in Two Europes*. EUI Working Paper. Florence: European University Institute.

O’Dwyer, C. (2006). “Reforming Regional Governance in East Central Europe: Europeanization or Domestic Politics as Usual?”, *East European Politics and Societies*, 20(2): 219-253.

Olsen, J. P. (2002). “The Many Faces of Europeanization”. ARENA Working Paper

Önkol, C. (2009). *Eastern Enlargement of the European Union: Historically Unique or Heavy Burden*, (Lambert Academic Publishing

Özkural, N. (2012). “Polonya Cumhuriyeti”, *Çağdaş Siyasal Sistemler*. (Eds.) B. Aykaç & Ş. Durgun, Ankara: Binyıl Yayınevi. 449-489.

Öztürk, Y. K. & Akgoz, S. S. (2012). “Avrupa Birliği’nin Genişleme ve Küreselleşme Stratejileri: Polonya Özelinde Bir İnceleme”, *International Conference On Eurasian*

Parlak, B. & Doğan, K. C. (2015). *Kamu Yönetiminde Denetim: Karşılaştırmalı Ülke İncelemeleri Bağlamında Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu’nun (Ombudsmanın) Uygulanabilirliği*, Bursa: Ekin Kitabevi.

Prazmowska, A. (2010). *Poland: A Modern History*. London: I.B.Tauris and Co Ltd.

Przegon, W. (2009) “Polish country versus common agricultural policy in the EU”, *Polska Akademia Nauk*, (7): 37-46.

Rucinski, P. (2017) “Poland’s Priorities for Common Agricultural Policy after 2020”, *Global Agricultural Information Network (GAIN) Report*.

Schimmelfennig, F. (2017) “Differentiation and Self-determination in European Integration”, Euborders Working Paper 01.

Schimmelfennig, F. (2014a) “European Integration in the Euro Crisis: The Limits of Postfunctionalism”, *Journal of European Integration*, 36(3): 32137.

Schimmelfennig, F. (2014b) “EU enlargement and differentiated integration: Discrimination or equal treatment?”, *Journal of European Public Policy*, 21(5): 681-98.

Schimmelfennig, F., Leuffen, D. ve Rittberger, B. (2015) “The European Union as a system of differentiated integration: Interdependence, politicization and differentiation”, *Journal of European Public Policy*, 22(6): 764-82.

Schimmelfennig, F. ve Winzen, T. (2019) “Grand theories, differentiated integration”, *Journal of European Public Policy*, 1-21.

Simons, T. W. Jr. (1991) *Eastern Europe in the Postwar World*, (New York: St. Martin’s Press).

Stubb, A. (1996) “A categorization of differentiated integration”, *Journal of Common Market Studies*, 34(2): 283-95.

Szczerbiak, A. (2002) “After the Election, Nearing the Endgame: The Polish Euro-Debate in the Run Up to the 2003 EU Accession Referendum”, *Sussex European Institute Working Paper*, no 53.

Szczerbiak, A. (2000) “Public Opinion and Eastward Enlargement Explaining Declining Support for EU Membership in Poland”, Sussex European Institute Working Paper, no 34.

Taggart, P. ve Szczerbiak, A. (2001) “Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe”, Sussex European Institute Working Paper, no 46.

Radaelli, Claudio M. (2003). “The Europeanization of Public Policy”, The Politics of Europeanization. (Eds.) K. Featherstone and C. M. Radaelli, Oxford: Oxford University Press. 27-56.

Salihoğlu, E. & Koca, M. (2016). “Polonya”, 21. Yüzyılda Yönetim-II. (Eds.) E. Salihoğlu ve S. Çapar, Ankara: Türk İdari Araştırmalar Vakfı. 275-291.

Sanford, G. (2002). Democratic Government in Poland: Constitutional Politics since 1989, Great Britain: Palgrave Macmillan.

Schimmelfennig, F. & Sedelmeier, U. (2002). “Theorizing EU enlargement: Research Focus, Hypotheses, and the State of Research”. Journal of European Public Policy, 9(4): 500-528.

Schimmelfennig, F. & Sedelmeier, U. (Eds.) (2005). The Europeanization of Central and Eastern Europe. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Schimmelfennig, F. (2001). “The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action, and the Eastern Enlargement of the European Union”. International Organization, 55(1): 47-80.

Schneider, V. (2001). “Institutional Reform in Telecommunications: The European Union in Transnational Policy Diffusion”. *Transforming Europe. Europeanization and Domestic Change.* (Eds.) M. G. Cowles, J. A. Caporaso and T. Risse, New York: Cornell University Press. 60-78.

Siemianska, R. W. (2001). “Process of Democratization and Local Governance in Poland”, *Handbook of Comparative and Development Public Administration.* (Eds.) A. Farazmand, New York: Marcel Dekker, Inc. 345-361.

Sienkiewicz, M. W & Michałowski, S. (2017). “Public Administration in Poland: Reforms and Systemic-Organizational Issues”, *Public Administration Reforms in Eastern European Union Member States Post-Accession Convergence and Diverge.* (Eds.) P. Kovač and M. Bileišis, Vilnius: Institute of Public Administration of Mykolas Romeris University. 139-194.

Soyaltın, D. (2006). *Avrupalılaşma ve Türkiye’nin Dönüşüm Süreci*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Stacey, J. & Rittberger, B. (2003). “Dynamics of formal and informal institutional change in the EU”. *Journal of European Public Policy*, 10(6): 858-883.

Swianiewicz, P. (2010). “Local democracy”, *Democracy in Poland: 1989-2009 Challenges for the future*, (Eds.) J. Kucharczyk and J. Zbieranek, Warsaw: Institute of Public Affairs. 101-113.

Taggart, P., & Szczerbiak, A. (2001). Party Politics and the Politics of Party in Poland: The Polish Party System in the Post-Communist Era. *Party Politics*, 7(1), 7-28.

Toksöz, F., Özgür, A. E., Uluçay, Ö, Koç, L., Atar, G. & Akalın, N. (2009). *Yerel Yönetim Sistemleri: Türkiye ve Fransa, İspanya, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, İstanbul: TESEV Yayınları.*

Van Elzas, E. J., Hakhverdian, A. ve van der Brug, W. (2016) “United against a common foe? The nature and origins of Euroscepticism among left-wing and right-wing citizens”, *West European Politics*, 39(6): 1181–204.

Verhelst, S. (2013) “A Beginner’s Guide to Differentiated Integration in the EU; Variable Geometry Union: How Differentiated Integration is Shaping the EU”, *Studia Diplomatica*, 66(3): 7-18.

Vink, M. P. (2002). “Negative and Positive Integration in European Immigration Policies”.

Webb, P. ve Lewis, P. G. (1998) “The lessons of comparative politics: Russian political parties as independent variables?”, *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 14(1-2): 253-64.

Webber, D. (2019) “Trends in European political (dis)integration. An analysis of postfunctionalist and other explanations”, *Journal of European Public Policy*, 26(8): 1134-52.

Wells, A. (2018) “What Europeans think are the most important issues facing the EU”,

Winzen, T. (2020) “Government Euroscepticism and differentiated integration”, *Journal of European Public Policy*, 1-19.

Wnuk-Lipinski, E. (2001) “How has Polish Society Changed since 1989? Implications for the New Decade”, içinde G. Blazyca ve R. Rapacki (der.), *Poland into the New Millenium*, (UK: Cheltenham), ss. 54-72.

Yücel, B. (2003). “Yarı-Başkanlık Sisteminin Hükümet Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Fransa Modeli ve Komünizm Sonrası Polonya”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(4): 335-364.

Yürür, P. (2006). “Doğu Avrupa ve Balkanlarda Amerika Destekli Sivil Toplum Direnişleri”, *Journal of Yasar University*, 1(1): 69-80.

Zakrzewski, W. (1986). “Polonya Yönetim Sistemi Üzerine Düşünceler”, çev. Günsev Evcimen, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 7(1-3): 73-102.

Zbieranek, J. (2010). “The system of financing political parties in Poland—experience and challenges”, *Democracy in Poland: 1989-2009 Challenges for the future*. (Eds.) J. Kucharczyk and J. Zbieranek, Warsaw: Institute of Public Affairs. 77-87.

Zwolski, K. (2017) “Poland’s Foreign-Policy Turn”, *Survival*, 59(4): 167-182.

Dr Cüneyt Yılmaz

“Bu eser, Kültür ve Turizm Bakanlığının E-Kitap Yönetmenliği kapsamında tescillenmiş olup, akademik amaçlı bir yayındır. Ayrıca eser, T.C. Milli Kütüphane avşivine kayıtlıdır”

İmeva Kitapları

QR- Kod